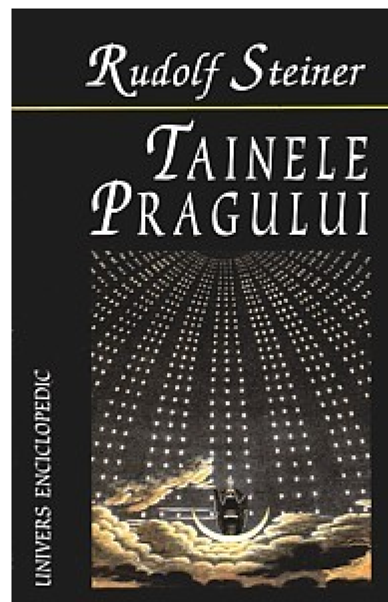
Rudolf Steiner

TAINELE PRAGULUI

GA 147

Ciclu de opt conferințe ținut la München
în perioada 24–31 august 1913

Traducere din limba franceză: ADRIANA ONOFREI
Confruntarea cu textul original german: ADRIAN ILIESCU

Traducerea s-a făcut după ediția franceză:
***Mystères du Seuil*, Edition Anthroposophiques Romandes, 1980**

Titlul ediției germane, publicată după o stenogramă nerevăzută de conferențiar:
Die Geheimnisse der Schwelle
GA 147

CUPRINS

CONFERINȚA I

München, 24 august 1913

Ați aflat desigur că programul nostru începe cu o suspendare. Spre marele meu regret, Păzitoarea sufletelor, drama stimatului nostru prieten Edouard Schuré (1), programată, nu va putea fi prezentată la această festivitate. La obârșia acestei amânări stau mai multe motive. Faptul este cu atât mai regretabil cu cât acum, în epoca în care trăim, ar fi fost important să vezi desfășurându-se în fața sufletelor noastre această operă a stimatului nostru Edouard Schuré. Această dramă, expresie tangibilă a unor curente și talazuri în evoluția omenirii, îți permite să înțelegi multe aspecte ale evenimentelor adesea tragice la care asistăm, și care se perindă în fața sufletelor noastre fără ca gândirea occidentală, adaptată numai domeniului fizic, să fie în măsură să pătrundă substraturile mai adânci ale acestor întâmplări.

La o cugetare mai profundă este izbitor cum un lucru de cea mai mare importanță, am zice, zdruncină haotic sufletele popoarelor din Europa de Est, cum acolo se întâmplă ceva ce poate fi explicat doar dacă ținem seama de loviturile valurilor din viața popoarelor, care au loc sub suprafața lumii fizic-senzoriale. Într-o anumită măsură este curios să vezi cât de puțin este în stare gândirea occidentală, cu inima și cu sufletul ei, să asculte aceste evenimente tulburătoare. Și aici, prin impresiile directe ale prezentului, am putea vedea desfășurându-se în fața privirii noastre sufletești – karmic, să zicem așa – o dramă care aduce la suprafață contrastele din sufletele popoarelor.

Ar fi fost foarte incitant, nu numai din punct de vedere estetic, dar și sub aspectul înțelegerii atâtor evenimente actuale, să fi putut privi cu ochiul sufletului contrastul care apare în *Păzitoarea sufletelor*, contrastul dintre ceea ce a rămas ca impuls în Europa Occidentală din vechiul suflet popular celt și ceea ce ne întâmpină la unele din personajele acestei drame, iar pe de altă parte elementul franco-roman propriu-zis, exprimat prin alte personaje. Și ar fi fost interesant de văzut în ce mod zguduirile ce au loc pe plan ocult se manifestă în viața umană și se exprimă în domeniul fizic. Căci în această dramă vedem cum prin anumite fapte se răspândește parcă în lumea senzorială

un neadevăr, astfel că relațiile dintre personaje exprimă acest neadevăr, şi cum din substraturile vieții sufleteşti – aici pornind de la ceea ce se exprimă în misterele sângelui – se revarsă apoi, până la un anumit punct, adevărul, în condițiile nereale ale lumii senzoriale. Toate acestea ar fi fost oferite privirii noastre interioare de această dramă. E important ca sufletul să resimtă astfel de manifestări într-o epocă în care în Europa au loc evenimente în care pătrund într-adevăr forțele sufletelor popoarelor, forțe care rămân de neînțeles atât timp cât nu ne întoarcem privirea sufletului asupra acestor suflete.

Tot ce se desfăşoară în lumea exterioară, ce este în fond altceva decât un curent care, răbufnind karmic parcă în această viață exterioară, a cuprins sufletele popoarelor din estul şi sud-estul european cu multe sute de ani înainte. S-ar putea spune: lucruri karmice au loc acum fără a fi perceptibile pe plan exterior, lucruri care sunt în legătură cu ceea ce se manifestă doar simptomatic; de fapt, ele se exprimă în plan fizic în patru silabe. Ceea ce ajunge acum să se exprime karmic s-a pregătit prin celebra dispută purtată asupra termenului *„filioque"* - dispută care a dezbinat şi a creat o prăpastie între sufletele popoarelor europene din Est şi din Vest. Ce legătură are sufletul nostru actual şi felul său de a înțelege cu acea dispută, care a dezbinat odinioară estul şi vestul Europei, referitoare la faptul dacă ceea ce numim Spiritul Sfânt provine doar de la Tatăl, cum afirmă Estul, sau şi de la Fiul, cum spune Vestul? Faptul că în acea vreme Vestul a adăugat la emananția Spiritului Sfânt de la Tatăl acel *„filioque"* îşi are bunele sale temeiuri, căci toate forțele care s-au dezvoltat în Europa Occidentală, care au dat impulsurile în cultura europeană, sunt legate de acest fapt. Aici nu ne privesc toate aceste certuri teologice interminabile care se referă la Crezul diferitelor confesiuni. Ceea ce ne interesează este de a şti că viața sufletească s-a exprimat prin sciziunea Crezului unitar, o dată unul care spune că Spiritul ar emana de la Tatăl şi de la Fiul, în timp ce celălalt crede că Spiritul provine doar de la Tatăl. Această controversă este la obârşia zguduirilor şi mişcărilor subiacente care s-au repercutat până în zilele noastre, şi care pot fi înțelese doar dacă ne aplecăm puțin asupra acțiunii tainice a substraturilor oculte care stăpânesc în sufletele popoarelor. Când spada carolingiană, venind din Vest împotriva Estului, a impus acestuia credința că Spiritul ar emana de la Tatăl şi de la Fiul – nu Biserica papală a făcut-o, ci sabia carolingiană – în cultura europeană s-au creat premisele pentru ceea ce vedem azi în zguduirile puternice şi terifiante care apar acum. O adâncire în *Păzitoarea sufletelor* ar fi putut aduce o rază de lumină în evenimentele prezentului.

În amânarea acestei reprezentații determinant a fost în cele din urmă faptul, oricum îmbucurător, că aveam atât de multe cereri pentru ***Păzitorul Pragului*** şi ***Trezirea sufletelor*** încât ar fi trebuit să respingem mulți prieteni dacă am fi menținut programul inițial. Altfel am fi putut să rămânem poate la el. Totul era atât de avansat, decorurile şi toate costumele erau gata, şi dacă, aşa cum s-a spus, n-ar fi intervenit situația menționată, ne-am fi putut gândi să jucăm şi această a treia piesă. Dar ar fi trebuit să excludem o parte din prietenii noştri de la participarea la spectacolele prezentate în acest timp. Mi s-a părut mai corect să renunțăm la unul dintre spectacole decât să-i excludem pe prietenii care doreau să fie prezenți.

Ceea ce am fi câştigat prin prezentarea acestei drame se leagă şi de faptul că ea cuprinde munca mult stimatului nostru Edouard Schuré. În adevăr, cel ce poartă acest nume este, prin *Marii inițiați – Les grands initiés* – şi alte opere, primul purtător de steag al curentului esoteric din Occident căruia dorim să-i consacrăm toate eforturile noastre. N-am vrea să uităm niciodată cât de mult a marcat impulsul lui Edouard Schuré timpurile şi chiar evoluția viitoare a omenirii. Deci din adâncul inimii, în numele meu personal dar şi în numele tuturor prietenilor reuniți aici, am bucuria să urez bun venit lui Edouard Schuré, care a binevoit să fie în mijlocul nostru la prezentarea acestor drame şi a ciclului de conferințe. El va participa şi la conferințele de dimineață, apoi ne vom regăsi toți la alte manifestări. Toți prietenii vor avea deci prilejul să fie alături de omul care cu mare genialitate şi cu o viziune profundă în problemele esoterice ne-a fost alături în momentul când eram antrenați într-o luptă care, după cum ştiți, ne-a fost impusă (2) împotriva voinței noastre. Legăturile adânci cu Edouard Schuré au apărut clar o dată cu acea scrisoare deschisă (3) – care a fost tipărită de multe ori în buletinul nostru „Mitteilungen", şi care avea legătură cu excelenta lucrare (4) a stimatului nostru

prieten Eugen Levy –, scrisoare prin care a trecut de partea noastră într-o luptă ce a aruncat lumini importante acolo unde trebuie căutat adevărul şi adversitatea faţă de adevăr – căci aşa trebuie numită – cu privire la strădaniile noastre.

Şi este profund caracteristic faptul că s-a hotărât acum, după mai mult timp, să se retragă reproşul stupid de iezuitism – se observă opoziţia interioară şi faptul că mai bine s-ar dori ascunsă mărturisirea – dar că nu s-a avut încotro şi a trebuit ca această retractare să fie legată la rândul ei de un fel de insultă, am zice, la adresa a ceea ce Edouard Schuré, dintr-un simţ acut al adevărului, a exprimat în acea scrisoare deschisă. Nu lipsite de legătură cu acestea toate au fost greutăţile ce au apărut tocmai faţă de festivităţile müncheneze, şi aşa destul de dificile, prin faptul că ne-a fost impusă o luptă, pe care nu o mai discutăm aici, care ne-a costat multă muncă şi gânduri şi care a fost de fapt cu adevărat inutilă şi va fi inutilă în continuare.

Acum este nevoie ca membrii noştri să ţină cont de tot ceea ce a fost făcut pentru a restabili adevărul. În plus, în afara scrierilor citate deja cu alte prilejuri (5), ţin să recomand excelenta carte a prietenului nostru Eugen Levy, tradusă în germană; să menţionăm de asemenea broşura (6) doctorului Unger, cea a doamnei Wolfram, a domnului Walther, care – pe lângă altele – vor fi la dispoziţia noastră. Să nu uităm că prietenii noştri şi-au jertfit timp, căci fiecare din ei ar avea lucruri mult mai importante de făcut decât să se lase antrenat într-o luptă şi inutilă şi potrivnică adevărului. Dar pentru prietenii noştri este necesar ca aceste broşuri să nu rămână doar scrise, ci să fie şi citite. Va fi o dată nevoie ca prietenii noştri care iau în serios adevărul să ia la cunoştinţă aceste fapte, chiar dacă este vorba de lucruri neplăcute. Tocmai de aici au apărut multe piedici importante în ultima vreme în calea muncii noastre de la München.

Şi dacă vorbesc de această muncă, aşa cum o voi face şi în acest an, trebuie ştiut că pentru persoanele care şi-au asumat în culise greaua şi epuizanta muncă pregătitoare suspendarea dramei *Păzitoarea sufletelor* nu le-a uşurat cu nimic munca. Faptul de a trebui să modifici întregul aranjament nu le-a uşurat sarcina; dimpotrivă, ea a fost chiar mai grea şi mai absorbantă. Ar fi greşit să gândeşti că munca pregătitoare a fost uşurată prin schimbarea programului. Domnişoara Stinde, contesa Kalkreuth (7) şi toţi cei care le-au ajutat au fost mai solicitaţi decât prevăzuseră. Şi în acest an îmi este la inimă să remarc felul plin de abnegaţie şi devotament cu care o mare parte a prietenilor noştri s-au dedicat şi de această dată reuşitei festivităţii de la München. Fără acest gen de sacrificii, această festivitate nu ar fi fost posibilă. Trebuie să ştiţi că pregătirile au început din luna iunie. Pictorii noştri, Linde, Haas şi Volckert (8) şi-au dedicat tot timpul lor pentru a finaliza până în detalii aceste lucrări. Ei au fost secondaţi de un întreg grup de oameni care s-au dăruit discret, în linişte acestei munci. Un astfel de devotament este reconfortant. În această privinţă, cazul unuia dintre ei este simptomatic; el fusese solicitat să interpreteze două roluri importante, unul în ***Păzitorul Pragului*** şi ***Trezirea sufletelor***, celălalt în piesa lui Schuré. El nu ştia dacă sănătatea avea să-i permită să-şi ducă rolul de-a lungul multor repetiţii prevăzute pentru cele trei piese; a dat totuşi dovadă de bunăvoinţă şi a acceptat această grea sarcină. Faptul arată cât s-a dezvoltat în timp, într-un cerc destul de larg, în cadrul Societăţii antroposofice, simţul dăruirii de sine şi al sacrificiului. După cum am spus, prietenii care au trebuit să înceapă foarte devreme munca, pictorii – dar şi domnişoara von Eckhardtstein (9), care supraveghea atelierele de confecţii ale costumelor – au intrat în lucru încă din luna iunie. În ce-i priveşte pe interpreţi, ei vor fi ocupaţi toată ziua, încât abia dacă vor mai putea face altceva în timpul zilei. Membrii Societăţii antroposofice îi cunosc bine, iar artiştii care s-au dedicat acestei munci îmi vor permite să citez numai câteva nume, fiindcă altfel ar fi o listă foarte lungă. Nu-mi veţi lua în nume de rău dacă voi exprima doar în general, cum am făcut-o şi anul trecut, profunda mea recunoştinţă faţă de toţi cei ce au contribuit cu munca lor, cât şi faţă de toţi cei care, într-un fel sau altul, au putut aprecia ceea ce a fost pregătit prin prietenii noştri pentru festivitatea mücheneză.

Este adevărat că, din toate părţile, adversarii nu fac decât să crească, dar nu e mai puţin cert că munca noastră şi aspiraţiile noastre nu încetează să se dezvolte. Numărăm deja un mare număr de prieteni care se interesează de această nouă ramură a activităţilor noastre: ceea ce a fost totdeauna

numit arta dansului – gesturi şi mişcări expresive, ridicate la nivelul cel mai nobil. Unii dintre prietenii noştri au avut un larg prilej, şi vor mai avea, de a se familiariza cu ceea ce va fi arătat aici ca euritmie (10). În timpul uneia dintre întâlnirile noastre amicale vă vom prezenta un eşantion din această nouă ramură de activitate. Aceasta este, iubiți, prieteni, ceea ce aş fi vrut, în principal, să vă transmit personal ca introducere la ciclul actual de conferințe.

*

Dacă vă amintiți evenimentele scenice din ultimele zile (11), ele oferă multe lucruri care fac o legătură cu considerațiile din acest ciclu de conferințe. Trebuie să spun că, în fiecare an, la diferitele întrebări, legătura nu am făcut-o doar schițând, ci am elaborat ceva ca un fel de explicație, ca un fel de comentariu (12) al dramelor-misterii, dar de fiecare dată l-am lăsat deoparte, din acel motiv care a fost schițat în remarcele preliminare la ***Trezirea sufletelor***. Îmi repugnă să comentez retrospectiv, într-un mod intelectual, ceea ce nu are nici o obârşie teoretică, intelectuală, care prin imaginile sale stă ca o inspirație din lumea spirituală şi despre care nu aş putea vorbi din punct de vedere intelectual altfel decât ar face-o altul dacă ar intra în această problemă. Există o anumită necesitate de a lăsa lucrurile care ne sunt date în acest fel să vorbească prin ele însele, să nu le scoatem forțat într-o reprezentare vagă, care nu poate fi decât o gândire intelectualistă şi o teoretizare. Totuşi, să ne fie permis, în cursul acestui ciclu de conferințe, să ne referim la câteva din ele. Aş vrea mai întâi să vă îndrept atenția cu precădere asupra a ceea ce ne-a fost înfățişat în tablourile nouă, zece şi treisprezece din ***Trezirea sufletelor***. În aceste scene ni se prezintă ceva ce am putea numi impresii vizuale fireşti, în timp ce poate mulți s-ar fi aşteptat ca după scenele care se referă la domeniul spiritual şi la inițierea egipteană să urmeze ceva tumultuos, tragic, ceva – am putea spune – răsunător, nu ceva ce se desfăşoară în fața ochiului sufletesc în liniştea sufletului. Şi totuşi, tot ce ar arăta altfel în tablourile nouă, zece şi treisprezece ar trebui să îi apară ochiului ocult ca fiind neadevărat, fals. Ceea ce avem în fața ochilor sunt dezvoltări ale sufletelor. Față de acestea trebuie să îți spui de fapt că, deşi prin indicații teoretice, ca cele pe care le-am dat privitor la evoluția sufletelor în lumile superioare, sunt oferite puncte de reper pentru fiecare suflet în ce priveşte drumul pe care îl parcurge în lumile spirituale, totuşi, potrivit particularităților sale de caracter, de temperament, cât şi altor condiții, această

dezvoltare sufletească va trebui să fie diferită pentru fiecare suflet. De aceea nici nu poți dobândi o înțelegere profundă a dezvoltării oculte a sufletelor decât când ții cont de diversitatea ei, aşa cum apare în cazul Mariei, al lui Johannes Thomasius şi a celorlalte personaje ale dramei noastre.

Tabloul nouă este consacrat la început momentului în care în sufletul Mariei apare o conştiență a ceea ce acest suflet, în adâncurile sale, nu trăise cu totul conştient în perioada devachanică precedentă şi a ceea ce a viețuit într-un trecut mai îndepărtat, în perioada care coincide cu inițierea egipteană. Aici, de această dată în domeniul spiritului, avem de-a face cu trăiri ale sufletului dintre acea moarte care a intervenit după o încarnare în Evul Mediu şi naşterea în acel prezent în care se petrec evenimentele din ***Poarta inițierii***, ***Încercarea sufletului***, ***Păzitorul Pragului*** şi ***Trezirea sufletelor***. Toate aceste evenimente, cu excepția episodului din ***Încercarea sufletului***, care prezintă viziunea spirituală retrospectivă pe care o are Capesius privitor la viața sa precedentă, au loc în acel prezent care se leagă de trecutul spiritual ce s-a desfăşurat în Devachan între moartea persoanelor respective după întruparea lor medievală, şi care constituie conținutul episodului respectiv, şi viața lor actuală. Ceea ce trăiesc sufletele în perioada devachanică diferă după o pregătire sau alta pe care au avut-o pe pământ. Trebuie să concepem drept o experiență semnificativă cea pe care o face sufletul atunci când traversează conştient, în timpul etapei devachanice, ceea ce numun Miezul de noapte al lumilor. Sufletele care nu sunt pregătite traversează, ca să spunem aşa, dormind acest timp al Miezului de noapte cosmic, cel pe care îl poți desemna drept etapa saturniană a Devachanului. Căci fazele succesive traversate de suflete între moarte şi o nouă naştere sunt în raport cu planetele: Soare, Marte, Mercur etc. Multe suflete străbat, am putea spune, dormind acest Miez de noapte al lumilor. Sufletele pregătite trăiesc treze acest moment al vieții lor spirituale. Asta încă nu înseamnă însă că aceste suflete, care datorită pregătirii lor trăiesc conştient, în stare trează, Miezul de noapte

al lumilor între moarte şi o nouă naştere, nu înseamnă că ele, când se întorc în existenţa fizică, aduc în viața pământească o conştienţă a acestei experienţe. Maria şi Johannes Thomasius vieţuiesc pregătiţi corespunzător Miezul de noapte al lumilor în perioada lor dintre moarte şi o nouă naştere, însă la începutul acestei vieţi pământeşti, şi pentru un timp destul de lung, se extinde un fel de ceaţă sufletească asupra acestei vieţuiri a Miezului de noapte al lumilor care nu apare decât într-un stadiu ulterior al vieţii actuale. Ea se regăseşte doar dacă în suflet intervine o anumită linişte interioară şi fermitate. Foarte importante şi profunde sunt evenimentele care au loc atunci când sufletele fac experienţa Miezului de noapte al lumilor într-o stare trează. Amintirea pământească a Miezului de noapte al lumilor trebuie să fie o vieţuire interioară calmă şi senină; căci efectul acestei experienţe a Miezului de noapte al lumilor este faptul că ceea ce este doar subiectiv, şi nu acţionează decât ca forţe în interiorul sufletului, se manifestă acum în faţa sufletului într-un mod viu. În faţa Mariei, în tabloul nouă din ***Trezirea sufletelor***, chipul Astridei şi cel al Lunei devin fiinţe vii. Pentru Johannes Thomasius, Cealaltă Philia devine o fiinţă vie în lumea spirituală; pentru Capesius, Philia apare în tabloul treisprezece ca o fiinţă vie în lumea spirituală. Sufletele trebuie să înveţe să se resimtă în aşa fel încât tot ceea ce înainte nu era în ele decât forţe abstracte să apară în faţa lor, ca să spunem aşa, palpabil spiritual. Şi ceea ce apare astfel în faţa sufletului ca palpabil spiritual, ca o cunoaştere adevărată de sine, trebuie să se producă ca un rezultat al meditaţiei în calmul absolut al sufletului. Acest lucru este important pentru ca evenimente de acest fel să poată fi resimţite ca o profundă întărire a forţelor sufletului în adevăratul sens al cuvântului. Dacă ai vrea ca amintirea Miezului de noapte al lumilor sau un eveniment ca cel pe care îl descrie tabloul iniţierii egiptene să îl trăieşti într-un tragic tumultuos şi nu într-o meditaţie senină, n-ai reuşi. Evenimentul spiritual trăit de suflet s-ar întuneca în faţa lui şi impresiile s-ar sustrage observaţiilor sufletului. Un suflet care a făcut experienţa Miezului de noapte cosmic şi care a resimţit în profunzimile sale impresia puternică indicată în tablourile şapte şi opt din Trezirea sufletelor nu-şi poate aminti ceea ce a trăit astfel decât dacă, într-un calm total limpezit, resimte apropierea gândurilor legate de experienţele făcute în domeniul spiritual, sau în viaţa pământească anterioară, în modul în care au fost exprimate la începutul tabloului nouă prin cuvintele:

O stea-suflet, acolo, la ţărmul spiritului...
S-apropie, s-apropie de mine în lumina spiritului,
S-apropie cu Sinea mea... , apropiindu-se...
Lumina ei câştigă-n forţă şi în linişte.
Tu, stea din orizontul meu spiritual,
Ce luminează privirii mele sufleteşti apropierea ta?

Nu poţi resimţi într-un mod cu adevărat ocult apariţia amintirii Miezului de noapte cosmic şi experienţa încarnării anterioare decât când sufletul se află în această dispoziţie calmă, încât faptul nu-l asaltează tumultuos şi tragic. Când trăieşti Miezul de noapte al lumilor vieţuieşti desigur ce este mai important pentru viaţa sufletului omului; aici se trăieşte ceea ce nu poate fi exprimat altfel decât spunând: În acest Miez de noapte al lumilor sunt trăite lucruri care rămân cu totul ascunse nu numai sub suprafaţa lumii sensibile, ci şi sub suprafaţa multor lumi în care duci un început de clarvedere. Lumii simţurilor, dar şi privirii clarvăzătoare, i se sustrag ceea ce s-ar putea numi necesităţi din domeniul evenimentelor cosmice. Vom mai vorbi despre aceste lucruri. Acele necesităţi cu rădăcină în fundamentele lucrurilor unde, evident, îşi au rădăcina şi temeliile cele mai adânci ale sufletului omenesc, dar care se ascund simţurilor cât şi privirii clarvăzătoare începătoare, nu îi apar acesteia din urmă decât când trăieşte ceea ce este zugrăvit în imaginile scenice ale traversării prin faza Saturn. Se poate atunci spune că pentru o astfel de privire clarvăzătoare care mai întâi trebuie să apară în perioada dintre moarte şi o nouă naştere este cu adevărat ca şi cum fulgere ar brăzda întregul câmp vizual al sufletului, iar lumina lor înspăimântătoare ar ilumina brusc necesităţile cosmice, dar, în acelaşi timp, claritatea lor ar fi atât de orbitoare încât privirile cunoaşterii s-ar stinge şi, murind, ele ar face să apară imagini care s-ar insera în textura lumii ca forme din care se nasc destinele fiinţelor. Nu descoperi temeliile destinului uman şi ale altor fiinţe din lume în străfundurile necesităţilor decât dacă urmăreşti cu priviri cunoscătoare, care însă în cunoaştere se sting prin fulgerele orbitoare ce se schimbă parcă în forme ce mor încet, pentru a continua să

trăiască ca impulsuri de destin ale vieții. Şi tot ceea ce o adevărată cunoaştere de sine găseşte în sine însăşi – nu acea cunoaştere de sine despre care se vorbeşte atât în cercurile teosofice, ci acea cunoaştere de sine deosebit de serioasă pe care o dobândeşti în timpul vieţii oculte –, tot ceea ce sufletul descoperă în el însuşi cu toate imperfecțiunile pe care şi le recunoaşte, acest lucru este auzit în Miezul de noapte al lumilor ca întrețesut în tunetul cosmic care se opreşte în temeliile existenței.

Toate aceste trăiri pot fi de un mare tragism şi sfântă gravitate, ca această trezire în Miezul de noapte al lumilor între moarte şi o nouă naştere. Dacă sufletul trebuie să fie matur pentru a lăsa să pătrundă în lumea fizic-sensibilă o conştiență a acestui fapt, acest lucru trebuie să se producă în acea seninătate a dispoziţiei meditative, aşa cum este arătat prin cuvintele Mariei la începutul tabloului nouă. Atunci însă, pentru acest suflet, trebuie ca mai înainte să se fi petrecut ceva ce el a resimțit în viața sa spirituală, şi anume ca şi cum ceva din el însuşi, ceva intim unit cu el însuşi, dar care n-a fost totdeauna prezent în ceea ce se numeşte Sinea sa, s-ar fi apropiat din depărtările cosmice. Dispoziția în care parcă un fel de părticică din Sinele propriu trăieşte în lumea spiritului, dar ca venind din depărtări, aceasta am încercat să o redăm în cuvintele pe care le rosteşte Maria în lumea spiritului (13):

Flăcările s-apropie... s-apropie cu gândirea mea –
De țărmul cosmic al sufletului meu;
O luptă aprigă s-apropie; propria mea gândire
Luptă cu gândirea lui Lucifer;
În alt suflet luptă propria mea gândire...
Lumină fierbinte țâşneşte... din bezne de gheață...
Ca fulgere arde .. înfocata lumină a sufletului...,
Lumina sufletului... în câmpurile de gheață cosmice...

Amintirea a ceea ce este trăit, care se exprimă în aceste cuvinte, reapare în cuvintele Mariei indicate la începutul tabloului nouă. Dar ceea ce trebuie să retrăiască sufletul pentru a regăsi o astfel de amintire a Miezului de noapte a lumilor, aceasta trebuie să provină din viața pământească, şi în aşa fel încât experiențele făcute de sufletul uman care îi aduc impresii de tragism interior şi de groază lăuntrică, de gravitate interioară, să nu-i poată fi evocate decât prin cuvintele pe care le rosteşte Maria la sfârşitul tabloului patru. Trebuie să fi simțit cum Sinea proprie se smulge din ceea ce se numeşte de obicei viața interioară; cum gândirea, cu care în viață te simți atât de legat, se smulge din interior, cum aleargă spre orizonturi tot mai îndepărtate. Şi trebuie să fi găsit în tine, ca o prezență sufletească vie, ceea ce se exprimă în astfel de cuvinte, care, firesc, înțelegerii senzoriale exterioare şi intelectului legat de creierul fizic îi apare ca un deplin nonsens, ca o puzderie de contradicții. Trebuie să fi viețuit întâi această dispoziție a plecării Sinei proprii din existența interioară, dacă vrei să viețuieşti în linişte amintirea Miezului de noapte al lumilor. Amintirii din viața pământească trebuie să-i fi premers în viața spirituală viețuirea Miezului de noapte al lumilor, dacă trebuie să intervină ceea ce vrea să fie exprimat în tabloul nouă. Dar pentru asta trebuie mai întâi să se manifeste iar dispoziția sufletească de la sfârşitul tabloului nouă. Flăcările fug, într-adevăr; ele nu pătrund mai devreme în conştiența pământească; ele nu se apropie de liniştea din meditație înainte de a fi fugit mai întâi, înainte ca această dispoziție sufletească să fie un adevăr:

Flăcările fug... fug cu gândirea mea;
....
Şi-acolo, pe malul depărtat al sufletelor lumilor
O luptă grea se dă:..; propria-mi gândire luptă...
Cu lumina rece a spiritului... în curentul neantului ...
Gândirea mea se clatină; lumină rece...
Scoate din gândirea mea bezne fierbinți ...
Ce-apare-acum din văpaia-ntunecată?
În flacăra roşiatică se-avântă Sinea mea, în lumină...
În lumina rece... a câmpurilor de gheață cosmice...

Aşa se înlănţuie lucrurile şi, când se înlănţuie astfel, atunci facultăţile interioare ale sufletului capătă forţă, astfel încât ceea ce în suflet nu era decât forţă abstractă se întrupează spiritual în faţa sufletului şi devine o entitate deosebită pe care în acelaşi timp o ai tu însuţi în tine aşa cum Astrid şi Luna au apărut în faţa Mariei. Aceste entităţi care sunt entităţi reale, resimţite în acelaşi timp ca forţe ale sufletului, pot apărea atunci împreună cu Păzitorul Pragului şi cu Benedictus, aşa cum se arată în tabloul nouă.

Dar esenţial este că intuieşti atmosfera acestui tablou în care, într-un cu totul alt mod, individual, are loc pentru Thomasius trezirea, amintirea Miezului de noapte al lumilor şi a perioadei egiptene, astfel încât forţa sufletească ce corespunde Celeilalte Philia se întrupează.

Pentru un suflet ca cel al lui Johannes Thomasius, cuvântul Celeilalte Philia (14):

Urzirea vrăjită a propriei fiinţe –

îşi capătă importanţa sa împreună cu tot ce ţine de asta în cursul dramelor-misterii. Şi tocmai de aceea intervin atunci Spiritul tinereţii lui Johannes, Benedictus şi Lucifer, aşa cum sunt prezentaţi la sfârşitul tabloului zece. Este important, tocmai în legătură cu acest tablou, să cuprindem cu ochiul sufletesc cum se apropie aici Lucifer de Johannes Thomasius şi cum cad aici aceleaşi cuvinte de la sfârşitul tabloului trei, din Păzitorul Pragului. În aceste cuvinte se arată că toate lumile şi întreaga viaţă a omenirii este străbătută de lupta lui Lucifer, dar este străbătută şi de dispoziţia ce răsună din cuvintele lui Benedictus, ca replică la cuvintele lui Lucifer. Să încercăm numai o dată să simţim ce se află în aceste cuvinte care răsună dinspre Lucifer, atât în finalul tabloului trei din ***Păzitorul Pragului*** cât şi în finalul tabloului zece din ***Trezirea sufletelor***:

> Lucifer: Voi lupta!
> Benedictus: Şi, luptând, vei sluji zeilor!

Luaţi aminte cu acest prilej la ceva cu totul aparte; în cele două locuri menţionate sunt spuse aceleaşi cuvinte, dar ele pot fi rostite astfel încât au, în cele două locuri, un cu totul alt sens. Iar celălalt lucru pe care îl semnifică ele la sfârşitul tabloului zece din ***Trezirea sufletelor*** este determinat de faptul că precedentele cuvinte ale Mariei au fost cuvinte metamorfozate din alte cuvinte rostite în ***Păzitorul Pragului***, că în sufletul Mariei trăieşte ceea ce este rostit anterior de ea:

> Maria, aşa cum tu voiai s-o vezi,
> Nu e în lumile unde luminează adevărul.
> Legământul meu sacru şi grav emană forţa
> Ce trebuie să îţi menţină ce tu ai cucerit.

Acum ea spune:

> Mă vei găsi în câmpurile limpezi de lumină;

ea nu mai spune:

> Mă vei găsi în recile întinderi de gheaţă,

ci spune:

> Mă vei găsi în câmpurile limpezi de lumină
> Unde frumuseţea, radiind, creează forţe de viaţă;
> Caută-mă-n temeliile lumilor, acolo unde
> Sufletele vor să-şi cucerească simţirea zeiască
> Prin iubirea care contemplă Sinea în Tot.

Cuvintele sunt folosite altfel decât în tabloul doi din ***Trezirea sufletelor***. Acesta este şi motivul pentru care discuţia dintre Lucifer şi Benedictus: „Voi lupta!" – „Şi, luptând, vei sluji zeilor" este cu totul alta la sfârşitul tabloului zece din ***Trezirea sufletelor*** decât în finalul tabloului trei din ***Păzitorul Pragului***. Aici lumina este proiectată asupra a ceva ce domneşte oarecum ca o intruziune ahrimanică în toată gândirea intelectuală, în toată cultura intelectuală din zilele noastre.

Cel mai greu, pentru această cultură intelectuală, este tocmai ca oamenii să ajungă să înţeleagă că aceleaşi cuvinte rostite în condiţii diferite exprimă ceva diferit. Cultura noastră actuală este astfel întocmită încât oamenii cred că, dacă au cuvinte, din ele ar trebui să urmeze acelaşi lucru în măsura în care ele sunt aplicate planului fizic. Or, tocmai aici Ahriman îi prinde de guler pe oameni, pentru a-i împiedica să înţeleagă că cuvintele nu devin vii în esenţa lor profundă decât când ţii cont de contextul în care ele sunt rostite. Nu poţi înţelege nimic din ceea ce depăşeşte planul fizic dacă nu ai înţeles acest fapt ocult. Astăzi este deosebit de important ca un fapt ocult de acest gen să poată acţiona asupra sufletelor, asupra inimilor, ca o contragreutate la cultura exterioară intelectuală care a pus stăpânire pe toţi oamenii.

Printre toate felurile de lucruri care sunt abordate în aceste drame-misterii, remarcaţi cum chiar în Trezirea sufletelor figura aparte a lui Ahriman se insinuează mai întâi uşor (15) şi cum se fofilează, am putea spune, între personalităţi, cum ea capătă tot mai multă importanţă spre finalul dramei Trezirea sufletelor. Voi expune aceste lucruri care privesc chipul lui Ahriman şi cel al lui Lucifer, şi multe alte lucruri încă, într-o lucrare pe care veţi putea să o aveţi în mână chiar în cursul acestui ciclu de conferinţe, şi care va avea ca titlu ***Pragul lumilor spirituale*** (16), fiindcă îmi pare deosebit de necesar pentru prietenii noştri ca lumina să se răspândească acum peste multe domenii. Nu este uşor să vezi clar în ceea ce priveşte astfel de făpturi precum Lucifer şi Ahriman. Ar fi poate util să fim atenţi asupra acestui lucru tocmai în ***Trezirea sufletelor***, şi anume că cineva care nu gândeşte atât de neclar asupra ahrimanicului din lume poate gândi multe lucruri pe care le gândeşte şi un altul din impulsuri ahrimanice inconştiente, dar într-o altă dispoziţie. Sunt poate multe suflete printre dunmeavoastră care pot presimţi toate legăturile ce se revarsă în astfel de cuvinte ca cele ale lui Ahriman (17), cât timp el se furişează încă printre aceste persoane:

Nu te lăsa cu totul rătăcit de el.
Desigur, el păzeşte credincios Pragul
Chiar când se slujeşte de veşminte pe care
Mai întâi tu însuţi le-ai cusut în spiritul tău
Din vechi petice de groază.
Tu însă, ca artist, fireşte, n-ar trebui
Să-l prezinţi în stil de dramă proastă.
Ai să o faci însă mai bine mai târziu.
Chiar caricatura mai slujeşte sufletului.
Nici nu-i nevoie de-o forţă prea mare
Ca să-ţi arate ce mai este încă.
Ar trebui să remarci cum vorbeşte Păzitorul:
Tonul elegiac, prea cu patos...
Nu-i permite asta şi el o să-ţi arate
De la cine a-mprumutat azi chiar prea mult.

Îmi pot imagina că, din unele puncte de vedere estetice, mulţi oameni vor găsi de criticat modul în care ne sunt prezentate dramele-misterii. Şi aceste obiecţii, printre multe altele de acest gen împotriva antroposofiei, se nasc pentru cel care adoptă o dispoziţie ahrimanică. Cei care astăzi sunt superior inteligenţi şi care ţin lecţii antroposofiei aparţin acelei tagme despre care poetul spune: „Ei nu ştiu că diavolul atunci îi ţine de guler" (18). Dar aceşti adversari ai antroposofiei pot fi decelaţi prin cuvintele pe care Ahriman le rosteşte în timp ce se fofilează viclean printre oameni.

Apoi Ahriman ni se relevă în toată gravitatea sa atunci când moartea lui Strader acţionează puţin câte puţin asupra dezvoltării dramei. Această moarte acţionează în aşa fel încât, pentru privirea sufletească, forţele care pornesc de la această moarte trebuie să fie căutate în influenţa lor în tot ce se petrece în ***Trezirea sufletelor***. Şi trebuie mereu şi mereu repetat că această trezire intervine în moduri diferite. Astfel, în ce o priveşte pe Maria, în faţa sufletului ei apar, în anumite împrejurări speciale, acele forţe sufleteşti care-şi găsesc expresia în Luna şi Astrid. Pentru Johannes Thomasius acest lucru se întâmplă prin aceea că urzirea vrăjită a fiinţei interioare devine o trăire palpabilă spiritual – dacă putem folosi această expresie absurdă – în Cealaltă Philia; şi, în sfârşit, în alt mod se petrece pentru Capesius, prin Philia. Dar trezirea poate dormita în suflete sub multe alte forme încă, aşa cum vedem în tabloul doi, pentru sufletul lui Strader. Aici nu avem, cum s-a spus deja, forţele sufleteşti palpabile spiritual – Luna, Philia, Astrid şi Cealaltă Philia –, aici avem încă tablourile imaginative care proiectează evenimentele spirituale în conştienţa fizică. Această treaptă de trezire a sufletului la Strader nu poate fi indicată decât printr-o cunoaştere imaginativă, precum cea a bărcii despre care se vorbeşte în tabloul unsprezece.

Trezirea sufletului poate fi pregătită şi într-o altă formă. O regăseşti – şi, de această dată, bine gândită – după ce Ahriman, în tabloul doisprezece, a fost prezentat în semnificaţia sa mai profundă, indicată în tabloul treisprezece, în discuţia dintre Hilarius şi Romanus. Trebuie atunci să-ţi întorci privirea sufletului spre ceea ce s-a petrecut în sufletul lui Hilarius începând cu evenimentele din ***Păzitorul Pragului*** până la cele din ***Trezirea sufletelor***, cât şi spre ceea ce se exprimă în cuvintele lui Hilarius:

> Îţi mulţumesc, prietene, pentru cuvintele de mist.
> Le-am auzit ades; dar azi abia
> Simt ce poartă-n ele tainic.
> Sunt greu de scrutat căile lumilor...
> Iar mie, bun prieten, îmi rămâne să aştept
> Până ce spiritul va vrea să îmi arate direcţia
> Care este potrivită vederii mele.

Care sunt cuvintele lui Romanus? (19). El rosteşte cuvinte pe care Hilarius le-a putut auzi iar şi iar din locul pe care îl ocupă Romanus în templu, pe care Romanus le-a rostit adesea în acel loc şi care, până la acea vieţuire, trecuseră prin faţa privirii sufleteşti a lui Hilarius fără acea înţelegere mai profundă care poate fi numită înţelegerea vieţii. Atunci când ai răzbit la înţelegerea a ceea ce ai primit sub formă de gând, când l-ai înţeles foarte bine şi poate ai fi în stare să ţii conferinţe despre acest lucru, fără să-l stăpâneşti într-o înţelegere vie a vieţii, este şi atunci un început de trezire a sufletului. Poţi să fi adunat în tine tot ce aduce antroposofia, tot ce conţin cărţile, conferinţele şi ciclurile, poţi chiar să împărtăşeşti altora – probabil cu mare folos pentru ei – şi totuşi să-ţi dai seama: a înţelege, aşa cum înţelege Hilarius cuvintele lui Romanus, nu este posibil decât după o anumită vieţuire, pe care trebuie să o aştepţi în linişte până atingi un anumit grad de trezire a sufletului.

Oh, fie să poată o parte tot mai mare dintre prietenii noştri să se adâncească în această dispoziţie de aşteptare, în această aşteptare de apropiere a ceva ce, poate, ar părea clar în aparenţă, dar n-ar fi decât o revelaţie neînţeleasă de teorii şi expuneri; în aceste suflete s-ar naşte atunci ceva precum ceea ce este exprimat prin cuvintele lui Strader în tabloul trei din Trezirea sufletelor, acolo unde el stă între Felix Balde şi Capesius, unde stă într-un mod foarte ciudat între cei doi, stă aşa încât tot ceea ce îi spun lui îi este cunoscut, dar, cu toate că ar putea să-şi repete singur acestea cuvânt cu cuvânt, totuşi nu înţelege. El ştie, poţi să iei asta şi ca înţelepciune, dar remarcă acum că există ceva ce se poate exprima cu cuvintele:

> Capesius şi Tata Felix, *amândoi*...
> Ascund un sens obscur în cuvinte clare.

Contemporanii noştri suprainteligenţi vor admite uneori că multor oameni li se poate întâmpla să mascheze sensul clar sub cuvinte obscure; dar nici unul din ei nu va admite cu uşurinţă că în cuvinte clare se ascunde un sens obscur. Totuşi această mărturisire, că în cuvinte clare s-ar putea ascunde un sens obscur, este treapta cea mai înaltă în natura umană. Multe ştiinţe, multe filosofii sunt clare; dar ceva important ar interveni în evoluţia ulterioară a omenirii dacă filosofii ar ajunge să mărturisească faptul că, din sistem în sistem, în filosofii, oamenii au adus ceva mai clar, şi în mod cert tot mai clar, aşa încât se poate spune: „lucrurile sunt clare" – dar că în cuvinte clare poate să existe un sens obscur. Ceva important ar avea loc dacă oamenii care se cred suprainteligenţi, care, în anumite limite, justificat, iau ceea ce ştiu drept înţelepciune, ar învăţa să se plaseze în faţa lumii precum Strader alături de Tata Felix şi de Capesius şi ar spune:

Am înţeles adesea ceea ce tocmai spuneţi,
Pe-atunci o luam ca-nţelepciune... *acum* însă
Nu-nţeleg nici un cuvânt din vorbirea voastră.
Capesius şi Tata Felix, *amândoi*
Ascund un sens obscur în cuvinte clare.

Gândiţi-vă la un filosof contemporan sau din trecut care a elaborat o filosofie plauzibilă, clară şi care, faţă de filosofia sa – care într-un anumit sens este deci rezultatul gândirii umane –, ar spune: „Îmi era de înţeles ceea ce scrisesem şi o luam atunci drept înţelepciune; iar acum, iată, nu înţeleg nici un cuvânt; chiar în ceea ce am scris eu însumi multe lucruri îmi sunt de neînţeles; aceste scrieri ascund un sens obscur în cuvinte clare". Nu-i aşa, este greu să-ţi reprezinţi un filosof modern, sau dintr-un trecut apropiat, care să poată face o astfel de mărturisire, sau vreunul din aceşti oameni suprainteligenţi din epoca noastră materialistă – ca să folosesc un termen mai distins. Şi totuşi ar fi o adevărată binecuvântare pentru cultura noastră actuală dacă oamenii ar putea avea faţă de gândire şi de alte producţii culturale atitudinea lui Strader alături de Tata Felix şi de Capesius; dacă aceşti oameni ar deveni tot mai numeroşi şi mai numeroşi, şi dacă într-adevăr antroposofia ar putea contribui puţin tocmai la această cunoaştere de sine.

CONFERINŢA a II-a

München, 25 august 1913

Aţi văzut că vieţuirile sufletelor prezentate în ***Trezirea sufletelor*** au loc la graniţa dintre lumea simţurilor şi lumile spirituale suprasensibile. Pentru ştiinţa spiritului este de o importanţă cu totul deosebită să ai în faţa privirii sufletului această graniţă, fiindcă este firesc ca tot ceea ce sufletul uman poate vieţui mai întâi în lumea spirituală suprasensibilă să fie, ca să spunem aşa, un domeniu necunoscut pentru toate facultăţile, pentru toate trăirile sufleteşti ale omului din lumea fizic-senzorială. Când omul pătrunde în lumea spirituală cu ajutorul diferitelor metode pe care le-am cunoscut, adică atunci când sufletul învaţă să trăiască în lumea spirituală să observe, să aibă experienţe în afara corpului fizic, atunci este necesar ca, pentru această viaţă, pentru această simţire în lumea spirituală, sufletul să-şi formeze facultăţi cu totul speciale, forţe cu totul deosebite. Dacă sufletul se străduie să dobândească conştienţa clarvăzătoare în timpul existenţei pământeşti, este firesc ca, devenit clarvăzător, sau vrând să devină, el să se poată menţine în lumea spirituală în afara corpului său fizic şi să se poată întoarce iar în corpul fizic – ca om pământesc –, deci să poată trăi normal în lumea simţurilor, acum ca om pământean.

Poţi deci să spui: sufletul devenit clarvăzător trebuie să se poată mişca după legile lumii spirituale şi să poată trece continuu graniţa care îl aduce în lumea fizică; iar acolo – dacă pot să mă exprim într-un mod obişnuit – să se poată comporta într-un mod corect, corespunzător acestei lumi. Prin faptul că facultăţile sufletului trebuie să fie altele în lumea spirituală şi altele când se slujeşte de simţurile sale şi de restul corpului său fizic, acest suflet trebuie să dobândească mobilitate când vrea să devină clarvăzător, să se resimtă în lumea spirituală şi să trăiască acolo cu facultăţile corespunzătoare, iar apoi, după ce a trecut graniţa înapoi, să poată vieţui din nou lumea simţurilor

cu facultățile corespunzătoare acestei lumi. A dobândi această mobilitate, această facultate de transformare, nu este foarte uşor. Dar pentru o apreciere exactă a diferenței care opune lumea spirituală lumii fizic-senzoriale trebuie ca această graniță care le separă să fie clar percepută, ca însuşi pragul pe care sufletul trebuie să-l treacă să fie perceput clar de ochiul spiritual sau de suflet atunci când vrea să treacă din lumea simțurilor în lumea spirituală. Căci vom vedea în cursul acestui ciclu, într-un mod foarte divers, că sufletul nu poate transporta obişnuințele dintr-o lume în alta, când trebuie să treacă Pragul într-un sens sau altul, fără prejudicii grave.

Această trecere a Pragului este cu atât mai grea cu cât, în organizarea lumii noastre, entitățile care intervin în cursul experiențelor descrise în ***Trezirea sufletelor*** şi în celelalte drame, entități pe care le denumim luciferice şi ahrimanice, joacă un anumit rol. Căci pentru a dobândi un raport corect la trecerea dintr-o lume în alta este nevoie să ştii cum să te comporți față de cele două feluri de entități, luciferice şi ahrimanice. Evident, cel mai simplu ar fi să-ți spui – şi multe suflete aleg, cel puțin teoretic, această afirmație comodă – că Ahriman pare în adevăr să fie un tovarăş foarte periculos, iar când îşi exercită influența asupra lumii şi conduitei omeneşti cel mai simplu ar fi să respingi din sufletul omenesc impulsurile care vin de la el. Asta pare să fie cel mai comod; dar pentru lumea spirituală este la fel de inteligent ca cel care ar vrea să restabilească echilibrul unei balanțe luând greutățile de pe talerul care coboară. Aceste entități pe care le numim luciferice şi ahrimanice sunt prezente în lume, îşi au misiunea lor în ordinea lumii şi nu le poți suprima. Într-adevăr, nu este vorba să le suprimi, ci, ca şi în cazul greutăților de pe talerul balanței, forțele ahrimanice şi luciferice trebuie să-şi țină echilibrul în impulsurile lor asupra oamenilor şi asupra altor ființe, trebuie să le echilibrezi. Nu corectezi activitatea unei forțe sau a alteia suprimând-o, ci adoptând conduite corespunzătoare. Şi înțelegi rău aceste entități luciferice şi ahimanice dacă spui, simplu: sunt entități rele şi dăunătoare. Faptul că aceste entități se opun într-un anumit fel ordinii universale generale care era deja prevăzută înainte ca ele să pătrundă în ea, de aici nu decurge că ele trebuie să aibă o acțiune dăunătoare în orice condiții, ci că aceste entități, ca şi alte entități cunoscute ca legitime în lumile spirituale superioare, au un anumit domeniu în care să-şi exercite acțiunea în ansamblul ordinii cosmice. Şi revolta lor, opoziția lor față de ordinea cosmică constă în aceea că depăşesc acest domeniu ce le-a fost încredințat şi îşi exercită forța şi dincolo de acest domeniu. Să vedem deci, din acest punct de vedere, care este acțiunea lui Ahriman sau a entităților ahrimanice.

Poți caracteriza foarte bine pe Ahriman, spunând: Ahriman este, în înțelesul cel mai larg, domnul morții, stăpânul tuturor puterilor care trebuie să introducă în lumea fizic-senzorială nimicire, moartea ființelor. – În lumea senzorială, moartea este un mijloc necesar. Altfel, aceste ființe ale lumii simțurilor s-ar înmulți exagerat, dacă n-ar exista distrugere şi moarte. Sarcina de a regla legic această moarte după legitățile lumii spirituale i-a fost atribuită lui Ahriman. El este domnul reglării morții. Imperiul care îi revine cu precădere este lumea minerală. Lumea minerală este mereu moartă; moartea, ca să spunem aşa, este revărsată peste întreaga lume minerală. Dar, ținând seama de felul în care este alcătuită lumea noastră pământească, regnul mineral, legitatea minerală este turnată şi în celelalte regnuri ale naturii. Plantele, animalele, oamenii, în măsura în care aparțin regnurilor naturii, sunt străbătuți de principiul mineral, absorb substanțele minerale – deci forțele minerale cu legitățile lor – şi se supun legilor regnului mineral în măsura în care acesta aparține ființei pământeşti. Prin aceasta, ceea ce ține de moartea justificată se extinde şi în aceste regiuni superioare al domniei legitime a lui Ahriman. În tot ce ne înconjoară ca natură exterioară, Ahriman este domnul legitim al morții şi, în măsura în care este aşa, el nu trebuie văzut ca o putere rea, ci ca una înscrisă pe deplin în ordinea generală cosmică. Relația noastră cu lumea simțurilor este corectă doar dacă avem pentru ea un interes corespunzător, dacă acest interes pentru lumea senzorială este în aşa fel reglat încât vedem ivindu-se lucrurile acestei lumi senzoriale fără a le dori, în aşa măsură încât să pretindem o existență veşnică a formelor senzoriale, fiind în stare să ne lipsim de ele atunci când acestea se apropie de moartea naturală. A putea să te bucuri într-un mod corespunzător de lucrurile lumii senzoriale fără a te lega de ele încât să refuzi moartea lor, asta este relația justă a omului față de lumea senzorială. Şi pentru ca să fie aşa, pentru ca omul să aibă o atitudine corectă față de lumea senzorială în ce priveşte naşterea şi pieirea, pentru aceasta el este străbătut de impulsurile ahrimanice.

Dar Ahriman îşi poate depăşi domeniul, în primul rând prin faptul că se apropie de gândirea omenească. Omul a cărui privire nu se îndreaptă spre lumea spirituală, care nu are nici o înțelegere pentru ea, nu va putea crede că Ahriman se apropie în mod real de gândirea umană. Şi totuşi el o face. Atâta timp cât această gândire omenească trăieşte în lumea senzorială, ea este legată de creier, care este supus distrugerii, potrivit ordinii generale a lumii. Ahriman trebuie să regleze acest mers al creierului omenesc potrivit forțelor de distrugere. Dar dacă el îşi depăşeşte domeniul, atunci are tendința, intenția de a desprinde gândirea de instrumentul ei muritor, creierul, de a o face independentă; are tendința de a detaşa gândirea fizică, gândirea îndreptată spre lumea senzorială, de creierul fizic, în al cărui curent de nimicire ar trebui să se verse această gândire când omul trece prin poarta morții. Când Ahriman îl aruncă pe om, ca ființă fizică, în curentul morții, el are tendința să-i desprindă gândirea de acest curent de nimicire şi acest lucru, faptul că intervine în această gândire cu ghearele sale şi îl pregăteşte pe om aşa încât gândirea vrea să se smulgă de la nimicire, acest lucru îl face de-a lungul întregii vieți. Întrucât Ahriman este activ în acest fel în gândirea omenească, iar oamenii care, firesc, sunt legați de lumea fizică presimt desigur doar vag efectele entităților spirituale, aceştia, pe care Ahriman îi ține astfel de guler, simt impulsul să smulgă gândirea din integrarea ei în marea ordine cosmică. Acest lucru îl face dispoziția materialistă, şi anume faptul că oamenii vor să aplice gândirea lor doar la lumea simțurilor. Cei mai stăpâniți de Ahriman sunt oamenii care nu vor să creadă în nici o lume spirituală, căci Ahriman este cel care le atrage gândirea, îi ispiteşte să rămână la lumea senzorială.

Dacă omul nu a devenit un ocultist practic, aceasta are ca urmare, pentru dispoziția sa sufletească, în primul rând faptul că el devine un materialist vulgar şi nu vrea să ştie nimic de lumea spirituală. Ca urmare el este sedus direct de Ahriman, pe care însă nu-l remarcă. Pentru Ahriman însă lucrurile stau astfel încât dacă reuşeşte să desprindă această gândire de baza sa – în cazul gândirii fizice, legate de creier – el creează cu această gândire umbre şi scheme în lumea fizică, şi acestea împânzesc apoi lumea. Tocmai cu aceste umbre şi cu aceste scheme vrea Ahriman să întemeieze propriul imperiu ahrimanic. El pândeşte continuu să smulgă ce poate din gândirea umană atunci când ea vrea să se alăture curentului pe care îl urmează omul trecând prin poarta morții, şi el vrea să o păstreze pentru a popula lumea fizică cu umbre şi scheme formate din această gândire umană fizică, răpită de pe solul ei matern. Sub aspect ocult, poți vedea alunecând aceste umbre şi aceste scheme peste tot în lumea fizică şi provocând daune în ordinea lumii: este ceea ce a realizat Ahriman în modul pe care tocmai vi l-am descris. Atitudinea noastră față de Ahriman este corectă când recunoaştem că, dacă el îşi trimite impulsurile sale legitime în sufletul nostru, noi avem o relație justă cu lumea senzorială. Dar trebuie să veghem ca el să nu ne ispitească în modul pe care l-am descris. Evident, este mai comod să optezi pentru o soluție care constă în a spune: Să extirpăm deci din sufletul nostru toate impulsurile ahrimanice. Dar cu această suprimare nu vom face nimic altceva decât să aplecăm celălalt taler al balanței. Iar cel care ar reuşi să-l alunge din suflet pe Ahriman printr-o teorie falsă ar cădea prin aceasta sub influența luciferică.

Acest lucru se vede cu precădere când oamenii, dintr-o anumită teamă față de raportul corect cu puterile ahrimanice, disprețuiesc lumea simțurilor, refuză bucuria şi raportul corect cu lumea simțurilor pentru a nu se agăța de ea, elimină orice interes față de lumea sensibilă. Rezultă de aici o falsă asceză, care oferă cel mai puternic instrument pentru intervenția, la rândul lor, a impulsurilor luciferice nelegitime. S-ar putea, de fapt, să scrii o istorie a ascezei ca pe o continuă seducție din partea lui Lucifer. Atunci omul, în falsa asceză, se expune ispitirilor lui Lucifer, pentru că în loc să restabilească echilibrul talerelor balanței, în loc să folosească polar forțele, el distruge cu totul una din părți. Astfel Ahriman este pe deplin justificat în cazul tuturor estimărilor juste ale omului în legătură cu lumea fizic-senzorială. Regnul mineral este, să spunem aşa, încă de la obârşii proprietatea lui Ahriman, este regnul asupra căruia moartea domneşte în mod constant. În regnurile superioare ale naturii, Ahriman este reglatorul morții în măsura în care intervine legic în mersul proceselor şi al entităților. Ceea ce putem urmări ca suprasensibil mai mult în lumea exterioară, noi îl desemnăm, din anumite motive, ca spiritual; ceea ce acționează mai mult sufletesc, ce acționează mai mult interior în om, pe acesta îl desemnăm ca sufletesc. Ahriman este mai mult o ființă

spirituală; Lucifer, mai mult sufletească. Ahriman, am spune, este domnul a ceea ce se petrece în lumea exterioară. Lucifer pătrunde cu impulsurile sale interiorul omului.

Există în acelaşi timp şi o misiune legitimă a lui Lucifer, cu totul în sensul ordinii generale a cosmosului. Ea constă în a-l smulge într-un fel pe om, şi tot ce este sufletesc în lume, din viața ca atare şi din consumarea ei în fizic-senzorial. Gândiți-vă, dacă n-ar exista nici o putere luciferică în lume, omul ar trăi visând în tot ce ne inundă ca percepţii din lumea exterioară şi ne vine prin intelect din ea. Ar fi un fel de visătorie a omenirii şi a existenţei sufleteşti în cadrul lumii senzoriale. Există în adevăr impulsuri care nu vor să smulgă aceste suflete din lumea senzorială, atât timp cât sunt legate de ea în mod temporal, dar care vor să le înalțe pentru ca ele să vieţuiască şi să resimtă altfel, şi să se bucure nu numai de ceea ce îi oferă această lume senzorială. Să ne gândim numai la ceea ce a căutat omenirea în evoluția artistică. Peste tot unde, în viața sufletului său, a gândurilor şi a sentimentelor sale, omul creează ceva care nu depinde numai de lumea sensibilă, ci se ridică deasupra ei, Lucifer este puterea care îl smulge acestei lumi senzoriale. O mare parte din ceea ce trăieşte în elementul înălţător, eliberator din evoluția artistică a oamenilor sunt inspirații ale lui Lucifer. Şi mai putem numi şi alte lucruri ca fiind inspirații ale lui Lucifer. Prin faptul că există forțe luciferice, omul este în situația să nu rămână dependent, cu gândirea lui, de reproducerea portretistică pură a lumii fizic-senzoriale. În gândirea liberă, el se poate ridica deasupra acesteia. El face acest lucru când filosofează. Din acest punct de vedere poţi să spui că orice filosofare este o inspirație a lui Lucifer. S-ar putea scrie o istorie a dezvoltării filosofice a omenirii, în măsura în care acest lucru n-ar fi pur pozitivism, adică nu s-ar limita la lumea materială exterioară, şi s-ar putea spune că istoria filosofiei, evoluția sa, este o continuă etalare a inspirațiilor lui Lucifer; căci orice creație care se ridică deasupra lumii senzoriale se datorează forțelor şi activităților legitime ale lui Lucifer.

Dar şi Lucifer îşi poate depăşi domeniul său. Faptul că aceste entități îşi depăşesc domeniul lor provine totdeauna din revolta lor împotriva ordinii cosmice. Lucifer îşi depăşeşte domeniul, şi are mereu tendința să îl depăşească, infestând sufletesc-afectivul. În timp ce Ahriman are de-a face mai mult cu gândirea, Lucifer are de-a face mai mult cu simțirea, cu viața de afect, pasiuni, impulsuri, dorințe. Tot ceea ce în lumea fizic-senzorială este sufletesc-afectiv este sub stăpânirea lui Lucifer. Iar el are tendința să desprindă acest sufletesc-afectiv, să-l decojească de viața fizic-senzorială, să-l spiritualizeze pe o insulă izolată, s-ar putea spune, a existenţei spirituale, să fondeze un imperiu luciferic cu ajutorul întregii prăzi sentimentale pe care a reuşit să pună stăpânire în lumea simțurilor. În timp ce Ahriman vrea să mențină gândirea în lumea fizic-senzorială, şi să o introducă în această lume ca scheme şi umbre, astfel încât, pentru clarvederea elementară, ele devin vizibile ca umbre ce se strecoară în toate părțile, Lucifer face altceva: el ia sufletesc-afectivul din lumea senzorială, îl smulge de acolo şi îl inseră într-un domeniu luciferic pe care, în opoziție cu ordinea generală cosmică, îl întemeiază ca pe un domeniu izolat, asemănător propriei sale naturi.

Îți poți face o idee despre modul în care Lucifer se poate apropia de om, atunci când analizezi o manifestare a vieții umane, despre care vom vorbi şi mai precis, cea care se desemnează ca iubire în sensul cel mai larg şi care, în fond, este baza oricărei vieți etic-morale în ordinea lumii omeneşti. Despre această iubire, în sensul cel mai larg, se poate spune: când se manifestă în lumea fizic-senzorială şi acționează în interiorul vieții omului este cu totul apărată de orice amestec luciferic nelegitim, când omul iubeşte fiinta de dragul acelei fiinţe. Nu-i aşa, când întâlnim alt om, un om sau orice ființă care face parte din lumea fizic-senzorială, ea ni se prezintă cu anumite însuşiri. Dacă suntem receptivi la aceste însuşiri, ele se impun iubirii noastre, nu putem face altfel decât să iubim această ființă. Suntem siliți să o iubim. Această iubire, a cărei rațiune de a fi nu este în cel care iubeşte ci în cel care este iubit, această formă de iubire în lumea sensibilă scapă cu totul influenței luciferice. Dar dacă observați viața omenească veți remarca foarte curând că există şi un alt fel de iubire, acea iubire în care iubeşti pentru că tu ai nişte însuşiri prin care eşti entuziasmat, satisfăcut, bucuros că poți iubi o ființă sau alta. Atunci iubeşti pentru propria ta satisfacție. Iubeşti fiindcă eşti structurat astfel, iar această structură aparte îşi găseşte satisfacția în iubirea pe care o porți celuilalt. Vedeți dumneavoastră, această iubire, care s-ar putea numi iubire egoistă, trebuie şi ea să existe.

Omenirea nu trebuie să fie privată de ea. Căci tot ceea ce putem iubi în lumea spirituală, faptele spirituale, tot ce poate trăi în noi prin iubire ca dor, ca impuls spre înalt în lumea spirituală pentru a cuprinde entitățile lumii spirituale, pentru a cunoaşte lumea spirituală, asta izvorăşte desigur şi din iubirea sensibilă față de lumea spirituală (20). Însă această iubire față de spiritual trebuie, nu doar poate, ea trebuie deci în mod necesar să existe pentru noi înşine – ne este indispensabilă. Fiindcă noi suntem ființe ale căror rădăcini sunt în lumea spirituală. Este de datoria noastră să ne perfecționăm cât putem de mult. Este în interesul nostru faptul că trebuie să iubim lumea spirituală pentru a aduce în propria noastră entitate cât putem de multe forțe din lumea spirituală. În iubirea spirituală, acest element personal, individual, l-am putea numi chiar element de iubire egoist, este în întregime legitim, căci această iubire îl smulge pe om simțurilor şi îl înalță în lumea spirituală, îl angajează la a-şi împlini datoria care i se impune, la a se perfecționa tot mai mult şi mai mult.

Însă Lucifer are tendința să amestece aceste două lumi. Peste tot unde, în plan fizic, omul iubeşte dintr-un elan egoist, în propriul său interes, acest lucru provine din faptul că Lucifer vrea să facă iubirea senzorială asemănătoare cu iubirea spirituală. El poate atunci să o smulgă lumii sensibile şi să o conducă în împărăția sa aparte. Astfel, orice iubire care poate fi numită egoistă, care nu este în interesul celui iubit, ci în al celui care iubeşte, este expusă influențelor luciferice. Când înțelegi bine ceea ce tocmai a fost spus, îți dai seama că în civilizația materialistă actuală, îndeosebi, ai multe prilejuri de a găsi această ispitire luciferică în ceea ce priveşte viața de iubire. Căci o mare parte din literatura şi concepția noastră ştiințifică, literatura medicală actuală îndeosebi, este impregnată de acest mod de a concepe iubirea. Dacă ai vrea să vorbeşti mai precis, ar trebui să atingi un domeniu scabros; medicina dă dovadă într-adevăr de o complezență deosebită pentru elementul luciferic al iubirii atunci când le spune şi le repetă mereu bărbatilor – mai ales lumea masculină este vizată – că ei ar trebui să cultive un anumit domeniu al iubirii fiindcă este necesar sănătății lor, deci în propriul lor interes. Li se dau numeroase sfaturi şi li se recomandă chiar unele practici, nu în interesul ființei iubite ci pentru că acest lucru este necesar vieții masculine. Când întâlnim astfel de indicații, şi chiar dacă sunt prezentate într-un mod ştiințific, ele nu sunt nimic altceva decât inspirații ale elementului luciferic în lume. Ştiința este pătrunsă în mare parte de aceste concepții luciferice. Iar Lucifer găseşte cei mai buni recruți pentru împărăția sa printre cei care acceptă astfel de sfaturi, făcând să se creadă că este necesar pentru binele propriei lor persoane să cultive anumite forme de iubire. A şti aceste lucruri este absolut necesar. Mereu trebuie insistat asupra a ceea ce am spus deja ieri: oamenii nu au conştiența prezenței diavolului sub forma sa luciferică şi nici ahrimanică atunci când aceştia îi țin deja de guler! Oamenii nu observă că savanților materialişti, care dau sfaturi precum cele pe care tocmai le-am citat, le stă în ceafă Lucifer. Ei îl neagă pe Lucifer, aşa cum neagă toate lumile spirituale.

Vedem deci că, pe de o parte, datorită lui Lucifer, ceva mare şi nobil poartă şi înalță evoluția omenirii. Omenirea trebuie să înțeleagă, să oprească impulsurile care vin de la Lucifer în domeniile corespunzătoare. Peste tot unde Lucifer apare ca cel ce cultivă aparența frumoasă, care cultivă impulsurile artistice şi formele frumoase, acolo se naşte în omenire, din activitatea luciferică, ceva măreț, nobil, puternic. Dar această activitate luciferică îşi are şi partea ei de umbră. Lucifer are peste tot tendința de a desprinde sufletesc-afectivul de senzorial, de a-l face independent şi a-l străbate cu egoitate şi egoism. Astfel, în sufletesc-afectiv apare elementul bizareriei, şi alte momente asemănătoare, încât omul, în creația liberă, îşi formează tot felul de idei asupra lumii – după bunul plac. Câți oameni nu fac filosofie dintr-o mişcare a mâinii, fără să se sinchisească dacă filosofarea lor este în concordantă cu mersul general necesar al ordinii cosmice. Aceşti filosofi excentrici sunt foarte răspândiți în lume; ei se complac în opiniile lor şi nu echilibrează elementul luciferic prin cel ahrimanic, care trebuie să examineze peste tot dacă ceea ce dobândeşte gândirea în lumea fizic-senzorială se aplică şi legilor acestei lumi. Şi aceste ființe, cu părerile lor, care nu sunt decât visătorii şi nu se aplică ordinii cosmice generale, circulă prin lume. Toate aceste exaltări, toate confuziile opiniilor personale, toate părerile excentrice, toate falsele idealisme şi visătoriile provin din latura umbroasă a impulsurilor luciferice. Dar importanța elementului luciferic şi a celui ahrimanic pentru granița sau pragul care desparte lumea simțurilor de lumea suprasenzorială se revelă când avem în vedere conştiența clarvăzătoare.

Când sufletul omenesc a atins ceea ce îl face în stare să vadă lumea spirituală, să-şi adâncească privirea în lumea spirituală, este important ca el să îşi ia asupra sa sarcina care altfel este împlinită de către regulatori subconştienţi ai vieţii sufleteşti. Pentru ca în viaţa obişnuită omul să nu amestece prea puternic obişnuinţele şi legile celor două imperii, ordinea naturală a lucrurilor îşi asumă ea acest fapt, căci dacă cele două lumi s-ar amesteca, ordinea naturală ar fi dată peste cap. Am menţionat deja că, pentru lumea spirituală, iubirea trebuie să se dezvolte în aşa fel încât omul să-şi pătrundă sinea sa cu forţă interioară, să aibă impulsul de a se perfecţiona, dorinţa de a se perfecţiona. Dacă dezvoltă iubirea pentru lumea spirituală, el trebuie să se aibă în vedere pe sine. Dar dacă acest fel de aspiraţii, care îl poartă în lumea spirituală către ceea ce este mai elevat, omul le transferă în senzorial, el poate ajunge la mari ticăloşii. Există oameni care în viaţa lor zilnică, în planul fizic, nu se interesează în mod deosebit de lumea spirituală. În epoca noastră, se spune, aceşti oameni nu sunt atât de rari. Totuşi natura nu lasă să se practice faţă de ea politica struţului, care constă în a-şi băga capul în nisip şi care crede că lucrurile pe care nu le vede nu sunt. Oamenii cu gândire materialistă cred că lumea spirituală nu există pentru că ei nu o văd. Sunt adevăraţi struţi. Dar în sufletul lor, în profunzimile propriului lor suflet, impulsul către lumea spirituală nu este absent, chiar dacă ei o neagă pentru că se buimăcesc. Acest impuls este acolo. În fiecare suflet omenesc există un impuls viu, o iubire vie pentru lumea spirituală, chiar în sufletele materialiste. Oamenii sunt doar sufleteşte neputincioşi faţă de acest impuls. Dar există o lege: când ceva este reprimat prin amorţire, el reapare în cealaltă parte. Urmarea este că instinctul egoist se transformă în pasiuni şi instincte senzuale. Genul de iubire care nu este justificat decât faţă de lumea spirituală, de unde vine el, se transformă în pasiuni, instincte şi dorinţe senzuale şi aşa mai departe şi aceste impulsuri senzuale devin pasiuni perverse. Perversităţile instinctelor senzuale, toate anomaliile execrabile ale impulsurilor senzoriale sunt contrapartea a ceea ce, în lumea spirituală, ar fi virtuţi nobile dacă forţele care sunt turnate în lumea fizică ar fi folosite în lumea spirituală. Trebuie bine înţeles că dacă aceste forţe ar fi folosite în lumea spirituală s-ar realiza lucrurile cele mai nobile. Acest lucru este extrem de important.

Vedeţi deci că şi în acest domeniu ceea ce este nobil şi elevat poate degenera în ceva oribil atunci când graniţa care desparte lumea fizică de lumea suprasenzorială nu este apreciată şi respectată în mod corespunzător. Cunoaşterea clarvăzătoare trebuie să se dezvolte în aşa fel încât sufletul clarvăzător să poată trăi în lumea suprasensibilă după legile acestei lumi şi să se poată întoarce din nou la viaţa în corpul fizic fără să se lase rătăcit în lumea fizic-senzorială normală de legile lumilor suprasensibile.

Să presupunem că un suflet n-ar fi în stare de acest lucru; iată ce i s-ar putea întâmpla. Vedem că sufletul care trece graniţa de la o lume la alta învaţă, datorită întâlnirii cu Păzitorul Pragului, să aibă o atitudine corectă. Dar să presupunem că un suflet – şi asta se poate întâmpla – a devenit clarvăzător datorită anumitor condiţii şi că nu a întâlnit în modul corect pe Păzitorul Pragului. Acest suflet ar putea pătrunde clarvăzător în lumile suprasensibile, ar putea să aibă chiar şi percepţii, dar, neajungând în lumea spirituală într-un mod corect, se poate întâmpla, când revine în lumea fizic-senzorială, el doar să fi „ciugulit" ceva în lumea spirituală. Astfel de „ciugulitori" ai lumii spirituale sunt o mulţime şi poţi spune în adevăr că această „ciugulire" în lumea spirituală este cu mult mai îngrijorătoare decât ciugulirea în lumea fizic-senzorială.

Poţi deci să „ciuguleşti" în lumea spirituală; se întâmplă atunci foarte adesea ca experienţele pe care le-ai făcut în ea să le aduci în lumea simţurilor; dar atunci totul se densifică, se contractă. Astfel, un atare clarvăzător, care nu se conformează legilor ordinii cosmice, când se întoarce în lumea fizică aduce aici imagini şi impresii densificate ale lumii suprasensibile, dar el nu priveşte şi gândeşte pur şi simplu lumea fizic-senzorială, ci, atunci când trăieşte în corpul său fizic, are în faţă, în imagini, efectele lumii spirituale, care par cu totul asemănătoare celor sensibile, doar că nu corespund nici unei realităţi, sunt iluzii, halucinaţii, reverii.

Cel care poate vedea corect în lumea spirituală nu va confunda niciodată realitatea cu imaginarul. Este adevărat că filosofia lui Schopenhauer (21), când comite erori, ea se combate din ea însăşi. Se

combate chiar în lumea senzorială, în ce priveşte eroarea sa capitală, şi anume că lumea care ne înconjoară este reprezentarea noastră. Când analizezi mai în amănunt această frază, vezi că ea este deja dezminţită de faptul că în viaţă eşti obligat să distingi o bară de fier încins la nouă sute de grade, ceea ce este o percepţie reală, de o bară de fier de nouă sute de grade imaginară, care nu face nici un rău. Când trăieşti în lumea reală cu facultăţile adecvate, viata însăşi este cea care-ţi aduce diferenţa între realitate şi fantazare. Chiar şi fraza lui Kant (22), prin care a purces la aşa-numita dovadă a existenţei lui Dumnezeu, şi anume că o sută de taleri imaginari au aceeaşi valoare ca o sută de taleri reali, este şi ea dezminţită de viaţă. Desigur, o sută de taleri imaginari conţin tot atâţia pfenigi ca o sută de taleri reali, dar între cele două există o diferenţă care este foarte evidentă în viaţă. Şi mi-ar plăcea să-l sfătuiesc pe cel care gândeşte că această frază este justă să încerce să plătească sutele de taleri pe care-i datorează cu taleri imaginari; ar vedea imediat deosebirea. Aşa cum este în lumea fizic-senzorială când te afli realmente în ea şi ţii seama de legile ei, aşa este şi în lumile suprasensibile. Dacă eşti numai lacom de cunoştinţe, nu eşti apărat împotriva confuziilor care pot apărea între iluzie şi realitate, fiindcă imaginile se densifică şi atunci iei drept realitate ceea ce nu este decât imagine. Or, această lăcomie pe care o aduci cu tine când te întorci din lumea spirituală este o pradă pe care poate pune stăpânire Ahriman. Cu ceea ce răpeşte gândirii umane obişnuite, el nu primeşte decât umbre aeriene, însă el primeşte – trivial spus – umbre şi scheme foarte grase atunci când stoarce din individualităţile trupeşti omeneşti, atât cât poate, falsele imagini iluzorii născute din lăcomia umană în lumile spirituale. Şi tocmai în felul acesta este impregnată lumea fizic-senzorială, într-un mod ahrimanic, cu scheme şi umbre spirituale care se opun ordinii generale a lumii.

Vedem astfel cum principiul ahrimanic poate acţiona în mod cu totul deosebit atunci când iese din graniţele sale şi se opune ordinii cosmice, şi vedem cum aici acest principiu ahrimanic, în mod cu totul deosebit, poate deveni ceva rău prin intervertirea activităţii sale legitime. Răul absolut nu există. Răul apare prin faptul că ceea ce este bun într-un anumit mod este folosit într-un alt mod în lume. Aşa este convertit în rău. Principiul luciferic poate şi el, într-un mod analog, să dea prilej ca ceea ce este nobil, măreţ, să devină deosebit de periculos, tocmai pentru sufletul clarvăzător. Aici situaţia este inversă. Tocmai am văzut că atunci când în lumea spirituală un suflet lacom obţine precepţii şi, întorcându-se apoi în lumea senzorială, nu-şi spune: acum tu nu trebuie să te slujeşti de această viaţă de reprezentare care este adecvată lumii spirituale, atunci acest suflet este expus în lumea fizic-senzorială influenţei ahrimanice. Dar se poate întâmpla şi invers; sufletul omenesc poate transporta în lumea spirituală ceea ce nu ţine decât de lumea fizică, adică impresiile, sentimentele, pasiunile pe care sufletul trebuie să le dezvolte până la o anumită treaptă în lumea fizic-senzorială. Dar nimic din ceea ce are caracter de pasiune în lumea sensibilă nu trebuie dus în lumea spirituală, dacă sufletul vrea să nu cedeze atacurilor şi seducţiilor lui Lucifer.

Ceva de acest gen s-a vrut să fie reprezentat în tabloul nouă din Trezirea sufletelor. Ar fi cu totul fals să te aştepţi în acest loc la o agitaţie dramatic-tumultuoasă, aşa cum poţi afla într-o dramă din lumea fizică. Dacă sufletul Mariei ar fi fost constituit astfel încât la prima amintire din lumea devachanică şi din epoca egipteană ar fi putut să trăiască pasiuni tulburătoare, instincte şi afecte tulburătoare, el ar fi plutit de colo-colo la discreţia valurilor pasiunii. Un suflet care nu poate primi impulsurile lumii spirituale într-o linişte interioară, într-un calm absolut, într-o detaşare faţă de toate dramele fizice exterioare, un astfel de suflet îndură în lumea spirituală un destin pe care nu-l pot descrie decât în următorul mod. Gândiţi-vă că o fiinţă din cauciuc ar zbura încolo şi încoace într-o sală închisă din toate părţile, ar zbura spre un perete, acolo ar fi imediat respinsă, ar zbura spre un alt perete, ar fi iar respinsă, şi tot aşa ar zbura încoace şi încolo, într-o tumultuoasă mişcare pe valurile pasiunii. Este exact ceea ce se întâmplă cu un suflet care duce cu sine modul de a simţi, sentimentele şi afectele din lumea fizică în lumea spirituală: Apoi se produce altceva. Nu este plăcut să fii aruncat ca o minge de cauciuc într-o închisoare cosmică. În acest caz sufletul, ca suflet clarvăzător, practică politica struţului. El îşi ameţeşte şi îşi tulbură conştienţa, astfel încât nu mai remarcă nimic din toate acestea. El crede atunci că nu ar fi aruncat încolo şi încoace. Lucifer poate acum să acţioneze cu atât mai mult cu cât conştienţa este mai ameţită, el momeşte sufletul şi îl

atrage în împărăția sa izolată. Acolo sufletul poate primi impresiile lui spirituale, dar ele sunt impresii pur luciferice, fiindcă sunt primite în împărăția sa insulară.

Cum cunoaşterea de sine este dificilă în acest loc şi sufletul ajunge foarte greu să discearnă cu claritate anumite însuşiri, iar oamenii au dorința de a pătrunde cât pot mai repede în lumea spirituală, nu este de mirare că ei îşi spun: eu sunt deja matur, eu o să-mi stăpânesc pasiunile. Firesc, acest lucru este mai uşor de spus decât de făcut. În afară de aceasta, există însuşiri pe care le stăpâneşti cu mare greutate. Orgoliul, ambiția şi alte lucruri asemănătoare sunt înrădăcinate în asa fel în sufletele oamenilor încât a-ți mărturisi: Tu eşti vanitos şi ambițios, însetat de putere, asta nu este uşor, iar când cercetezi asupra acestui lucru, cel mai adesea te amăgeşti. Dar acestea sunt afectele cele mai rele. Dacă le duci în lumea spirituală, atunci devii o pradă foarte uşoară pentru Lucifer. Şi când îți dai seama că eşti împins dintr-o parte într-alta, nu-ți spui bucuros: Asta vine de la ambiție, de la orgoliu; atunci cauți să-ți înşeli sufletul mâhnit, iar Lucifer te târăşte în împărăția lui. Acolo poți să ai tot felul de impresii, dar ele nu concordă cu ordinea cosmică care a fost deja stabilită înainte de a fi intervenit Lucifer (23), ci ele sunt impresii spirituale, dar de un caracter pur luciferic. Poți avea chiar impresiile cele mai stranii; şi ele pot fi luate drept adevăruri absolut juste. Vei putea povesti tot felul de încarnări posibile despre o persoană sau alta şi ele pot fi pure inspirații luciferice sau ceva analog.

Pentru ca trezirea Mariei să fie corectă, trebuia ca în momentul în care lumea spirituală urma să i se arate cu această față atitudinea ei să fie prezentată în aşa fel încât să pară absurdă chiar pentru un critic binevoitor din timpurile noastre. Căci acest critic binevoitor ar putea spune: scena egipteană tocmai s-a terminat, iar Maria stă aici ca şi cum ar fi venit de la micul dejun şi viețuieşte aceste lucruri lipsită de orice viață dramatică. Totuşi, pe această treaptă de dezvoltare, ceea ce s-ar petrece altfel ar fi fals. Pe această treaptă de dezvoltare adevărat este doar acel calm, întrucât se răspândesc razele, lumina spiritului. Vedem deci că atunci când sufletul trebuie să treacă corect peste pragul lumii spirituale şi nu vrea să suporte în lumea spirituală consecințele necesare ale modului de a simți rămase din lumea sensibilă el trebuie să aibă o dispoziție sufletească ce să fi lichidat în sine orice afecte şi pasiuni care n-au importanță decât pentru lumea fizic-sensibilă.

Ahriman este o ființă mai mult spirituală; tot ce produce el ca activitate nelegitimă şi activitate creatoare nelegitimă se răspândeşte, ca să spunem aşa, în toată lumea fizică. Lucifer este mai mult o ființă sufletească; ceea ce vrea el să smulgă din lumea senzorială pe baza elementelor afectiv-sufleteşti doreşte să încorporeze împărăției sale luciferice în care – după treapta de egoism implantată în fiecare ființă – vrea să asigure fiecărui om cea mai mare posibilitate de independență arbitrară. Prin aceasta vedem deci că nu este vorba să-i considerăm pe Ahriman şi Lucifer numai buni sau numai răi, ci să ştim să discernem care este activitatea legitimă proprie fiecăruia şi unde începe activitatea lor nelegitimă, unde încep să îşi depăşească granițele lor. Căci tocmai pentru că îşi depăşesc granițele, de aceea îl ispitesc pe om să treacă incorect granița în cealaltă lume, cu capacitățile şi legile altei lumi. Despre cele trăite la trecerea graniței într-un sens şi în celălalt între lumea fizic-senzorială şi lumea suprasensibilă tratează, cu precădere, tablourile din ***Trezirea sufletelor***. Astăzi voiam, pentru început, să indic ce trebuie luat în seamă în zona de graniță dintre lumea sensibilă şi lumea suprasensibilă. Mâine vom continua acest studiu.

CONFERINȚA a III-a

München, 26 august 1913

Când se vorbeşte despre lumile spirituale aşa cum se vorbeşte în acest ciclu este nevoie să remarci că această cunoaştere clarvăzătoare la care poate ajunge sufletul uman nu schimbă nimic din natura şi entitatea omului atât timp cât tot ce intră în această conştiență exista deja înainte în natura omenească. Când cunoşti un lucru nu-l creezi, înveți numai să percepi ceea ce există deja ca realitate. Oricât de la sine înțeles ar fi acest lucru, trebuie totuşi să-l pui în lumină, pentru că trebuie să atragi atenția asupra faptului că ființa umană este clădită pe temeliile ascunse ale existenței şi nu

va fi scoasă din aceste profunzimi ascunse ale existenței decât prin cunoaşterea clarvăzătoare. De aici rezultă de fapt că adevărata ființă a omului nu se poate revela decât prin conştiența clarvăzătoare. Prin nici un fel de filosofie nu poți şti ce este propriu-zis omul, ci numai printr-o astfel de cunoaştere care se sprijină pe conştiența clarvăzătoare. Căci pentru observația din lumea sensibilă şi pentru intelectul legat de ea adevărata, reala entitate a omului se află în lumile ascunse. Când această conştiență clarvăzătoare – din al cărui punct de vedere trebuie privite lucruile de dincolo de aşa-numitul Prag – trece peste acest Prag, ei i se impun cu totul alte cerințe decât în lumea senzorială. Şi esențialul este ca sufletul omenesc să se poată obişnui cu faptul că există nu numai felul de a privi al percepției, care este corect pentru lumea senzorială.

Voi numi aici prima lume în care pătrunde sufletul omenesc devenit clarvăzător, după ce a trecut Pragul, lumea elementară. Numai cel care ar vrea să ducă obişnuințele din lumea simțurilor în lumile superioare suprasensibile ar putea pretinde că se poate adopta o denumire uniformă pentru toate punctele de vedere din care sunt contemplate lumile superioare. Şi la sfârşitul acestui ciclu, ca şi într-o scriere care va fi prezentată aici în viitoarele zile şi care poartă titlul ***Pragul lumilor spirituale***, voi arăta raportul care există între alegerea numelor adoptate aici – de pildă „lumea elementară" – şi denumirile care sunt date în cărțile mele, ***Teosofia***, ***Ştiința ocultă*** şi altele, pentru ca să nu se poată căuta în mod uşuratic contradicții acolo unde nu sunt în realitate. Cerințe cu totul noi se impun sufletului când, dincolo de Prag, pătrunde în lumea elementară. Dacă sufletul omului vrea să intre aici cu obişnuințele proprii lumii senzoriale, ar putea avea loc două evenimente: fie în sfera conştienței, în raza privirii, s-ar răspândi o nebulozitate sau o întunecare deplină, fie sufletul omenesc, insuficient de pregătit pentru obişnuințele şi exigențele lumii elementare, ar fi respins în lumea senzorială. Lumea elementară este cu totul altceva decât lumea senzorială. În cea din urmă, dacă treceți de la o ființă la alta, de la un fenomen la altul, aveți aceste ființe şi aceste fenomene în fața dumneavoastră, le puteți observa, fiindcă în fața fiecăreia dintre ele, observându-le, vă păstrați propria entitate conturată în sine, ființa dumneavoastră personală. În fiecare moment ştiți că sunteți acelaşi care erați înainte de a vă afla în fața unei noi entități, a unui nou fenomen, şi niciodată nu vă puteți pierde în ele. Sunteți în fața lor, sunteți în afara lor şi ştiți că atât timp cât circulați în lumea senzorială rămâneți acelaşi. Or, acest lucru se schimbă cu totul când se pătrunde în lumea elementară. În lumea elementară trebuie, cu toată viața lăuntrică a sufletului tău, să te adaptezi unei ființe, unui fenomen, în aşa fel încât să te transformi cu viața ta sufletească în această ființă, în acest fenomen. În lumea elementară nu poți cunoaşte ceva decât dacă devii un altul față de fiecare ființă, şi anume te identifici într-un grad înalt cu ființa şi cu fenomenul însuşi.

Particularitatea sufletului tău pentru lumea elementară trebuie să fie capacitatea de metamorfoză a propriei ființe în entități străine. Trebuie să ai posibilitatea de a te metamorfoza, de a te adânci şi a deveni într-un fel însăşi acea ființă şi – dacă vrei să rămâi aici sănătos psihic – să poți pierde conştiența necesară în lumea simțurilor, conştiența: tu eşti acela şi acela. În lumea elementară cunoşti o ființă doar dacă, într-un fel, devii intim cu viața sa sufletească. Deci, în lumea elementară nu poți înainta – când ai trecut aici dincolo de Prag – decât dacă te transformi la fiecare pas, strecurându-te în fiecare fenomen particular, în fiecare ființă. Ceea ce în lumea fizică ține de sănătatea sufletească, şi anume, la păşirea în lumea senzorială, a te afirma pe tine însuți în propria ta entitate originară este absolut imposibil în lumea elementară; acolo, acest lucru ar duce sau la întunecarea orizontului sau la o ființă respinsă în lumea senzorială.

Şi atunci vă puteți uşor imagina că, pentru a exercita această facultate de tranformare, sufletul are nevoie şi de altceva decât ce are în lumea senzorială. Căci sufletul omului, aşa cum este el în lumea senzorială, este prea slab pentru a se transforma continuu, pentru a se adapta la fiecare ființă, când pătrunde în lumea elementară. De aceea trebuie ca forțele sale să crească, să se intensifice, iar pentru aceasta sunt necesare pregătirile descrise în ***Ştiința ocultă*** şi în ***Inițierea*** (24), căci ele duc toate la a face sufletul mai puternic şi mai rezistent. Atunci el se poate adânci în celelalte entități fără a se pierde pe sine. Vedeți deci cât de necesar este să cunoşti bine ceea ce se numeşte Pragul între lumea senzorială şi lumea suprasensibilă. S-a spus deja că atât timp cât omul este un om pământesc conştiența clarvăzătoare trebuie continuu, am zice, să treacă dintr-o parte în cealaltă: să

observe în afara corpului fizic, în lumea spirituală, dincolo de Prag, apoi să revină în corpul fizic şi să folosească într-un mod sănătos acele facultăţi care duc la observarea corectă a lumii fizice, a lumii simţurilor.

Să presupunem acum că o conştienţă devenită clarvăzătoare ar readuce în lumea simţurilor, retrecând Pragul, această facultate de metamorfozare pe care trebuie să o aibă pentru ceea ce există în lumea spirituală. Această facultate de metamorfozare, de care am vorbit, este o proprietate a corpului eteric omenesc care trăieşte cu precădere în lumea elementară. Să presupunem deci că un om revine din lumea spirituală în lumea simţurilor şi că el îşi menţine corpul său eteric la fel de capabil de metamorfozare cum trebuie să fie în lumea elementară. Ce s-ar întâmpla atunci? Fiecare lume îşi are legile sale proprii. Lumea simţurilor este lumea formelor delimitate; Spiritele formei guvernează lumea simţurilor. Lumea elementară este lumea mobilităţii, lumea metamorfozei, a transformării. Aşa cum trebuie să înveţi să te transformi continuu tu însuţi când vrei să trăieşti în lumea elementară, tot astfel toate fiinţele care trăiesc în lumea elementară se metamorfozează continuu. Acolo nu se găseşte nici o formă încheiată, delimitată; totul este în continuă metamorfoză. Iar tu, când vrei să vieţuieşti în lumea elementară, trebuie să participi la această existenţă care se metamorfozează continuu, trebuie să participi la ea ca suflet în afara corpului fizic. În lumea fizic-senzorială trebuie să-ţi cufunzi corpul eteric – care sub formă de corp eteric este o fiinţă a lumii elementare şi are capacitatea de metamorfozare – în corpul fizic. Tocmai datorită acestui fizic eşti o anume persoană în lumea fizic-senzorială; eşti acea sau acea persoană bine definită. Corpul fizic este acela care imprimă cuiva persoana, personalitatea, corpul fizic şi condiţiile lumii fizice în care este plasat face din cineva o persoană, fiindcă persoana cere conturarea formei. Totuşi trebuie să recunoaştem că ceea ce conştienta clarvăzătoare recunoaşte în sufletul uman există întotdeauna. Prin forţele corpului fizic, acea mobilitate a corpului eteric este doar ţinută la un loc. Atât timp cât corpul eteric pătrunde în corpul fizic, forţele sale mobile sunt ţinute la un loc, adaptate formei. Dacă corpul eteric n-ar fi vârât în corpul fizic ca într-o pungă, el ar avea tendinţa să se schimbe continuu.

Să presupunem că un suflet devenit clarvăzător ar păstra în corpul eteric, când revine iar în lumea senzorială, tendinţa de a se schimba, de a se metamorfoza. Atunci acest corp eteric, cu tendinţa sa spre mobilitate, devine mai relaxat, mai liber în corpul fizic. Sufletul uman intră în contradicţie cu cerinţele lumii fizice – care vor să-l contureze pe om ca personalitate definită – atunci când, prin forţele corpului său eteric, care vrea să se mişte liber, trece în mod incorect Pragul din lumea suprasenzorială în lumea fizică şi tinde să devină altceva în fiecare moment, ceva ce poate fi în contradicţie cu tiparul fix al corpului fizic. Să dăm doar un exemplu: cu corpul său fizic, cineva ar putea fi un funcţionar de bancă european, dar, pentru că corpul său eteric a adus în lumea senzorială tendinţa de a se elibera de corpul fizic, el îşi poate închipui că ar fi împăratul Chinei. Sau, pentru a da un alt exernplu, să zicem că cineva este preşedinte al Societăţii teosofice şi, dacă corpul eteric devine mai relaxat, îşi poate imagina că ar sta în faţa directorului Globusului. Acest exemplu ne arată că trebuie să ţinem seama în modul cel mai strict de Pragul care desparte clar lumea senzorială de cea suprasenzorială; trebuie să cunoşti cerinţele fiecărei lumi şi să te supui lor; iar sufletul trebuie să se comporte diferit după domeniul în care se află – de partea aceasta a Pragului, sau de partea cealaltă a lui. Trebuie repetat mereu şi mereu că de acest lucru se leagă faptul că atunci când treci Pragul nu ai voie să aduci, într-un mod ilegitim, obişnuiniele lumii suprasenzoriale în lumea senzorială. Aş putea spune că trebuie să ştii să te comporţi corect în cele două lumi, că nu ai voie să duci modul de observare corespunzător unei lumi în cealaltă.

Trebuie deci să-ţi dai mai întâi seama că facultatea de metamorfoză este facultatea de bază pentru vieţuirea de sine, simţirea

de sine a sufletului în lumea elementară. Însă sufletul omenesc n-ar putea niciodată să trăiască mult timp în această facultate de metamorfoză; corpul eteric ar putea să se menţină în starea de metamorfozare în lumea elementară tot atât de puţin cât ar putea omul să fie în stare de veghe în lumea fizică. Dar omul poate percepe această lume fizică doar când este treaz; când doarme nu o mai percepe. Cu toate acestea, el trebuie să facă să se succeadă starea de veghe şi cea de somn.

Ceva analog este necesar în lumea elementară. Aşa cum, în lumea fizică, omul nu poate să fie tot timpul în stare de veghe, aşa cum viața trebuie să treacă de la veghe la somn, ca mersul unei pendule, tot astfel se întâmplă şi cu viața corpului eteric în lumea elementară. Trebuie să ai aici, aş spune, un pol opus, o contraacțiune la facultatea de metamorfozare care conduce la perceperea în lumea spirituală. Ceea ce face pe cineva capabil de metamorfozare pentru lumea spirituală este viața de reprezentare a omului, este capacitatea de a face mobilă reprezentarea, gândirea, încât, prin această gândire, devenită mobilă, te poți adânci în ființe şi fenomene.

În ceea ce priveşte cealaltă stare, cea care se poate compara cu somnul în lumea senzorială, aici voința umană este cea care trebuie să fie dezvoltată şi întărită. Astfel, pentru facultatea de metamorfozare trebuie cultivată gândirea sau reprezentarea, pentru cealaltă stare trebuie cultivată voința.

Ne vom înțelege asupra acestui punct dacă vom ține seama că în lumea fizic-senzorială omul este o Sine, un Eu. În măsura în care omul este treaz prin faptul că corpul fizic-senzorial face ceea ce este necesar, el se simte o Sine, un Eu. Când omul se cufundă în corpul fizic senzorial, corpul fizic-senzorial este cel care îi conferă forțele ce îl fac să se simtă ca o Sine, ca un Eu. Nu se întâmplă tot aşa în lumea elementară. Aici omul trebuie să facă el însuşi, până la o anumită treaptă, ceea ce în lumea fizic-senzorială face corpul fizic. În lumea elementară nu poți dezvolta nici un sentiment de sine dacă nu îți concentrezi voința, dacă nu te vrei pe tine însuți. Asta cere, evident, să renunți la comoditatea omenească, această comoditate atât de înrădăcinată în noi. Pentru lumea elementară este necesar să te vrei pe tine însuți; şi aşa cum somnul şi veghea se succed în lumea fizică, tot astfel, în lumea elementară, starea de a te simți metamorfozat în ființe trebuie să alterneze cu o voință întărită a sentimentului de sine. Asa cum în lumea fizică eşti obosit de munca zilnică încât ți se închid ochii, pe scurt, cazi în somn, există şi în lumea elementară momente, pentru corpul eteric, în care acesta resimte: nu pot să mă metamorfozez continuu, acum trebuie să exclud orice altă ființă şi fenomen din jurul meu. Trebuie să le resping pe toate din sfera privirii mele şi să mă vreau pe mine, Sinea mea, să trăiesc în întregime în mine şi să nu ştiu nimic de celelalte entități si fenomene din lumea elementară. În lumea fizică, această voință de a fi tu însuți cu excluderea celorlalte entități şi procese ar corespunde somnului.

Ar fi totuşi o eroare să-ți imaginezi că alternanța capacității de metamorfozare cu sentimentul întărit al Eului în lumea elementară s-ar asemăna oarecum cu legile naturale care reglează veghea şi somnul în lumea fizică. Pentru conştiența clarvăzătoare – şi acest lucru este perceptibil pentru ea – totul este intenționat; nu se trece de la sine, precum de la veghe la somn, ci, după ce ai trăit un timp mai mult sau mai puțin îndelungat în metamorfozare, trăieşti nevoia de a viețui din nou în tine şi a dezvolta oarecum celălalt pol al lumii elementare. Astfel, în lumea elementară, facultatea de metamorfoză şi viața în sine, cu sentimentul de sine întărit, alternează într-un mod mult mai intenționat decât veghea şi somnul în lumea fizică. Da, în anumite condiții se poate întâmpla chiar ca, printr-o elasticitate a acestei conştiențe, să existe simultan ambele stări, adică – aş spune – pe de o parte să poți să te metamorfozezi şi, pe de altă parte, să reții anumite părți ale sufletului şi să rămâi în tine. Ceea ce în lumea fizică nu este în avantajul vieții sufletului, anume să fii treaz şi să dormi în acelaşi timp, poți să o faci în lumea elementară. Vedem astfel că în această lume elementară o asemenea oscilație a vieții sufletului este la fel de necesară ca cea a veghei şi a somnului în lumea fizică.

Trebuie să observăm în continuare că dacă gândirea se poate dezvolta până la facultatea de metamorfozare, deci se adaptează în lumea elementară, această gândire care este sănătoasă şi justă pentru lumea fizic-senzorială este de nefolosit pentru lumea elementară. Căci, de fapt, ce este această gândire în lumea fizică? Să vedem ce este ea. Viețuim în sufletul nostru gânduri. Ştii despre aceste gânduri că le formezi, le dai naştere, le legi sau le separi lăuntric. Simți că lăuntric eşti stăpânul acestor gânduri. Aceste gânduri se comportă oarecum pasiv, se lasă legate şi separate, se lasă a fi formate şi iar respinse. În lumea elementară, această viață a gândirii trebuie să se ridice la o treaptă superioară. În lumea elementară nu te poți găsi în fața unor astfel de gânduri pasive, ca în

lumea fizic-senzorială. Când sufletul clarvăzător se familiarizează cu lumea elementară, gândurile nu mai sunt lucruri pe care le stăpâneşti, ci ființe vii. Presupuneii că nu v-ați putea produce, lega, separa gândurile, ci că fiecare din ele ar începe să-şi ducă în conştiența dumneavoastră viața proprie, o viață ființială. Conştiența dumneavoastră se adânceşte în ceva în care nu mai găsiți gânduri aşa cum sunt ele în lumea fizică, ci acolo gândurile sunt entități vii. Pentru a vă atenționa în ce măsură, în lumea elementară, modul de a gândi trebuie schimbat, nu pot face altceva decât să recurg la această imagine grotescă dar foarte expresivă. Imaginați-vă că vă adânciți capul într-un muşuroi de furnici, că gândirea încetează să existe şi că în cap aveți furnici în loc de gânduri. Aşa sunt gândurile când vă adânciți sufletul în lumea elementară, ele se re-leagă şi se despart între ele, îşi duc viața proprie. Şi, în adevăr, sufletul are nevoie de o forță mai mare pentru ca conştiența sa să se confrunte cu ființele-gând vii decât cu gândurile pasive din lumea fizică, cu care poți să faci ce vrei, care pot fi chiar plăcute, dacă nu se asociază şi se separă doar inteligent, uneori chiar absurd. Gândurile lumii fizice sunt răbdătoare; ele se supun la tot ce îi place sufletului. Cu totul altfel este când sufletul se adânceşte, ca să spunem aşa, în lumea elementară. Aici gândurile trăiesc o viață independentă. Aici viața sufletului trebuie să se afirme şi să se mențină în fața unei vieți active, nu pasive, a gândurilor, o viață de gândire dinamică. În lumea fizic-senzorială poți să gândeşti ceva cu totul absurd; de regulă, asta nu îți face rău. În lumea elementară se poate foarte bine întâmpla ca, dacă cineva gândeşte stupidități, ființele independente care rezultă de aici să-l facă să sufere şi să îi determine o durere reală.

Vedem astfel în ce măsură obişnuințele vieții sufletului trebuie să se schimbe când treci Pragul lumii sensibile către lumea suprasensibilă. Dacă ai dori, cu obişnuințele proprii gândurilor vii ale lumii elementare, să treci Pragul în lumea fizic-senzorială şi nu ai dezvolta gândirea sănătoasă, cu gânduri pasive, ci ai vrea să păstrezi ceea ce corespunde lumii elementare, atunci gândurile ar fugi continuu şi ai alerga după ele; ai fi sclavul propriilor gânduri.

Când, cu sufletul clarvăzător, te dărui în întregime lumii elementare şi dezvolți facultatea de metamorfozare, atunci te cufunzi, metamorfozându-te, în ceea ce priveşte viața interioară, după cum te afli în fața unei ființe sau a alteia. Ce se vieţuieşte atunci când te adânceşti astfel? Vedeți dumneavoastră, adâncindu-te astfel, metamorfozându-te într-o ființă sau alta, vieţuieşti ceea ce s-ar putea numi simpatii şi antipatii care urcă din profunzimile sufletului şi se comportă ca vieţuiri ale sufletului devenit clarvăzător. Sunt simpatii sau antipatii foarte precise cele pe care le resimți când te metamorfozezi într-o ființă sau alta. Trecând din metamorfoză în metamorfoză, resimți continuu alte simpatii şi antipatii. Şi aşa cum în lumea fizic-senzorială caracterizezi ființele şi lucrurile, le descrii, le recunoşti şi le percepi în mod general prin faptul că ochii văd culorile lor şi urechile aud sonoritățile lor, conform cu aceasta, dacă ai descrie lumile spirituale, le-ai descrie în anumite simpatii şi antipatii. Totuşi trebuie să deosebeşti două lucruri: mai întâi, după obiceiurile lumii fizic-senzoriale deosebeşti grade de simpatii şi de antipatii, simpatii şi antipatii mai puternice sau mai slabe. Nu tot aşa este în lumea elementară; aici simpatiile şi antipatiile nu se deosebesc numai după gradul lor, ci după calitatea lor, astfel încât există diferite simpatii şi antipatii. Aşa cum galbenul este diferit de roşu, calitativ diferit, tot astfel numeroasele simpatii şi antipatii pe care le vieţuieşti în lumea elementară sunt calitativ diferite şi nu numai una este mai puternică şi alta mai slabă. Ai descrie greşit dacă, pornind de la obişnuințele din lumea fizic-senzorială, ai spune, cufundându-te într-o ființă, că simți o simpatie mai mare, iar la cufundarea în alta vieţuieşti o simpatie mai mică. Nu, simpatiile sunt diferite!

Acesta este deci unul din lucrurile de avut în vedere. Celălalt este faptul că nu trebuie să duci în lumea elementară comportamentul față de simpatii şi antipatii care este firesc în lumea fizic-senzorială. În adevăr, în lumea fizic-senzorială te simți atras de simpatii şi respins de antipatii; mergi către ființele simpatice, vrei să fii cu ele, şi alungi lucrurile şi ființele antipatice; nu vrei să ai de-a face cu ele. În lumea elementară, cu simpatiile şi antipatiile nu se poate întâmpla – dacă pot să mă exprim grotesc – ca simpatiile să fie simpatice şi antipatiile antipatice; asta nu trebuie să se întâmple în lumea elementară. Ar fi ca şi cum ai spune în lumea fizic-senzorială: nu suport decât albastrul şi verdele şi nu-mi plac roşul şi galbenul, fug de ele. Pentru ca în lumea elementară o ființă

să fie antipatică, asta înseamnă că ea are o anumită însuşire a acestei lumi elementare pe care trebuie să o califici ca antipatică. Şi trebuie să te comporţi faţă de acest caracter antipatic aşa cum în lumea fizică te comporţi faţă de albastru şi de roşu şi nu pentru că una din culori îţi este mai simpatică şi cealaltă mai antipatică. Aşa cum în lumea fizic-senzorială întâmpini toate culorile cu un anumit sânge rece, fiindcă ele exprimă ceea ce sunt lucrurile – ar trebui să fii un nevrotic sau un taur să nu suporţi culoarea roşie sau să ataci –, tot aşa trebuie, cu un calm total, să poţi observa simpatiile şi antipatiile în lumea elementară ca fiind proprietăţi inerente acestei lumi. Pentru aceasta trebuie ca acel comportament al sufletului, propriu lumii fizic-senzoriale, care se simte atras de simpatie şi respins de antipatie să devină aici cu totul diferit. În lumea elementară, acea dispoziţie sufletească, acea dispoziţie afectivă care corespunde simpatiilor şi antipatiilor din lumea senzorială trebuie schimbată prin ceea ce se poate numi calmul sufletesc, pacea spiritului (25). Tocmai cu acest calm, cu această pace a sufletului poţi să te adânceşti în entităţile de aici şi, identificându-te cu ele, metamorfozându-te, simţi urcând din profunzimile propriului suflet însuşirile acelor fiinţe sub formă de simpatii şi antipatii. Numai când reuşeşti aşa ceva, când sufletul se poate comporta astfel faţă de simpatii şi de antipatii, numai atunci acest suflet este în stare să facă să apară plastic în faţa lui, în vieţuirile lui, sentimentul de a se simţi simpatic sau antipatic în lucrurile lumii elementare. Asta înseamnă că nu simţi doar trăirea în simpatie şi antipatie, ci ai într-adevăr vieţuirea ta însăţi, metamorfozându-te într-o altă fiinţă, pe care o vezi izbucnind ca un tablou colorat sau alt tablou colorat, ca o sonoritate sau alta a lumii elementare. Rolul pe care îl joacă simpatia sau antipatia în ce priveşte vieţuirea sufletească în lumea spirituală îl puteţi găsi în ***Teosofia***, dacă citiţi cu o anumită înţelegere intimă capitolul care tratează despre lumea sufletelor. Veţi vedea acolo că lumea sufletelor este construită chiar din simpatii şi antipatii.

După descrierea mea, aţi putut să vedeţi că ceea ce cineva cunoaşte drept facultate de a gândi în lumea fizic-senzorială este de fapt doar copia fantomatică exterioară, provocată prin corpul fizic, a acelei gândiri care străluceşte în adâncurile oculte şi care poate fi numită o fiinţă vie. Îndată ce ne mişcăm cu corpul nostru eteric în lumea elementară, gândurile devin, aş spune, mai concrete, mai vii, mai independente, mai adevărate în esenţa lor. Ceea ce în lumea fizic-sensibilă se resimte ca facultate de a gândi se comportă faţă de acest element mai adevărat al gândirii ca umbra proiectată pe un perete în raport cu obiectele de la care ea provine. De fapt, este umbra vieţii elementare a gândurilor proiectată în lumea fizic-senzorială prin intermediul corpului fizic. Când gândim în lumea fizic-senzorială, gândim oarecum în umbrele fiinţelor-gânduri. Cunoaşterea suprasenzorială clarvăzătoare lasă aici o deschidere asupra naturii reale a gândirii. Nici o filosofie, nici o ştiinţă exterioară, oricât de perspicace ar fi, nu poate indica ceva corect privitor la această natură adevărată a gândirii; o poate face numai cunoaşterea pe care ne-o revelă conştienţa clarvăzătoare.

Tot aşa este şi cu voinţa. Voinţa trebuie întărită fiindcă în lumea elementară nu este atât de comod să dispui de ea ca în lumea senzorială, unde sentimentul Eului este dat de forţele corpului fizic. În lumea elementară trebuie tu însuţi să vrei acest sentiment al Eului, trebuie să faci experienţa a ceea ce înseamnă să umpli conştienţa cu acest conţinut: Eu mă vreau. Trebuie să resimţi că este un lucru dintre cele mai importante ca atunci când nu eşti destul de puternic, nu pentru a gândi, ci pentru a vrea realmente: Eu mă vreau –, să te simţi căzând în leşin. Dacă nu ai ajunge să te menţii tu însuţi în lumea elementară, ai cădea în această lume ca într-un fel de leşin. Se pătrunde adevărata natură a voinţei – pe care nici ştiinţa exterioară şi nici o filosofie exterioară nu o poate discerne – doar prin conştienţa clarvăzătoare. Ceea ce noi numim voinţă în lumea fizic-senzorială este o umbră a acelei voinţe fiinţiale puternice care se dezvoltă astfel încât menţine Sinea dreaptă din liberul arbitru, nu susţinută prin forţe exterioare. Totul devine ceva mai arbitrar – aşa putem spune – în această lume elementară când intrăm în ea.

Când ai părăsit corpul fizic şi ai ca mediu ambiant lumea elementară, atunci, înainte de orice, se trezeşte, prin natura originară a corpului eteric, tendinţa de metamorfozare. Vrei să te adânceşti în entităţi. Dar, aşa cum în timpul stării de veghe din timpul zilei se creează nevoia de somn, tot astfel în lumea elementară se trezeşte nevoia de a fi în tine însuţi şi de a respinge în ce te-ai putea metamorfoza. Apoi, iar, când în lumea elementară te-ai simţit un anumit timp în tine însuţi, şi când

ai dezvoltat puternic voința: Eu mă vreau, survine ceva ce s-ar putea numi cumplitul sentiment de a fi singur, de a fi părăsit, care suscită dorința de a ieşi din această stare, de a te vrea pe tine însuți şi a te dărui din nou capacitătii de metamorfozare. În somnul fizic te repauzezi şi forțele au grijă să te trezeşti, fără să fi făcut ceva pentru asta. În lumea elementară, când te-ai adâncit în starea de somn, care corespunde lui „a nu te vrea decât pe tine însuți", sentimentul de a fi părăsit cere să te dărui din nou facultății de metamorfozare, adică vrei să te trezeşti. Toate acestea vă indică cât de deosebite sunt condițiile viețuirii de sine şi a simțirii de sine în lumea elementară de cele din lumea fizic-senzorială. Şi puteți cântări cât de necesar este să fii totdeauna atent ca conştiența clarvăzătoare – care trece şi se întoarce de la o lume la cealaltă – să se adapteze corect cerințelor lumii în care intră, să nu ducă cu ea obişnuințele de la o lume la alta, atunci când trece Pragul. Întărirea, învigorarea vieții sufletului fac parte deci din aceste pregătiri, indicate adesea de mine, pentru vieiuirea lumilor suprasensibile. Întărirea şi învigorarea vieții sufletului.

Şi, dintre toate lucrurile, trebuie mai întâi întărite acele viețuiri ale sufletului ce ar putea fi desemnate drept calități de înaltă moralitate care se relevă în fermitatea caracterului, siguranța interioară şi calmul. Înainte de toate trebuie educate în suflet curajul interior şi fermitatea caracterului, fiindcă prin slăbiciunea caracterului se slăbeşte toată viața sufletească şi atunci pătrunzi în lumea elementară cu o viață a sufletului slabă. Or, acest lucru nu trebuie să se întâmple dacă vrei să trăieşti într-un mod just şi adevărat în lumea elementară. De aceea, cel care ia în serios viața în lumile superioare nu trebuie niciodată să neglijeze a insista asupra faptului că forțele care trebuie să întărească viața sufletului, pentru ca el să intre corect în lumile superioare, sunt forțele sufleteşti morale. Şi erorile cele mai deplorabile sunt cele care ar face ca omenirea să creadă că clarvederea poate fi dobândită fără să ții cont de întărirea vieții morale. Şi mereu trebuie de accentuat că ceea ce am caracterizat în ***Inițierea*** (***Cum dobândim cunoştințele despre lumile superioare?***) ca fiind formarea florilor de lotus, care la aspirantul la clarvedere parcă se cristalizează în corpul spiritual al omului, deci că această formare a florilor de lotus se poate produce şi cu neglijarea mijloacelor de întărire morală, dar n-ar trebui să fie asa.

Aceste flori de lotus trebuie să fie acolo când omul vrea să aibă facultatea de metamorfozare; căci această facultate constă în faptul că florile de lotus îşi pun în mişcare petalele lor departe de om, cuprind lumea spirituală, adaptându-se ei. Pentru privirea clarvăzătoare, ceea ce se dezvoltă drept capacitate de metamorfoză se exprimă în dezvoltarea florilor de lotus, iar formarea unui puternic sentiment al Eului este o întărire interioară pe care am putea-o numi o coloană vertebrală elementară. Ambele trebuie dezvoltate corespunzător: florile de lotus pentru a te putea metamorfoza, iar ceva analog unei coloane vertebrale din lumea fizică, o coloană vertebrală elementară, pentru a-ți putea dezvolta în lumea elementară un Eu întărit. Aşa cum a fost menționat ieri, şi anume că dezvoltarea spirituală poate tot atât de bine să ducă în lumea spirituală la virtuți înalte, iar dacă este canalizată spre lumea simțurilor poate duce la viciile cele mai degradante, tot aşa se întâmplă şi cu florile de lotus şi coloana vertebrală elementară. Se poate chiar, prin anumite procedee, să trezeşti florile de lotus şi să trezeşti şi această coloană vertebrală elementară fără să cauți întărirea morală, dar nici un clarvăzător conştient nu va recomanda acest lucru. Căci nu este vorba pur şi simplu de a obține pentru lucrurile superioare un lucru sau altul, ci să iei în seamă tot ce este necesar.

În momentul în care treci Pragul lumii spirituale te apropii de entitățile luciferice şi ahrimanice, despre care am vorbit deja, în cu totul alt mod decât în lumea fizic-senzorială. Şi îndată ce ai trecut Pragul, adică îndată ce ai florile de lotus şi coloana vertebrală elementară, viețuieşti faptul ciudat că vezi apropiindu-se puterile luciferice. Ele au tendința să cuprindă petalele florilor de lotus. Ele îşi alungesc tentaculele către florile noastre de lotus şi trebuie să te fi dezvoltat corect pentru a putea folosi aceste flori de lotus ca să sesizezi fenomenele spirituale şi să nu laşi ca puterile luciferice să pună stăpânire pe ele. Or, acest lucru nu este posibil decât dacă ajungi în lumea spirituală cu forțe morale întărite.

Am arătat deja că în lumea fizic-senzorială forțele ahrimanice se apropie de sufletul uman mai curând din exterior iar cele luciferice mai curând din interior. În lumea spirituală este invers: entitățile luciferice vin din afară şi vor să pună stăpânire pe florile de lotus, iar entitățile ahrimanice vin dinăuntru, se instalează puternic în coloana vertebrală elementară. Or, când ai atins lumea spirituală fără moralitatea necesară, se pecetluieşte o alianță bizară între puterile ahrimanice şi cele luciferice. Când ai pătruns aici cu ambiție, vanitate, cu dorința de putere şi cu înfumurare, Ahriman şi Lucifer reuşesc să facă o alianță. Pentru a explica ce fac ei atunci, mă voi sluji de o imagine, dar aceasta are realmente loc: Ahriman şi Lucifer încheie o alianță, şi Lucifer împreună cu Ahriman leagă petalele florilor de lotus la coloana vertebrală elementară. Toate aceste petale ale florilor de lotus sunt legate împreună cu coloana vertebrală elementară, omul însuşi devine încorsetat, înlănțuit în el însuşi prin florile de lotus dezvoltate de el şi prin coloana sa vertebrală elementară. Rezultă de aici un grad de egoism şi de atracție pentru eroare cu totul de neimaginat când omul rămâne în lumea fizică. Aceasta poate avea deci loc când conştiența clarvăzătoare nu este formată cum trebuie: Ahriman şi Lucifer se aliază şi unesc petalele de lotus cu coloana vertebrală elementară. Omul este înlănțuit în el însuşi prin propriile sale facultăți elementare sau eterice. Toate acestea trebuie ştiute atunci când vrei să pătrunzi în adevărata lume spirituală.

CONFERINȚA a IV-a

München, 27 august 1913

Când sufletul devenit clarvăzător progresează tot mai mult, el trece din ceea ce am numit, în ultimele zile, lumea elementară în lumea spirituală propriu-zisă. Tot ce a fost deja indicat trebuie urmărit cu şi mai mare atenție când este vorba de urcarea sufletului omenesc în lumea spirituală propriu-zisă. În lumea elementară, multe procese şi lucruri pe care sufletul devenit clarvăzător le are în jurul său amintesc de proprietăți, de forțe, de tot felul de lucruri din lumea senzorială. Când însă sufletul ajunge în lumea spirituală, particularitățile, semnele distinctive ale fenomenelor şi entităților îi apar cu totul diferite de cele din lumea simțurilor. În lumea spirituală, sufletul trebuie să se dezobişnuiască într-o măsură mult mai mare de facultățile şi posibilitățile de observare care slujesc lumii sensibile, să vrea să renunțe la ele. Şi cel mai tulburător fapt pentru sufletul omenesc este să se afle în fața unei lumi cu care nu este deloc obişnuit şi care pretinde ca el să lase în urmă ceea ce a putut observa şi experimenta până acum. Totuşi, dacă aveți în vedere descrierile făcute în lucrarea mea ***Teosofia***, sau în ***Ştiința ocultă***, ori chiar şi în descrierile din tablourile cinci şi şase din ***Trezirea sufletelor***, care sunt date din lumea propriu-zis spirituală, veți fi frapați de faptul că aceste descrieri – atât cele cu caracter mai mult ştiințific cât şi cele care sunt scenice, ilustrative – sunt date în imagini, aş spune, împrumutate în întregime din impresii, observații ale lumii fizic-senzoriale.

Aduceți-vă aminte cum este evocată trecerea prin aşa-numitul Devachan sau, cum l-am numit, Lumea spiritelor. Veți constata că imaginile folosite cuprind caractere luate din observația senzorială. Când vrei să reprezinți pe scenă domeniul spiritului, domeniu pe care îl străbate sufletul uman între moarte şi o nouă naştere, aşa ceva apare în mod necesar. Este necesar ca evenimentele, tot ce se întâmplă aici să fie caracterizate în tablouri împrumutate din lumea fizic-senzorială. Vă puteți uşor da seama că oamenii de teatru din ziua de azi ar şti foarte puțin ce să facă cu ceea ce s-ar aduce din lumea spirituală propriu-zisă, şi care nu poate avea nimic comun cu lumea senzorială. Astfel, când vrei să reprezinți domeniul spiritului te afli în fața necesității de a te exprima în imagini împrumutate din observația senzorială. Dar nu se întâmplă aşa. Poți să crezi cu uşurință că în ceea ce priveşte decorurile ar trebui să procedezi aşa, fiindcă ceea ce se foloseşte aici ca imagini senzoriale indică o lume care nu are absolut nimie comun, în ce are ea caracteristic, cu lumea senzorială. Ai putea crede că cel care vrea să înfățişeze această lume spirituală ar recurge la tablouri senzoriale. Dar nu se întâmplă aşa, căci sufletul devenit clarvăzător, când pătrunde în lumea spirituală, vede într-adevăr aceste decoruri pe care le-ați avut în imaginile reprezentate în cele două tablouri ale domeniului spiritual. Ele nu sunt inventate pentru a caracteriza prin ele ceva cu totul diferit; dimpotrivă, sufletul devenit clarvăzător se află cu adevărat într-un astfel de decor, care alcătuieşte ambianța sa. Aşa cum sufletul, când se află în lumea senzorială într-un peisaj cu stânci,

munți, păduri, câmpii, dacă are o minte sănătoasă este obligat să le considere pe toate acestea realitate, tot astfel sufletul devenit clarvăzător, când se află în afara corpului său fizic – şi chiar a celui eteric – vede că este exact într-un astfel de decor, construit pe aceste imagini. Ele nu sunt alese în mod arbitrar, ci reprezintă realmente lumea respectivă, ambianța adevărată a sufletului. Astfel, tablourile cinci şi şase din ***Trezirea sufletelor*** nu au luat naştere pentru că trebuia exprimat ceva dintr-o lume necunoscută şi te gândeai cum să exprimi asta, ci aici există o lume pe care sufletul o are în jurul lui şi, într-un fel, doar o copiază.

Totuşi este necesar ca sufletul devenit clarvăzător pentru domeniul spiritului să găsească raportul corect cu realitatea autentică, care nu are nimic comun cu lumea simțurilor. Îți poți face o idee despre acest raport – pe care sufletul trebuie să-l dobândească față de lumea spirituală – atunci când cauți să caracterizezi în modul următor felul cum trebuie să înțeleagă sufletul această lume a spiritului. Imaginați-vă că deschideți o carte. Acolo, sus, veți găsi ceva ca o linie, mergând de la stânga sus către dreapta jos, apoi o alta mergând de la stânga jos către dreapta sus, apoi iar alte două linii paralele cu acestea. Urmează apoi ceva ce sus are un cerc, iar jos un cerc care rămâne deschis. Vine apoi un semn format din două linii verticale legate sus şi încă o dată acelaşi semn. Evident, nu veți descrie astfel aceste semne când le veți găsi într-o carte, ci veți citi dintr-o dată cuvântul „*wenn*". Dumneavoastră nu descompuneți literele în linii şi cercuri, dumneavoastră citiți. Observând formele literelor, stabiliți spontan un raport cu ceva care nu se află pe pagina cărții, cu ceea ce indică aceste semne despre care este vorba.

Tot aşa se întâmplă şi cu raportul sufletului cu lumea imaginilor din domeniul spiritului. Nu ai de-a face cu o descriere a ceea ce ai în fața ochilor, ci seamănă mai curând cu o citire; iar imaginile pe care le contempli sunt în fond o scriere cosmică şi ai o atitudine sufletească corectă față de acestea când simți că în imagini ai în fața ta o scriere cosmică şi că imaginile semnifică ce este realitatea lumii spirituale în fața căreia se țese ansamblul lor. De aceea trebuie să vorbeşti, în sensul propriu al cuvântului, despre o citire a scrierii cosmice în domeniul spiritului.

Nu trebuie totuşi să gândeşti că această citire a scrierii cosmice se poate învăța precum cititul în lumea fizică. Cititul în lumea fizică se bazează – cel puțin azi, la începuturile omenirii nu era aşa – mai mult sau mai puțin pe relația unor semne convenționale cu ceea ce semnifică ele. În ce priveşte scrierea cosmică, care sufletului devenit clarvăzător i se înfățişează ca un tablou puternic, expresie a domeniului spiritelor, nu este nevoie să citeşti aşa cum o faci pentru semnele convenționale. Dar aceste imagini ale tabloului trebuie să le primeşti cu un suflet receptiv şi fără prejudecăți, căci ceea ce vieţuieşti în ele, tocmai asta este citirea. Aceste imagini emană de la sine sensul lor. Apoi se poate uşor întâmpla ca un fel de comentariu, de interpretare a imaginilor lumii spirituale, prezentat sub formă de idei abstracte, să fie mai curând un obstacol care împiedică sufletul să atingă direct ceea ce se află în spatele scrierii oculte, decât să fie un ajutor în această citire. De aceea, atât în ***Teosofia*** cât şi în imaginile din ***Trezirea sufletelor*** contează înainte de toate să laşi să acționeze lucrurile asupra ta fără idei preconcepute. Cu forțele mai profunde, care urcă în conştiență într-un mod obscur uneori, vieţuieşti indicația asupra lumii spirituale. Pentru a primi această indicație asupra lumii spirituale – fixați bine asta în ochiul sufletesc – nu este nevoie să aspiri la clarvedere, este destul să înțelegi aceste imagini în aşa fel încât să ai pentru ele un suflet deschis, receptiv, şi să nu le abordezi cu un simț grosolan materialist, spunându-ți: Asta este lipsit de sens, aşa ceva nu există! Un suflet receptiv care se interesează de desfăşurarea unor astfel de imagini învață deja să le citească. Când sufletul se dăruie acestor imagini rezultă şi o înțelegere ce ar trebui să o avem pentru lumea domeniului spiritelor. Tocmai pentru că este aşa, de aceea sunt făcute atâtea obiecții ştiinței spiritului de către concepția noastră materialistă actuală despre lume.

Obiecții de acest gen sunt în fond, pe de o parte, uşor de conceput şi în acelaşi timp pot fi şi extrem de logice în aparență. Poți spune – şi asta este o obiecție care într-adevăr nu este nejustificată – când de pildă există un Ferdinand Reinecke (26), o ființă atât de vicleană, care este luată ca atare nu numai de oameni dar, într-un mod justificat, şi de Ahriman: Da, voi, voi care ne descrieți conştiența clarvăzătoare, care vorbiți despre lumea spirituală, voi nu ne prezentați această lume decât cu

materialul reprezentărilor senzoriale; voi combinați materialul reprezentărilor senzoriale. Cum puteți să pretindeți, pentru că voi construiți un scenariu doar din tablouri senzoriale cunoscute, că am putea afla prin asta ceva nou, ceva ce nu poți afla decât apropiindu-te de lumea spirituală? Este o obiecție care ar putea orbi pe mulți oameni şi care, din punctul de vedere al conştienței actuale, am putea spune că ar avea aparent oarecare temei, îndreptățit totodată. Totuşi, dacă adâncim astfel de obiecții, ca cele ale lui Ferdinand Reinecke, ar fi corect ce urmează. Ar fi tot una cu a spune cuiva care tocmai a primit o scrisoare: Ați primit o scrisoare, dar eu nu văd aici decât semne şi cuvinte pe care eu le ştiu de mult timp. Cum vreți să aflați ceva nou din această scrisoare! Nu puteți învăța decât ceea ce noi cunoaştem de mult timp. Şi totuşi, în unele cazuri, cu ceea ce se cunoaşte de mult timp învățăm noi lucruri despre care n-am fi visat niciodată. Tot aşa se întâmplă şi cu imaginile scenice, pe care nu trebuie să le găseşti doar în reprezentarea scenică; ele sunt revelate de peste tot conştienței clarvăzătoare. Sub un anumit raport, ele sunt alcătuite din reminiscentele lumii simțurilor; dar, ca scriere cosmică, ele prezintă ceea ce omul nu poate cunoaşte nici în lumea simțurilor, nici în lumea elementară. Mereu trebuie accentuat că acest comportament în fața lumii spirituale trebuie să fie comparat cu o citire şi nu cu o contemplare nemijlocită.

Astfel, în timp ce omul pământesc, devenit clarvăzător, când vrea să abordeze lucrurile şi fenomenele lumii fizic-senzoriale cu un suflet sănătos trebuie să le abordeze, să le privească, să le descrie cât mai fidel posibil, relația sa cu lumea spiritului este cu totul alta. Aici, de îndată ce ai trecut Pragul lumii spirituale, ai de-a face cu ceva ce poate fi comparat cu o citire. Dacă din această țară a spiritelor nu vrei să vezi decât ceea ce se regăseşte în viața umană, există desigur şi altceva ce poate respinge obiecțiile lui Ferdinand Reinecke. Aceste obiecții nu trebuie luate cu uşurătate, trebuie analizate serios dacă vrei să înțelegi ştiința spiritului. Trebuie să admiți că oamenii actuali nu pot să nu facă aceste obiecții, pentru că toată viața de reprezentare şi obişnuințele de gândire ale prezentului sunt de aşa natură încât ei, din timiditate, din teamă de a nu se afla în fața neantului, când aud despre lumea spirituală o resping pur şi simplu. Îți poți face o idee justă despre raportul oamenilor de azi față de lumea spirituală dacă analizezi ceea ce gândesc despre lumea spirituală oamenii, care de altminteri sunt bine intenționați în această privință.

A apărut de curând o carte care merită să fie citită de cei care au dobândit deja o înțelegere reală a lumii spirituale, fiindcă ea provine de la un om care este desigur bine intenționat şi care ar dori cu mare plăcere să dobândească un fel de cunoaştere a lumii spirituale, Maurice Maeterlinck (27). Cartea a fost chiar tradusă în germană şi poartă titlul Despre moarte. Omul care a scris cartea arată în primele capitole că ar vrea să înțeleagă aceste lucruri. Cum, pe de altă parte, ştim că el este un spirit fin şi cultivat, care, între altele, s-a inspirat din Novalis, că a asimilat romantismul mistic şi că – ceea ce este foarte interesant – a scris mult privitor la relația omului cu lumea suprasensibilă, din punct de vedere teoretic şi artistic cazul său este foarte interesant. În capitolele cărții Despre moarte, unde el abordează relația propriu-zisă a omului cu lumea spirituală, cartea devine cu totul nebunească şi absurdă. Şi este un simptom interesant să vezi că un om bine intenționat, dar care lucrează cu obişnuințele gândirii actuale, devine necugetat. Nu spun asta pentru a face o critică disprețuitoare, ci pentru a arăta obiectiv că un om atât de bine intenționat devine nechibzuit când vrea să înțeleagă raportul sufletului uman cu lumea spiritelor. Căci Maurice Maeterlinck nu poate să ajungă la ideea că există o posibilitate de a întări sufletul omenesc în aşa fel încât să lase în urma sa tot ce pătrunde în el prin observație senzorială cât şi gândirea, simțirea şi voința obişnuite pe planul fizic şi chiar pe planul lumii elementare. Pentru spirite ca Maurice Maeterlinck, când sufletul lasă în urma sa tot ceea ce constituie percepția senzorială şi gândirea, simțirea şi voirea legate de aceasta, atunci pur şi simplu nu mai rămâne nimic. De fapt, tocmai de aceea Maurice Maeterlinck exprimă în cartea sa dorința de a avea probe ale existenței lumii spirituale şi ale realităților sale. Este cu totul natural şi justificat să pretinzi dovezi pentru lumea spirituală, dar nu trebuie să le aştepți aşa cum o face el. El ar vrea dovezi tangibile, de genul celor folosite de ştiință pe planul fizic. Pentru că în lumea elementară lucrurile mai amintesc încă de lumea fizică, el ar vrea să se lase convins, prin experiențe asemănătoare experiențelor fizice, că există lucruri ale lumii spirituale. Asta pretinde el. Dar el arată astfel că nu are nici cea mai mică înțelegere pentru adevărata lume spirituală; fiindcă ar vrea să fie demonstrate cu mijloace împrumutate din lumea fizică lucruri şi fenomene care nu au în

sine nimic din cele ce aparţin lumii fizice. Ai avea mai curând datoria să arăţi că dovezi ca cele pe care le pretinde Maurice Maeterlinck sunt chiar imposibile pentru lumea spirituală. Trebuie să apropii totdeauna această pretenţie a lui Maeterlinck de ceea ce s-a petrecut în matematică. Până de curând, diferitele academii au primit numeroase disertaţii privind cvadratura cercului. Asta înseamnă că se voia a se demonstra geometric că poţi transforma un cerc în pătrat. S-au scris nenumărate disertaţii matematice pentru demonstrarea acestei probleme. Cine ar vrea să mai încerce astăzi o astfel de lucrare ar fi un diletant, căci este demonstrat că o astfel de cvadratură a cercului nu poate fi făcută prin mijloace geometrice; nu este posibil. Ceea ce Maurice Maeterlinck cere ca dovadă a lumii spirituale nu este altceva decât cvadratura cercului transpusă în domeniul spiritual şi este tot atât de deplasată pentru lumea spirituală pe cât este cvadratura cercului pentru domeniul matematicii. Ce vrea în fond Maurice Maeterlinck? Când ştii că de îndată ce ai trecut Pragul lumii spirituale trăieşti într-o lume care nu are nimic comun cu lumea fizică şi lumea elementară, nu poţi să ceri: Dacă vrei să-mi demonstrezi ceva, întoarce-te te rog în lumea fizică şi demonstrează-mi acolo lucrurile celeilalte lumi, ale lumii spirituale! Trebuie deja să ştii că, în ceea ce priveşte lucrurile ştiinţei spiritului, oamenii cei mai bine intenţionaţi comit absurdităţi care, aduse în viaţa obişnuită, apar imediat ca absurdităţi. Este ca şi când cineva ţi-ar spune să stai în cap şi totuşi să mergi cu picioarele. Când cineva pretinde aşa ceva, oricine înţelege că este o prostie. Dar când o faci pentru a dovedi lumea spirituală, găseşti acest lucru ca fiind inteligent, este o cerintă a ştiinţei, autorul o observă cel mai puţin, iar fidelii săi, în special când este vorba de un autor renumit, bineînţeles că nici ei nu o remarcă. Întreaga greşeală a acestor cerinţe provine din faptul că oamenii care pretind astfel de lucruri nu sunt în nici un fel lămuriţi asupra raportului omului cu lumea spirituală.

Când dobândeşti idei care nu pot fi obţinute decât din lumea spirituală prin conştienţă clarvăzătoare, aceste idei pot, firesc, să primească atacurile acelor Ferdinand Reinecke. Toate ideile pe care trebuie să le dobândim despre aşa-numita reîncarnare, despre vieţile succesive, adică amintirile reale provenind din vieţi anterioare, nu pot fi obţinute decât prin acea atitudine a sufletului necesară pentru lumea spirituală. Le poţi dobândi numai din lumea spirituală. Şi când ajungi să ai în suflet impresii, reprezentări care urcă din vieţi anterioare, atunci aceste impresii sunt deosebit de expuse criticilor adversarilor din timpul nostru. Nu se poate nega că tocmai în acest domeniu se produc inepţiile şi greşelile cele mai grave, fiindcă mulţi oameni au o impresie sau alta pe care o atribuie încarnării anterioare. Adversarul are atunci plăcutul prilej de a spune: În viaţa ta sufletească se revarsă reprezentări ale unor trăiri dintre naştere şi moarte pe care tu nu le recunoşti ca atare. Trebuie să înţelegem că asta se poate întâmpla de sute şi sute de ori. Trebuie să ne fie clar că cercetătorul spiritului trebuie să cunoască aceste lucruri. Se poate întâmpla să fi făcut în copilărie sau în tinereţe o oarecare experienţă care, cu totul transformată, urcă în conştienţă la o vârstă mai înaintată. Se poate să nu o recunoşti, să o iei drept o reminiscenţă dintr-o viaţă anterioară. Asta se poate întâmpla. Ştiinţa spiritului ne arată că asta se poate întâmpla uşor. Poţi să ai amintiri nu numai despre ceea ce ai trăit în deplină conştienţă. Poţi avea o trăire care se şterge repede, pentru că n-a fost resimţită conştient în momentul dat, dar care poate totuşi să reapară mai târziu ca o amintire foarte clară. Când îţi lipseşte spiritul critic, atunci juri că în sufletul tău se ridică ceva ce n-a fost vieţuit niciodată în existenţa actuală. Şi fiindcă aşa ceva există, este de înţeles că, având asemenea impresii, persoane care se ocupă cu ştiinţa spiritului – dar nu serios – pot aduce mari dezordini. Tocmai în teoria reîncarnării se poate întâmpla aşa ceva întrucât, în plus, aici intervine vanitatea omenească şi ambiţia umană. Mulţi doresc cu ardoare să fi fost Iulius Cesar sau Maria Antoaneta într-o încarnare precedentă. Aş putea număra astfel 25 sau 26 de Maria Magdalena reîncarnate care au venit să mă vadă în viaţa mea! În această privinţă intervin atâţia factori încât cercetătorul spiritului nu are nici un motiv să nu observe dezordinea care apare în acest sens. Dar în legătură cu aceasta trebuie să insist şi asupra altui lucru.

Clarvăzătorul autentic, când are impresii din vieţi anterioare, acestea se produc într-un aşa mod, cu o astfel de caracteristică, încât recunoşti foarte clar – dacă sufletul clarvăzător este un suflet sănătos – că aceste experienţe nu provin din viaţa actuală, dintre naştere şi moarte. Căci aceste reminiscenţe, aceste adevărate amintiri ale viziunii clarvăzătoare autentice privind încarnări pământeşti anterioare

au mai degrabă ceva mult mai surprinzător şi mai frapant decât s-ar putea crede; sufletul le-ar fi scos din profunzimile sale cu mijloacele lui omeneşti, când face apel nu la ceea ce este comun în conştienţa sa obişnuită, ci şi la ceea ce trăieşte în profunzimile sale subconştiente. Dar tocmai cel care studiază ştiinţa spiritului trebuie să ştie ceea ce în experienţele sufletului vine din exterior. Nu sunt numai poftele şi dorinţele care joacă un rol important atunci când, sub o formă modificată, din profunzimi necunoscute ale sufletului urcă impresii – ceea ce te face să nu le recunoşti ca fiind experienţe ale vieţii actuale – ci aici se amestecă şi mulţi alţi factori. Totuşi poţi uşor să deosebeşti impresiile – de cele mai multe ori zguduitoare – care provin din vieţi anterioare de cele care vin din viaţa actuală. Să dăm un exemplu: când o impresie vine cu adevărat dintr-o viaţă pământenească anterioară se întâmplă ca cel care o vieiuieşte să audă răsunând în adâncurile sufletului său: Tu ai fost în viaţa anterioară pământească ăsta sau asta. Dar se va revela atunci că în momentul în care s-a produs această impresie nu ştii cu adevărat ce să faci cu această cunoaştere în afară, în lumea fizică. Ea poate ajuta pe om în evoluţia sa, dar, ca regulă generală, ea se arată în aşa fel încât îţi spui: Văd că în viaţa precedentă eram dotat cu facultatea asta sau asta. Dar, când primeşti o astfel de impresie, eşti deja atât de înaintat în vârstă încât nu mai poţi face nimic cu ceea ce ai fost în viaţa precedentă. Iar astfel de împrejurări nu pot proveni din încarnarea actuală, căci dacă ai lucra cu visul obişnuit, ai conferi cu totul alte calităţi încarnării precedente. Or, de obicei nu poţi visa nimic despre cum ai fost în încarnarea precedentă. Totul este altfel decât îţi închipui. Dacă, de pildă, ai impresia că ai avut cutare sau cutare raport cu o persoană de pe pământ, dacă în clarvederea adevărată aceasta apare ca o impresie reală, justă a unei vieţi pământeşti anterioare, trebuie în mod firesc să sesizăm că în clarvederea incorectă multe încarnări anterioare sunt astfel descrise încât ele se referă la prietenii sau duşmanii din imediata noastră apropiere. Este o eroare foarte frecventă. Când impresia respectivă este cu adevărat justă, se relevă că ai un raport cu o persoană la care nu poţi ajunge atunci când ai impresia, aşa încât este imposibil să aplici aceste lucruri la viaţa practică nemijlocită.

Faţă de acest gen de impresii trebuie să dezvolţi şi o altă dispoziţie necesară pentru conştienţa clarvăzătoare. Evident, dacă ai impresia că faţă de o personalitate te afli într-un anumit raport, atunci acest lucru trebuie să se manifeste. Prin impresie, trebuie să ajungi iar într-o relaţie cu această persoană. Asta poate avea loc în a doua sau a treia viaţă pământească. Trebuie deci să fii dispus să aştepţi cu calm, calmul lăuntric al sufletului şi seninătatea spiritului. Acest lucru demonstrează că aprecierea a ceea ce resimţi în lumea spirituală este corectă.

Când în lumea fizică vrei să ştii ce este un om oarecare, faci tot ce este necesar pentru a afla. Acest lucru nu îl poţi face şi în ce priveşte impresia de pace spirituală, calm sufletesc, putere de aşteptare. Dar în ce priveşte impresiile juste venite din lumea spirituală este justificat să-ţi spui:

> *Să nu forţezi nimic* (28) – doar calm, în pace,
> Fiinţa lăuntrică a sufletului în totală aşteptare.

Sub un anumit raport, această dispoziţie trebuie revărsată asupra întregii vieţi sufleteşti pentru ca experienţele venite din ţara spiritelor să se apropie într-un mod just de sufletul clarvăzător.

Dar nu este totdeauna atât de uşor să te opui lui Ferdinand Reinecke, chiar în cazul în care în suflet apare o impresie despre care poţi spune: Este omeneşte imposibil ca sufletul, cu forţele şi obişnuinţele dobândite în viaţa actuală, să-şi poată imagina ceea ce urcă din profunzimile sale; dimpotrivă, dacă ar fi după el, şi-ar imagina altceva. Chiar atunci când poţi să spui asta, ceea ce este o caracteristică sigură a unei adevărate, autentice impresii din lumea spirituală, un Ferdinand Reinecke ultrarăutăcios va fi în stare să mai obiecteze ceva. Iar în ştiinţa spiritului, în faţa obiecţiilor adversarilor săi, care stau departe de ea şi nu vor să ştie nimic despre ea, trebuie să te situezi într-un astfel de punct de vedere încât să nu spui: Fiinţa lăuntrică a sufletului este în totală aşteptare. Aceasta este atitudinea corectă faţă de lumea spiritului. Dar în ce priveşte obiecţiile adversarilor, cercetătorul spiritului nu trebuie să aştepte, ci să facă el însuşi toate aceste obiecţii pentru a şti ce poate să le opună. Te afli atunci în faţa unei obiecţii care azi este uşor de conceput, şi care este adesea emisă de literatura psihologică, psihopatologică, fiziologică, precum şi de lucrările de

învăţământ aşa-zis ştiinţific: Ei bine, viaţa sufletească a omului este complicată. În adâncurile sale sunt multe lucruri care nu urcă în conştienţa sa. Azi, acolo unde vrei să fii ultraviclean, nu se consideră numai că dorinţele şi poftele fac să urce tot felul de lucruri ascunse din profunzimile sufletului, ci se spune: Sufletul, când are o vieţuire, trăieşte în taină ceva ca o împotrivire, ca o opoziţie faţă de ceea ce vieţuieşte. În general, omul nu ştie nimic despre această opoziţie pe care o vieţuieşte mereu, dar ea poate urca atunci din zonele inferioare ale sufletului în cele superioare. În literatura psihologică, psihopatologică, fiziologică, dat fiind că nu se pot nega faptele, se mărturisesc lucruri de genul: când un suflet se îndrăgosteşte de altul, el nu poate evita ca în profunzimile sale subconştiente să resimtă, alături de sentimentul conştient de iubire, o teribilă antipatie faţă de sufletul iubit. Şi mulţi psihopatologi merg până la a spune: Când cineva iubeşte cu adevărat, în adâncurile sufletului său domneşte ura. Această ură nu este decât disimulată prin pasiunea amoroasă, dar ea este prezentă. Când astfel de lucruri urcă din adâncurile sufletului – spune atunci Ferdinand Reinecke – acestea sunt impresii care dau uşor iluzia de a nu proveni din viaţa sufletului individual; totuşi ele se află acolo, căci viaţa sufletului este complicată, spune Ferdinand Reinecke. Totdeauna poţi să răspunzi: Sigur, cercetătorul spiritului ştie asta la fel de bine ca psihologul sau psihopatologul sau fiziologul actuali. Astfel de obiecţii îşi au rădăcina adâncă în conştienţa materialistă a epocii noastre. Parcurgând literatura care tratează despre viaţa sufletului, a sufletului sănătos şi a sufletului bolnav, îţi dai seama că Ferdinand Reinecke este una dintre aceste figuri actuale, realiste, prezente peste tot şi extrem de importantă. Personajul Ferdinand Reinecke nu este o invenţie. El este prezent peste tot în ştiinţa actuală. Dar, opus acestui fapt, trebuie să reafirmi mereu, şi nu ezit să o repet constant: Dovada că un lucru nu este o fantezie, ci o realitate, trebuie să fie demonstrată prin viaţă. Trebuie iar să spun: Această concepţie a filosofiei lui Schopenhauer, după care lumea nu ar fi decât reprezentarea noastră şi nu s-ar putea distinge o reprezentare de o adevărată percepţie, nu poate fi respinsă decât prin viaţă. Tot aşa stau lucrurile şi cu argumentul lui Kant faţă de asa-numita dovadă a lui Dumnezeu, că o sută de taleri imaginari conţin tot atâţia pfenigi ca o sută de taleri reali; el va fi respins de toţi cei care vor să-şi plătească datoria cu taleri imaginari şi nu cu taleri reali. Şi ceea ce se numeşte pregătirea, pătrunderea sufletului în clarvedere, şi acest lucru trebuie înţeles în realitatea sa. Aici nu faci pur şi simplu teorie, aici îţi însuşeşti o viaţă prin care, în domeniul spiritual, deosebeşti la fel de clar o impresie reală dintr-o viaţă pământească anterioară de o impresie care nu provine de acolo, aşa cum în viaţa fizică deosebeşti un fier fierbinte luat în mână de un fier cald imaginar. Să se reflecteze asupra acestui lucru şi se va vedea clar că obiecţiile lui Ferdinand Reinecke în acest domeniu nu înseamnă nimic; căci ele provin de la oameni care n-aş spune că nu au pătruns prin clarvedere în domeniul spiritului, ci nu au vrut să-l înţeleagă. Trebuie să observi clar că atunci când treci Pragul lurnii spirituale intri într-un domeniu al unei lumi care nu are nimic comun cu ceea ce pot percepe simţurile şi cu experienţele făcute prin voinţă, gândire şi sentiment în lumea fizică. Mai mult, faţă de particularităţile lumii spirituale, trebuie să te apropii şi în modul unnător. Trebuie să îţi spui: Modul prin care afli şi observi în lumea fizic-senzorială trebiue şi el lăsat în urmă. Cu privire la perceperea lumii elementare am folosit o imagine în aparenţă bizară, şi anume să-ţi bagi capul într-un furnicar. Asta este realmente ceea ce vieţuieşte conştienţa în lumea elementară. Nu ai de-a face cu gânduri care rabdă totul, care se comportă pasiv, ci îţi adânceşti conştienţa într-o lume de gânduri – dacă o poţi numi aşa – care mişună şi furnică, care are viaţă proprie. Tocmai de aceea trebuie să-ţi menţii sufletul puternic vertical în faţa gândurilor care ele însele se mişcă. Dar în lumea elementară, în acest spaţiu plin de gânduri care furnică şi mişună, multe lucruri evocă încă lumea fizică. Când intri în lumea spirituală nimic nu mai aminteşte de lumea fizică, ci aici trăieşti într-o lume – o să folosesc aceeaşi expresie ca în ***Pragul lumilor spirituale*** – într-o lume de Fiinţe-gânduri-vii. În această lume spirituală găseşti substanţa gândurilor din care sunt făcute fiinţele în care te adânceşti şi despre care, în lumea fizic-senzorială, când gândeşti, nu ai decât imagini-umbre sau umbre-gând. Cum în lumea fizic-senzorială fiinţele sunt făcute din carne şi sânge, în lumea spirituală aceste fiinţe sunt făcute din substanţă de gânduri; ele sunt gânduri, pure gânduri, gânduri obişnuite, dar gânduri vii, dotate cu fiinţă interioară; sunt Fiinţe-gânduri-vii. De aceea Fiinţele-gânduri-vii în care te adânceşti nu împlinesc lucrurile aşa cum facem noi cu mâinile fizice. Acţiunile pe care le fac ele, ceea ce pune în legătură o fiinţă cu alta, nu se poate compara decât cu ceva care în lumea simţurilor sunt doar palide copii: încarnarea gândurilor în limbaj. Te integrezi în lumea spirituală, resimţi aceste Fiinţe-gânduri-vii şi tot ceea ce

fac ele, tot ceea ce sunt ele, modul cum acționează una asupra alteia constituie un dialog al spiritelor. Un spirit vorbeşte altuia şi este un limbaj de gânduri care este vorbit într-o țară a spiritului. Dar acest limbaj de gânduri nu este un simplu limbaj; în totalitatea sa el expune faptele lumii spirituale. Vorbind, aceste ființe acționează, împlinesc lucruri. Când treci Pragul lumii spirituale trăieşti deci într-o lume în care gândurile sunt ființe, în care ființele sunt gânduri, dar, ca ființe, ele sunt mai reale decât omul în carne şi oase în lumea simțurilor. Te afli într-o lume unde acțiunea constă în dialog spiritual, unde cuvintele se mişcă încoace şi încolo, şi unde se întâmplă ceva când se vorbeşte. De aceea în această lume spirituală, şi pentru acțiunile care se petrec aici, se spune, în tabloul trei din ***Păzitorul Pragului***:

Aici cuvintele sunt fapte
Şi alte fapte trebuie să le urmeze.

Şi toată percepția ocultă, tot ce au împlinit inițiații tuturor timpurilor pentru omenire, pcntru un anumit domeniu, a țintit acest dialog al spiritelor, care în acelaşi timp este şi fapta spiritelor. Şi, cu o expresie caracteristică, acesta s-a numit Cuvântul lumilor. Vedeți cum studiul nostru ne-a dus în interiorul țării spiritelor şi că putem contempla ființele şi faptele lor. Iar legătura lor este Cuvântul cosmic, cu voci multiple, cu sonorități bogate, cu fapte nenumărate, în care te adânceşti sonor tu însuți cu propria ta ființă sufletească – tu însuți Cuvânt al lumilor – încât tu însuți împlineşti fapte în lumea spirituală. Expresia „Cuvântul lumilor", care trece prin toate timpurile şi popoarele, exprimă în întregime o stare de fapt reală a lumii spiritelor. În epoca noastră nu poți înțelege ceea ce vrea să se spună prin acest Cuvânt al lumilor decât dacă te apropii de caracterul lumii spirituale, aşa cum am căutat să facem în acest studiu. A vorbi despre Cuvântul lumilor aşa cum s-a făcut în ocultismul diferitelor epoci şi diferitelor popoare – cu mai multă sau mai puțină înțelegere – este necesar în epoca noastră, pentru ca omenirea să nu se pustiască prin materialism, ci să înțeleagă sensul acestor cuvinte rostite cu privire la Țara spiritelor:

Aici cuvintele sunt fapte
Şi alte fapte trebuie să le urmeze.

În timpul nostru e nevoie ca sufletele să resimtă realități, reprezentări de realități atunci când se rostesc astfel de cuvinte dintr-o cunoaştere a lumii spirituale. Trebuie să ştii în ce măsură acest lucru este şi o caracteristică a lumii spirituale, ca atunci când foloseşti reprezentările senzoriale obişnuite pentru a caracteriza lumea fizic-senzorială.

Cât de departe poate să ajungă prezentul nostru în înțelegerea acestor cuvinte: „Aici Cuvintele sunt fapte şi alte fapte trebuie să le urmeze" va depinde de modul în care prezentul va primi ştiința spiritului şi de cât de pregătiți vor fi oamenii prezentului să împiedice ca materialismul – care altfel va trebui să domnească în epoca noastră – să determine civilizația umană să cadă tot mai mult în pustiire, mizerie şi ruină.

CONFERINȚA a V-a

München, 28 august 1913

Voi face tot ce este posibil ca să ne putem înțelege bine cu privire la raporturile domeniilor spirituale care vor constitui obiectul acestui ciclu de conferințe. Pentru acest motiv aş vrea să intercalez azi în observațiile noastre un scurt episod care va lămuri multe din problemele pe care le avem de elucidat şi pe care deja le-am prezentat.

Profesorul Capesius a fost într-un timp foarte chinuit şi frământat sufleteşte. Faptul se explică prin motivele ce vor urma. Veți fi înțeles din ***Poarta inițierii*** că de fapt Capesius este un fel de erudit, un istorie. Cercetarea ocultă mi-a arătat că un număr de istorici cunoscuți în epoca noastră au devenit astfel tocmai pentru că au avut o anumită legătură cu inițierea egipteană în a treia epocă de cultură

postatlanteană, fie că astfel de savanii istorici avuseseră de-a face direct cu principiul inițierii, fie că, într-o formă sau alta, s-au apropiat de tainele templului. Capesius – veți fi remarcat asta – este un istoric care nu ține seama numai de operele scrise, exterioare, ci încearcă să pătrundă ideile istoriei, cele care contează în dezvoltarea omenirii, în dezvoltarea culturii.

Trebuie să mărturisesc că în timp ce urmăream să-l caracterizez pe Capesius în ***Poarta inițierii***, ***Încercarea sufletului*** şi ***Păzitorul Pragului*** legătura lui cu principiul inițierii egiptene stătea permanent în fața ochilor mei, aşa cum este arătat mai amănunțit în tablourile şapte şi opt din ***Trezirea sufletelor***. Şi de fapt ar trebui să reținem că experiențele pe care sufletul-Capesius le-a avut în timpul întrupării sale egiptene constituie însăşi baza tuturor destinelor viitoare şi a celui prezent pentru acest suflet. Capesius este deci un istoric, un savant. În viața sa de savant, el s-a ocupat în principal cu istoria, cu tot ceea ce a contribuit la dezvoltarea ființei popoarelor şi culturilor, a oamenilor individuali din diferite epoci.

Dar într-o zi Capesius a intrat în contact cu operele lui Haeckel. El a făcut cunoştință cu această concepție despre lume, de care se ocupase până atunci, şi cu acest prilej a citit tot felul de lucrări privitoare la concepția atomistă despre lume. Acest lucru stă la obârşia frământărilor sale şi o bizară dispoziție a pus stăpânire pe el când, la o vârstă relativ înaintată, a întâlnit teoria atomistă a lui Haeckel. Mintea lui îi spunea: Nu poți să înțelegi cu adevărat corect fenomenele naturii dacă nu le lămureşti în acest mod, prin atomi, printr-o concepție mecanică asupra lumii. Cu alte cuvinte, Capesius a ajuns treptat să înțeleagă într-un anume mod dreptul unilateral al atomismului, concepția mecanică asupra naturii. El nu era dintre cei care refuză din primul moment, în mod fanatic, un astfel de lucru, căci el trebuia să se încreadă în rațiunea sa şi multe lucruri din această concepție i se păreau necesare pentru a lămuri fenomenele naturii înconjurătoare. Şi totuşi ceva îl chinuia. Căci el îşi spunea: Ce seacă şi nesatisfăcătoare pentru sufletul omului este această concepție despre natură! Cât de urât e alungată orice idee pe care vrei să o obții despre spirit şi ființe spirituale, despre sufletesc!

Îndoiala tulbura într-atât sufletul lui Capesius încât el a luat, aş spune, aproape instinctiv drumul pe care îl făcuse adesea când sufletul începea să-l apese. S-a dus la căsuța soților Balde pentru a vorbi cu aceşti buni oameni, care deseori l-au ajutat sufleteşte. Foarte adesea poveştile doamnei Balde, cu minunatele lor imagini, îl înviguraseră. S-a dus deci la ei. Şi cum, când sosi, doamna Balde era ocupată în casă, îl întâlni mai întâi pe Felix Balde, Tata Felix, pe care, cu timpul, ajunsese să-l iubească mult. I-a spus frământările sale şi îndoielile în care era adâncit din pricina teoriilor lui Haeckel şi a atomismului. I-a explicat mai întâi cât i se părea de necesar să aplice această teorie la fenomenele naturii, dar, pe de altă parte, el i-a spus lui Tata Felix că o astfel de concepție despre lume ar fi goală şi nesatisfăcătoare. Bietul Capesius era foarte neliniştit când, aşa zicând, venise să caute ajutor sufletesc la Tata Felix. Tata Felix este de o cu totul altă structură decât Capesius. Merge pe calea sa proprie. El a respins direct teoria lui Haeckel şi concepția atomistă, explicându-i bunului nostru profesor Capesius ce înseamnă aceasta. I-a spus: Sigur, atomii trebuie să existe. Este corect să vorbeşti despre atomi dar trebuie să înțelegi că dacă ei alcătuiesc lumea într-un fel oarecare, atunci trebuie să se grupeze şi să se suprapună unii cu alții într-un mod care să corespundă numerelor şi măsurilor, aşa încât un atom al unei substanțe formează un întreg cu alți patru, altul cu trei, altul cu unul; doi formează un întreg; astfel se nasc materiile din care este făcută lumea. Pentru Capesius, care cunoştea bine evoluția istorică, faptul i s-a părut puțin pitagoreic; el simțea că principiul pitagoreic îl stăpânea pe Felix Blade. Felix Balde voia să-i explice că nu poate face nimic cu atomii, dar că măsura şi numărul stăpânesc aici. Şi tot mai greu de înțeles devenea ceea ce explica Felix Balde în raporturi numerice din ce în ce mai complicate, conform cărora înțelepciunea cosmică grupează la un loc atomii şi impune aceste raporturi ca principiu spiritual al atomilor. Figurile pe care Tata Felix le construia în fața lui Capesius deveneau tot mai complicate, încât bunul nostru profesor a trebuit să facă eforturi să-l urmărească – deşi faptul îl interesa – şi a trebuit să-şi rețină căscatul, fiind pe punctul de a adormi.

Dar înainte ca bunul profesor Capesius să fi adormit cu totul a sosit doamna Balde şi a trebuit şi ea să asculte pentru un timp demonstraţiile privitoare la numere şi figuri. Ea s-a aşezat liniştită. Or, doamna Balde avea un obicei. Când ceva nu-i era pe plac – în sensul bun al cuvântului – şi ar fi vrut să plece după ce se plictisea, îşi făcea mâinile pumn şi rotea în cerc degetele mari. Aşa îşi putea reţine căscatul. A făcut asta un timp, apoi, după o pauză, a putut să-l învioreze din nou pe Capesius. Doamna Felicia începu o istorioară înviorantă. Îi povesti bunului profesor Capesius următoarele (29).

Exista odată, într-un ţinut foarte singuratic, un mare castel. În el trăiau mulţi oameni; erau aici bătrâni, tineri, oameni de toate vârstele; erau mai mult sau mai puţin înrudiţi, aşa încât ţineau cumva de aceeaşi familie.

Aceşti oameni care formau o comunitate închisă erau însă rupţi de lume; în jur, cât puteai privi în zare, nu se vedeau nici oameni şi nici vreo aşezare omenească. Veni timpul în care faptul acesta deveni stânjenitor pentru mulţi dintre ei. Asta avu drept urmare că unii dintre ei deveniră vizionari, aveau viziuni, care, în felul cum se prezentau, se refereau la ceva real. Doamna Balde povesti că mai multe persoane avuseseră aceeaşi viziune. La început ei au văzut coborând din nori o formă de lumină; o fiinţă de lumină care, coborând, pătrundea în inimile şi sufletele celor ce locuiau în castel, încălzindu-le. Şi se putea simţi realmente – spunea doamna Balde – un fel de inspiraţie, de iluminare datorită acestei fiinţe de lumină care cobora din înălţimile cereşti.

Curând însă – spuse ea – li s-a întâmplat şi altceva tuturor celor care avuseseră viziunea fiinţei de lumină. Ei au văzut mişunând în jurul castelului tot felul de fiinţe de o culoare cenuşiu-metalic, negricioase sau maronii, care păreau că ies din pământ. În timp ce sus fiinţa de lumină era cu totul singură, aici, jos, un număr infinit din aceste fiinţe întunecate împresurau castelul. Şi în timp ce fiinţa de lumină pătrundea în inimi şi în suflete, aceste fiinţe – poţi să le numeşti fiinţe elementare – erau ca nişte asediatori ai castelului.

Aşa au trăit locuitorii castelului încă mult timp – numărul lor era mare – între ceea ce le venea de sus şi ceea ce asedia, împresura din exterior castelul. Dar, într-o zi, fiinţa de sus coborî mult mai mult decât înainte iar asediatorii se apropiară şi ei mai mult. Printre vizionarii din castel s-a răspândit un sentiment de nelinişte. Nu trebuie pierdut din vedere faptul că doamna Balde spune o poveste. Vizionarii, ca şi toţi ceilalţi din castel, căzură într-un fel de stare de vis. Forma de sus s-a divizat în mai mulţi nori de lumină; dar asediatorii castelului i-au prins şi i-au întunecat. Urmarea este că, treptat, populaţia castelului a fost adâncită într-o stare de vis şi, prin asta, durata vieţii pământeşti a locuitorilor castelului s-a prelungit timp de secole. După secole, au revenit la conştientă, dar acum ei s-au aflat împărţiţi în comunităţi mai mici şi transplantaţi în locurile cele mai diferite de pe pământ. Acum locuiau în castele mici, care erau ca o copie a marelui castel în care trăiseră cu sute de ani înainte. Şi li s-a revelat că ceea ce vieţuiseră în vechiul castel devenise acum, în sufletul lor, tării ale sufletului, bogăţie a sufletului şi sănătate a sufletului. Şi ei erau în stare să practice tot felul de lucrări în castelele lor: munci agricole, creşterea animalelor etc. Deveniseră oameni muncitori, cultivatori abili ai pământului, cu un suflet şi un corp sănătos.

Când doamna Felicia îşi termină povestea, bunul profesor Capesius, aşa cum se întâmpla întotdeauna, se simţi foarte mişcat. Dar Tata Felix simţi nevoia să dea câteva lămuriri asupra imaginilor acestei povestiri. El începu: Da, fiinţa care vine de sus din nori, este principiul luciferic, iar ceilalţi, asediatorii veniţi din afară, sunt principiul ahrimanic, şi aşa mai departe. Doamna Felicia ascultă, apoi îşi făcu mâinile pumn, îşi roti degetele mari, iar când Tata Felix deveni tot mai confuz, ea spuse: Ei bine, acum trebuie să mă duc la bucătărie; azi avem crochete de cartofi şi vor ajunge să se înmoaie. Şi dispăru în bucătărie. Lămuririle date de Tata Felix l-au adus pe Capesius într-o astfel de dispoziţie încât nu se mai simţea în stare să-l mai asculte şi, deşi ţinea la Tata Felix cu adevărat, nu-l mai putea asculta.

Acum trebuie să adaug că ceea ce v-am povestit se petrecea într-un timp când Capesius făcuse deja cunoştinţă cu Benedictus şi îi devenise, să zicem aşa, un bun discipol. El îl auzise adesea pe Benedictus vorbind despre acţiunea elementului luciferic şi a celui ahrimanic. Dar, deşi era un om inteligent, nu putea niciodată să înţeleagă până la capăt explicaţiile lui Benedictus privitoare la elementul luciferic şi la cel ahrimanic. Totdeauna rămânea un rest; nu ştia ce să facă cu explicaţiile lui Benedictus. În această zi, după ce i-a părăsit pe soţii Balde, el a păstrat în sufletul său istorioara despre castelul care se multiplicase şi, zilnic apoi, se gândea la această povestire. S-a întors apoi la Benedictus care a remarcat că în sufletul lui Capesius se petrecuse ceva. Capesius însuşi observase că de fiecare dată când îşi amintea povestirea despre castelul ce se multiplicase sufletul său era stimulat lăuntric într-un mod deosebit. Era ca şi când această povestire ar fi născut forţe în sufletul său, ca şi când sufletul său s-ar fi întărit. De aceea el repeta iar şi iar această povestire, meditând. Şi acum revine la Benedictus, care observă că aceste forţe sufleteşti s-au întărit în el.

În timp ce înainte profesorul Capesius, poate tocmai din cauza erudiţiei sale, ar fi înţeles puţine lucruri din expunerile lui Benedictus, acum dădea dovada unei înţelegeri deosebite. Ceea ce căzuse în sufletul său prin povestirea doamnei Felicia era ca o sământă ce a fecundat forţele sufletului său.

Benedictus spunea: Să observăm trei lucruri! În primul rând gândirea umană, reprezentarea umană, gândul pe care îl poate purta omul în sine, prin care – în singurătatea sa – îşi face inteligibilă lumea. Să aibă gânduri şi să le analizeze lăuntric în deplină singurătate, asta omul o poate face doar pentru sine. Pentru aceasta nu ar avea nevoie să se lege cu un alt om. Cel mai bine este să se închidă în cămăruţa lui şi, în tăcere, să încerce să înţeleagă lumea şi evenimentele ei prin gândirea care este închisă în el, cu forţa pe care o are gândirea la un moment dat. Benedictus spunea apoi: Da, când se procedează astfel cu gândul, atunci în fiecare om elementul simţitor al sufletului urcă în permanenţă în gânduri, înăuntrul reprezentărilor. Prin aceasta se apropie mereu de om tentaţia, ispita elementului luciferic. Este cu totul de neimaginat ca omul să reflecteze în singurătate, să mediteze, să filosofeze şi să-şi explice lucrurile lumii fără ca în gândirea sa să pătrundă o influenţă din sufletul său simţitor şi, prin aceasta, un impuls luciferic. Gândul făurit de către omul singur este totdeauna străbătut, în mare parte, cuprins şi străbătut de elementul luciferic.

În timp ce înainte de aceasta Capesius înţelegea greu ceea ce îi spunea Benedictus despre elementul luciferic şi cel ahrimanic, acum i se părea cu totul natural ca în gândul solitar, cultivat de om în forul său interior, să se afle ispitele elementului luciferic. Şi el înţelegea acum că Lucifer găseşte totdeauna un punct de sprijin în gândirea solitară a omului, pentru a-l detaşa pe acesta de cursul progresist al evoluţiei lumii şi a-l conduce – prin faptul că el s-a izolat într-o gândire solitară – pe o insulă izolată, pe care Lucifer vrea să şi-o întemeieze separat de restul ordinii cosmice, pentru ca tot ce s-a desprins astfel să emigreze, să zicem, aici. În acest mod, Benedictus l-a orientat mai întâi pe Capesius spre gândirea solitară, interioară, personală.

Şi acum, spune el, să observăm altceva; să observăm scrierea. Ea este un element important în evoluţia culturii umane. Când ai în vedere importanţa gândurilor, trebuie să spui: Gândul, aşa cum este el la început, trăieşte în fiecare om. El este accesibil lui Lucifer pentru că Lucifer vrea să scoată sufletescul din lumea fizică şi să îl conducă în izolare. Însă acest gând individual nu este accesibil lui Ahriman pentru că el este supus legilor cu totul normale ale naşterii şi pieirii din planul fizic. Scrierea este altceva. Prin ea gândul este sustras nimicirii şi capătă durată.

V-am arătat cum Ahriman încearcă mereu să sustragă dispariţiei tot ce vieţuieşte în gândirea umană şi să menţină aceasta în lumea fizic-senzorială. Acesta este procesul caracteristic care rezultă când scriem. Gândul uman, care altfel ar dispărea cu timpul, este fixat şi păstrat în timp. Ahriman pătrunde astfel direct în cultura umană. Deşi profesorul Capesius nu este un reacţionar şi nu pretinde a fi dintre cei care ar vrea să suprime scrierea sau să o interzică în şcolile publice, el vede că, prin faptul că omenirea actuală acumulează opere scrise după opere scrise, impulsurile ahrimanice pătrund în evoluţia culturii. El ştia că în gândurile solitare este prezentă ispita luciferică; în cele scrise, în tot ce este fixat prin scriere sau tipărire, este prezent elementul ahrimanic. El ştia că

deja în lumea fizică exterioară evoluția umană nu se poate realiza fără intervenția lui Lucifer şi Ahriman. Şi acum el înțelege că o dată cu progresul culturii, fiindcă scrierea capătă tot mai multă importanță – şi pentru a recunoaşte asta nu este nevoie să fii clarvăzător, e destul să vezi calea luată de evoluție de câteva secole –, o dată cu progresul culturii, elementul ahrimanic trebuie să capete importanță tot mai mare. Ahriman îşi vede crescând tot mai mult influența prin faptul că scrierea câştigă în importanță în cursul evoluției. Şi astăzi, acolo unde ea are atât de mare importanță – Capesius vede clar asta –, avem de fapt puternice fortărețe ahrimanice. Încă nu este de uz curent, în măsura în care ştiința spiritului n-a ajuns să se exprime cu adevărat în viața publică, nu este de uz curent ca un student care merge într-o bibliotecă să spună: Mă duc să tocesc în cetatea lui Ahriman! Dar acesta este totuşi adevărul. Bibliotecile mari, ca şi cele mici, sunt fortărețe ale lui Ahriman şi, prin acest mijloc, Ahriman a pătruns intens în dezvoltarea culturii omeneşti. În astfel de situații trebuie numai să priveşti curajos în ochi.

Dar Benedictus îi mai explică ceva lui Capesius. El îi spune: Bine, avem acum pe de o parte gândul unei persoane solitare şi, de cealaltă parte, avem opera scrisă care ține de Ahriman; dar între cele două există o poziție de mijloc. În elementul luciferic avem un fel de unitate. Omul tinde către unitate atunci când vrea să-şi explice prin gând lumea. În scriere avem un fel de atomism. Apoi Benedictus i-a explicat lui Capesius, ceea ce acesta înțelegea de asemenea foarte bine datorită regenerării sufletului său prin povestirea doamnei Felicia: Între cele două; între gândirea solitară şi scriere, avem cuvântul; cuvântul în care nu poți fi doar solitar precum eşti cu gândul propriu. Prin cuvânt trăieşti într-o comunitate. Să gândeşti, asta poți s-o faci când eşti izolat şi singur: Are un sens faptul de a gândi singur; dar când vrei să rămâi singur nu ai nevoie de cuvânt. Vorbirea are sens în comunitate. Cuvântul nu ține deci de singurătatea persoanei umane, el nu se desfăşoară decât în comunitate. Cuvântul este gândul încorporat, însă, pentru planul fizic, el este totodată cu totul altceva decât gândul. Nu este nevoie să ne referim la rezultate ale clarvederii – am atras atenția deja asupra acestui lucru în diferite conferințe (30) –, ci, pe cale exterior istorică – şi Capesius este un istoric – poți să constați că cuvântul sau limbajul a trebuit să aibă la obârşie un cu totul alt raport cu omenirea decât cel actual. Când mergi tot mai înapoi în timp în formarea limbilor, remarci că trebuie să ajungi o dată – aşa cum arată viziunea ocultă – la o limbă umană dintru obârşii, care cuprindea toată suprafața pământului şi care n-a făcut decât să se diversifice. Deja când urci la limba ebraică – şi sub acest raport limba ebraică este cu totul deosebită – vezi în cuvintele ei ceva cu totul diferit decât în cuvintele Europei Occidentale. Cuvintele ebraice sunt mult mai puțin convenționale, au, ca să spun aşa, un suflet, încât, rostindu-le, resimți sensul lor; ele îi prezintă, celui care ascultă, sensul necesar mai mult decât limbile vest-europene. Cu cât mergi înapoi în cursul evoluției, cu atât mai mult găseşti limbaje analoage cu limba originară comună. Turnul Babel este un simbol pentru faptul că a existat cu adevărat o limbă originară care s-a diversificat în limbile diverselor triburi şi popoare. Prin faptul că limba originară comună s-a diversificat în limbile diverselor triburi şi popoare, cuvântul se opreşte la jumătate de drum față de solitudinea gândului. Nu există un limbaj propriu fiecărui om, căci în acest caz limbajul n-ar avea sens; nu există decât grupuri de oameni care au un limbaj comun. Cuvântul a devenit deci o stare de mijloc între gândirea solitară şi limba originară. În limba originară exista un anumit cuvânt, el era înțeles prin sonoritatea, prin valoarea sa sonoră. Nu era nevoie să înveți convențional valorile sunetului, căci în limba originară găseai sufletul cuvântului. Apoi, aşa cum am spus, limba s-a diversificat. Şi tot ceea ce duce la separare este opera lui Lucifer, încât oamenii, creându-şi limbi diferite, au primit prin aceasta în ei un principiu separator, adică s-au lăsat pradă curentului care îi permite lui Lucifer să îi separe mai uşor pe oameni de ordinea generală a lumii, care fusese prevăzută deja înaintea intervenției sale, deci să-i atragă pe insula izolării, să îi răpească astfel din procesul evoluției progresiste a omenirii. Elementul limbii, al cuvântului, constituie astfel o stare de mijloc. Dacă cuvântul ar fi rămas ceea ce trebuie să fie fără stăpânirea lui Lucifer, atunci el ar fi corespuns unei stări intermediare libere de Lucifer şi Ahriman şi în care omul s-ar fi putut înălța confonn ordinii lumii spirituale divine. Cuvântul a fost deci, pe de o parte, influențat de Lucifer. În timp ce gândul, când este făurit solitar, este aproape supus elementului luciferic, cuvântul este cuprins de el, în modul pe care vi l-am descris. Pe de altă parte, şi scrierea se repercutează asupra cuvântului şi, cu cât omenirea avansează, cu atât scrierea capătă o importanță mai mare pentru limbă. Asta pentru că

dialectele, care n-au încă nimic de-a face cu scrierea, dispar treptat şi apare ca element mai elevat ceea ce se numeşte limba scrisă. Acest lucru demonstrează că limbajul este, la rândul lui, influenţat de scriere. În anumite regiuni poţi observa uşor acest lucru. Îmi aduc încă aminte ce mi s-a întâmplat mie însumi şi colegilor de clasă. În Austria, unde sunt atâtea dialecte, în şcoli era foarte important ca elevii să înveţe o limbă literară pe care înainte, cel puţin în mare parte, nu o vorbiseră. Rezulta de aici un efect cu totul deosebit, îţi însuşeai limba scrisă. Pot să vorbesc despre acest lucru în mod cu totul obiectiv, fiindcă am suportat mult timp efectul deosebit al acestei limbi scrise, germana austriacă şcolară, şi nu m-am dezobişnuit decât cu greu de ea; adesea încă mai răzbate. Această particularitate constă în a rosti lung toate vocalele scurte şi a rosti scurt toate vocalele lungi, în timp ce dialectul, adică limba născută din cuvânt, le rosteşte corect. Dacă de pildă vrei să rosteşti „Soarele de pe cer" (în gennană: *Die Sonne, die am Himmel steht*), în dialect spui „*D'Sunn*". Dar cel care a trecut prin şcolile austriece este obişnuit să spună „*Die Soone*". Dialectul spune: „*Der Sun für Sohn*"; limba austriacă şcolară exprimă asta astfel: „*Der Sonn*". Astfel se spune: „*Die Soone*" şi „*der Sonn*". Este un exemplu extrem, însă îţi intră în sânge, sau cel puţin îţi intra în sânge.

Se vede deci că scrierea acţionează înapoi asupra limbii. Acţionează într-adevăr înapoi. E destul să analizezi evoluţia culturii şi vei constata că limba vorbită îşi pierde vitalitatea, elementarul, organicul, care a crescut pe solul propriu, şi că oamenii vorbesc tot mai mult un fel de limbă livrescă. Aici elementul ahrimanic, care este totdeauna prezent în scriere, acţionează din altă direcţie înapoi asupra cuvântului. Cel care vrea să se dezvolte natural trebuie să remarce, pe baza celor trei lucruri alese de Benedictus pentru Capesius, cât de nesăbuit ar fi să vrei să elimini pe Lucifer si Ahriman din evoluţie.

Trebuie să avem în vedere trei lucruri, spune Benedictus: gândul solitar, cuvântul şi scrierea. Acum, cel care gândeşte sănătos, chiar dacă a întrezărit în întregime adevărul că la baza gândului solitar se află influenţa lui Lucifer iar la baza scrierii influenţa lui Ahriman, nu va dori să-l extermine pe Lucifer de acolo unde acţiunea lui este evidentă, fiindcă asta ar însemna să interzică gândirea solitară. Trebuie spus că, pentru mulţi oameni, acest lucru ar fi foarte comod; dar cu siguranţă nimeni n-ar vrea să o mărturisească. Pe de altă parte, n-ai vrea să interzici nici scrierea, căci trebuie să îţi spui că aşa cum electricitatea pozitivă şi cea negativă reprezintă o opoziţie în natura fizică exterioară, tot astfel elementul luciferic şi elementul ahrimanic reprezintă o opoziţie ce trebuie să existe. Sunt doi poli, şi nici unul nu poate acţiona singur ci trebuie să fie aduşi într-un raport după măsură şi număr. Atunci omul se poate mişca în această stare mediană care este cuvântul. Cuvântul este destinat să conţină înţelepciune, să conţină cunoaştere, să conţină gânduri, reprezentări. Acum omul îşi poate spune, de pildă: Trebuie să mă dezvolt în cadrul cuvântului în aşa fel încât tocmai prin cuvânt să-mi corijez tot ce este încăpăţânare, prea personal, primind în sufletul meu ceea ce în cuvânt, în cuvântul plin de înţelepciune al tuturor timpurilor, s-a revelat oamenilor. Atenţie nu numai faţă de părerea proprie, faţă de ce crezi tu şi recunoşti prin forţa proprie a fi adevărat, ci respect faţă de ceea ce a rezultat prin intermediul culturilor şi al strădaniei pentru înţelepciune a diferitelor popoare în evoluţia istorică. Asta înseamnă să aduci în relaţia justă cu cuvântul pe Lucifer şi Ahriman. Să nu elimini gândirea solitară, dar să ţii cont că şi cuvântul ţine de comunitate şi el trebuie urmărit de-a lungul epocilor. Cu cât mai mult adopţi această atitudine, cu atât mai mult îi oferi lui Lucifer o influenţă justă asupra cuvântului. Nu este pur şi simplu o supunere a autorităţii cuvântului; dimpotrivă, aperi cuvântul care poartă înţelepciunea pământească din civilizaţie în civilizaţie. Pe de altă parte, este de datoria omului care înţelege corect starea de fapt să nu se supună nici principiului autoritar, rigid, existent în scriere, deoarece atunci devii prada lui Ahriman, independent de faptul că scrierea conţine lucrul cel mai sacru sau cel mai profan. Trebuie să îţi dai seama clar că, în interesul culturii materiale exterioare, omul trebuie să posede deja scrierea şi că scrierea este ceva prin care Ahriman sustrage gândirea din curentul distrugerii, într-un mod necorespunzător sarcinii lui (31). El nu vrea să o predea curentului morţii. În scriere avem cel mai bun prilej de a reţine gândirea pe plan fizic. A conştientiza pe deplin că în opera scrisă ai elementul ahrimanic, a nu îngădui niciodată operei scrise să-l subjuge pe om, pe scurt: a menţine cuvântul într-o stare de mijloc, încât cele două polarităţi – Lucifer şi Ahriman – să acţioneze oarecum din dreapta şi din stânga, dinspre gândire şi dinspre scriere, aşa trebuie să se conducă cel care vrea să rămână pe

un sol ferm. Când în fața ochiului sufletesc îți apar just toate acestea, când îți este clar că trebuie să acționeze contrariile, te afli pe terenul ferm.

De îndată ce Capesius a auzit dc la Benedictus toate acestea şi le-a asimilat datorită forțelor sufletului întărite de doamna Felicia, el s-a aflat într-un cu totul alt raport decât mai înainte cu ceea ce Benedictus îi explicase deja privitor la elementul luciferic şi cel ahrimanic. Pentru că povestirile inspirate din lumea spirituală fecundau tot mai mult forțele sufletului său, Capesius ajunge el însuşi să simtă că forțele sufletului i se întăreau lăuntric şi că facultățile sufletului căpătau vigoare. Acest lucru apare în tabloul treisprezece din ***Trezirea sufletelor***, când una din forțele sufleteşti ale lui Capesius, Philia, îi apare cu adevărat tangibil spiritual şi nu doar ca forță sufletească pur abstractă. În măsura în care Philia devine o entitate care se dezvoltă în sufletul său, Capesius înțelege tot mai bine ce vrea Benedictus de la el. În momentul în care se spunea povestirea deosebit de fecundă despre castelul ce se multiplica, creştea ca număr, nu a simțit efectul ei imediat, fiindcă el ațipise uşor, şi de fapt chiar mai înainte era deja adormit, atunci când Tata Felix începuse să vorbească despre atomi. Acum, sufletul său maturizându-se, el înțelege că în întregul curs al evoluției cosmice există o trinitate: de o parte elementul luciferic – gândirea solitară, de altă parte elementul ahrimanic – scrierea, iar la mijloc, al treilea element, elementul pur divin. El a recunoscut acum numărul trei în acest fapt important al dezvoltării culturii pe plan fizic şi a putut presimți că numărul trei trebuie căutat peste tot. Atitudinea lui Capesius față de legea numărului este acum diferită decât mai înainte; datorită Philiei, trezită în el, resimte esența numărului în devenirea lumii; şi tot acum îi apare clar şi esența măsurii; înțelege că în orice triadă doi se comportă ca nişte contrarii care trebuie aduse în armonie cu măsură. Capesius a recunoscut o mare, o puternică lege cosmică, ştie că această lege trebuie să se afle, într-un anumit fel, nu numai în planul fizic ci şi în lumile superioare.

Vom mai avea de spus unele lucruri despre toate acestea când ne vom referi la abordările subtile legate de lumea spiritual-divină. Capesius presimte deci că el era implicat într-o lege care există de altminteri şi în lumea fizic-senzorială, că un văl o acoperă, că el ar avea cu ea ceva prin care ar putea trece Pragul. Şi că, trecând Pragul, el ajunge în lumea spirituală, unde trebuie să lase în urmă tot ce îi fusese adus prin experiența lumii fizice. El simțise, viețuise, învățase să trăiască numărul şi măsura. Şi acum înțelegea şi celelalte lucruri pe care Benedictus i le-a expus pentru a-i comunica apoi principiul în întregime. Benedictus îi spusese, de pildă, lui Capesius: Poți găsi aceeaşi domnie a triadei, a polarității sau opozabilității în triadă, a echilibrului, şi în alte puncte ale existenței. Putem aborda lucrurile şi dintr-un alt punct de vedere: cel al gândirii, al reprezentării interioare. Reprezentarea interioară, prelucrarea tainelor cosmice este unul dintre ele. Al doilea este percepția pură, să spunem simplul fapt de a asculta. Există oameni care sunt mai înclinați să gândească profund, să-şi frământe mintea. Alți oameni nu gândesc cu plăcere, ei ascultă ce se spune în jur, iau totul aşa cum aud, pe bază de autoritate, chiar dacă este vorba de autoritatea fenomenelor naturii, căci există şi o dogmatică a experienței exterioare, atunci când laşi să se impună fenomenele naturale exterioare.

Acum Benedictus îi putea arăta cu uşurință profesorului Capesius că în gândirea solitară se află, din nou, ispita luciferică, în simpla ascultare, în simpla percepere se află elementul ahrimanic. Se poate obține o stare mediană trecând, ca să zic aşa, între cele două. Nu este nevoie nici să întârzii în gândirea abstractă, visătoare, prin care te închizi ca un eremit în sufletul tău, nici să te dărui la ceea ce auzi şi vezi, la ceea ce percep urechile sau ochii. Poți face altceva, poți da viață celor gândite, o viață atât de vie şi puternică încât gândurile proprii apar în fața ta ca ființe vii, te cufunzi viu în ele, ca în ceva ce auzi şi vezi în afară, încât gândul propriu devine tot atât de concret ca ceea ce auzi şi vezi. Aceasta este starea mediană. În simpla gândire, cea care stă la baza frământărilor minții, se apropie de om Lucifer; în auzul simplu, fie el percepție sau autoritatea unui om, se află elementul ahrimanic. Când te întăreşti lăuntric şi îți trezeşti sufletul încât parcă auzi şi vezi gândul propriu, atunci ai meditația. Meditația este o stare mediană. Nu este nici gândire, nici percepție. Este o gândire care trăieşte în suflet tot atât de viu ca şi percepția şi este o percepție care nu are ceva exterior, ci gânduri. Între elementul luciferic al gândului şi elementul ahrimanic al percepției viața sufletească curge în meditație ca în elementul spiritual-divin, care poartă în sine numai progresul

manifestărilor cosmice. Omul care meditează, care trăieşte în gândurile sale aşa încât ele devin vii în el, asemenea percepţiilor, trăieşte în curentul divin. La dreapta, el are simpla gândire; la stânga are elementul ahrimanic, auzul simplu; şi el nu exclude nici pe una nici pe cealaltă, ci ştie că trăieşte într-o triadă, că numărul ordonează viaţa. Ştie că aici este o polaritate, o opoziţie a două lucruri între care curge meditaţia sa. Ştie şi că aici, în meditaţie, elementul luciferic şi cel ahrimanic trebuie să îşi ţină echilibrul cu măsură.

Omul face cunoştinţă în toate domeniile cu acest principiu cosmic al numărului şi măsurii, pe care a ajuns să-l recunoască şi Capesius după ce sufletul său a fost pregătit sub îndrumarea lui Benedictus. Aşa încât sufletul care vrea să se pregătească pentru a dobândi cunoştinţe din lumile spirituale trebuie să se obişnuiască treptat să caute peste tot în lume, în fiecare punct pe care-l poate atinge, numărul, şi – înainte de toate – numărul trei; el trebuie să vadă opoziţiile polare, în care totul trebuie să se reveleze, şi necesitatea ca aceste opoziţii să se echilibreze ca polarităţi. O stare de mijloc nu poate fi o simplă curgere, ci trăim curentul în aşa fel încât peste tot trebuie să îndreptăm ochiul sufletului la dreapta şi la stânga şi să îndreptăm nava noastră – ca al treilea element – între cele două polarităţi, între cea din stânga şi cea din dreapta. Resimţind aceasta, datorită lui Benedictus, Capesius a învăţat să treacă în mod corect Pragul lumii spirituale şi să se orienteze. Şi astfel, oricine vrea să pătrundă în ştiinţa spiritului trebuie să înveţe, încât cunoaşterea adevărată a lumilor superioare să îi devină înţelegere reală.

CONFERINŢA a VI-a

München, 29 august 1913

Am văzut ieri că pentru a atinge domeniul spiritului propriu-zis cu conştienţa clarvăzătoare şi pentru a trece Pragul lumii spiritului în mod corect este nevoie să laşi în urma ta toate percepţiile lumii fizice cât şi tot ceea ce se poate întreprinde cu gândirea, sentimentul şi voinţa obişnuită în lumea fizică. Trebuie să fii pregătit să te afli în faţa unor fenomene şi entităţi care nu au nimic comun cu ceea ce se poate observa şi afla în lumea simţurilor. Dar pentru asta este nevoie mai întâi să-ţi înviorezi sufletul, să-ţi întăreşti capacităţile sufleteşti şi să duci în lumea spirituală aceste facultăţi sufleteşti întărite. Pentru a trece Pragul domeniului spiritului trebuie să aduci ceva cu tine. Şi, cu privire la aceasta, am făcut observaţia că lumea simţurilor ne poate da doar reproduceri ale percepţiilor sensibile. Nimic din ceea ce se dobândeşte astfel nu poate să ne ajute în lumea spirituală. Dimpotrivă, ceea ce nu este imagine a lumii simţurilor şi nu are iniţial importanţă pentru ea, dar care poate fi stimulat în cadrul lumii senzoriale, poate fi elaborat printr-o activitate interioară şi liberă a sufletului, trebuie să fie transportat în lumile superioare suprasensibile. Şi noi am arătat că este posibil să dobândeşti reprezentări despre o triadă ca despre un raport numeric, despre conlucrarea ponderată a două contrarii, aici având în vedere în special elementul luciferic şi cel ahrimanic, şi despre o a treia stare, mediană ş.a.m.d. Noţiuni de acest gen nu au la început nici o semnificaţie directă cu lumea fizică, dar este necesar să le dobândeşti deja în această lume, dacă vrei să le duci în lumile spirituale. Şi tocmai de aceea, cu ajutorul învăţăturilor lui Benedictus, am încercat să atragem atenţia asupra modului în care pe plan fizic, în evoluţia culturii umane, în triada gândire, vorbire, scriere acţionează elementele luciferic şi ahrimanic şi starea mediană.

Cu privire la aceasta vreau să remarc că există multe lucruri de analizat, îndeosebi ceea ce, când este conceput corect, poate deveni absolut necesar pentru înţelegerea vieţii umanităţii pe care omul actual va trebui să şi-o dobândească de acum înainte, dacă civilizaţia continuă în mod corespunzător. Vom vedea că în curând nu te vei mai putea mulţumi cu noţiunile plăsmuite din condiţiile din care omenirea atât de indolentă din ziua de azi ar vrea să-şi construiască noţiunile pentru a înţelege popoarele şi epoca (32). În civilizaţia europeană există popoare care diferă atât prin limbaj cât şi prin caracterele scrierii. Popoarele din vestul european scriu cu aşa-numitele caractere latine, dar alte popoare europene folosesc caractere cu totul diferite. În Europa, în afară de alfabetul latin, sunt folosite şi scrierea cursivă şi cea gotică. Este aici un fenomen important pentru aprecierea culturii europene. În aparenţă acestea sunt simptome mărunte, dar de fapt sunt simptome

împinse la suprafață, care indică origini profunde ale existenței. Popoarele care se folosesc de scrieri diferite nu vor ajunge niciodată la o adevărată înțelegere reciprocă decât dacă țin cont de faptul că această înțelegere poate fi dobândită prin cuprinderea comună a unui element spiritual. Pentru popoarele care scriu cu semne diferite, şi prin aceasta dau prilejul unor motive speciale de atac din partea elementului ahrimanic, nu este suficientă o înțelegere fondată pe condițiile pur fizice, ci trebuie ca ambele popoare să cuprindă elementul spiritual şi în acest element spiritual să caute armonia. Pentru popoarele care scriu cu litere ale alfabetului latin este nevoie, pentru a se înțelege, să pună în mişcare în aşa măsură elementul spiritual încât înțelegerea să intervină şi în ce priveşte realitățile planului fizic. Cine înțelege cele spuse acum le poate recunoaşte în raporturile reciproce ale vieții popoarelor europene. Şi este important ca în Europa Centrală cele două moduri de scriere să fie folosite deopotrivă pentru a exprima oarecum raportul specific al elementelor ahrimanic şi luciferic. Motivul este faptul că aici o stare de mijloc nu poate fi atinsă decât cu prețul unor mari dificultăți, încât alfabetul latin, expus mai mult elementului ahrimanic, trebuie să manifeste o anumită opoziție față de alfabetul gotic, mai expus elementului luciferic. Şi este caracteristic că mulți oameni trebuie să amestece în scrisul lor scrierea latină şi cea cursivă. O astfel de întrepătrundere este extrem de importantă, indicând o realitate ce sălăşluieşte în adâncuri profunde ale sufletului; ea indică o realitate deosebită, şi anume modul special în care se confruntă o astfel de personalitate cu elementul luciferic şi cu cel ahrimanic. Este vorba de faptul că unii, când scriu în germană, trebuie să se străduie din răsputeri să nu cadă în scrierea cursivă atunci când vor să scrie latineşte şi să nu cadă în scriere latină când vor să scrie cursiv. În viitor va fi tot mai necesar să observi viața cu o finețe care să-ți permită să vezi simptomele care fac să urce la suprafață ceea ce se desfăşoară în profunzimile oculte. Vei învăța astfel în lumea fizic-senzorială să dobândeşti reprezentări, impresii şi concepte pe care le poți duce într-un mod benefic dincolo de Prag, în lumea spiritului.

Ar trebui, desigur, să ştii că un talent prodigios, un geniu al culturii actuale nu este decât o platitudine față de spiritualitatea care se manifestă în lume. Şi tocmai în lumea fizică, acolo trebuie să-ți însuşeşti noțiunile pentru ceea ce, venind din lumea spirituală, străluceşte şi iradiază în lumea fizică. Pentru asta, să ne oprim din nou la un domeniu din lumea fizică în care acționează elementul luciferic şi cel ahrimanic. Să vorbim mai întâi despre domeniul artei. Aici este clar stabilit că impulsul luciferic este activ în întreaga evoluție artistică a omenirii, şi este prezent aici într-o foarte mare măsură, aşa cum am arătat. Când observăm artele, aşa cum sunt ele în lumea fizică, delimităm în pripcipal cinci astfel de arte: arhitectura, sculptura, pictura, muzica şi poezia. Există şi arte care unesc laolaltă diferite elemente prezente în artele citate, dansul, de pildă. Dar dacă le înțelegi corect, dacă înțelegi care este condiția fundamentală în diferitele arte, ele pot desigur să fie din nou unite. Dintre aceste cinci arte, arhitectura şi sculptura sunt expuse cu precădere impusului ahrimanic; în arhitectură şi sculptură intervin impulsurile ahrimanice. Aici avem de-a face cu forme. Dacă vrei să realizezi ceva în arhitectură sau în sculptură, trebuie să viețuieşti în elementul formei. Acest element al formei domneşte în special în planul fizic. De fapt, stăpâne aici sunt Spiritele formei. Când vrei să le cunoşti, trebuie să te adânceşti în elementul lor spiritual, aşa cum am explicat cu ajutorul acelei imagini a capului băgat într-un furnicar. Şi fiecare artist care are de-a face cu elementul plastic trebuie să-şi bage capul în elementul viu al Spiritelor formei. Aşadar, în domeniul lumii fizice, Spiritele formei au de-a face cu elementul ahrimanic.

Astfel, înțelegem că nu trebuie să pretinzi în mod superficial, exterior, că ar trebui să te aperi de elementul ahrimanic. Totdeauna trebuie să ții cont că aici entitățile luciferice şi cele ahrimanice îşi au domeniul lor propriu în care acționează normal şi că activitatea lor nu devine dăunătoare decât dacă ies din domeniile lor. Impulsurile ahrimanice îşi au un domeniu legitim în arhitectură şi sculptură. Pe de altă parte, dacă ne referim la elementul muzical şi la cel poetic, acestea sunt arte în care, într-un sens mai restrâns, acționează impulsurile luciferice. Într-un anumit sens, putem numi poezia şi muzica arte influențate luciferic, iar arhitectura şi sculptura arte influențate ahrimanic. Aşa cum, într-un anumit mod, gândul se desfăşoară în singurătatea sufletului şi se desparte astfel de comunitate, tot astfel viețuirile din muzică şi poezie au ceva ce aparține interiorului sufletului, unde se întâlnesc direct cu impulsul luciferic. Chiar dacă în arhitectură şi sculptură trebuie să ținem cont

de granițele care despart popoarele, deoarece oriunde este Ahriman acționează şi Lucifer, deci chiar dacă aceste arte se orientează într-o anumită măsură şi după caracterul național, putem totuşi spune că acest element rămâne într-o anumită măsură neutru. Poezia este esențialmente legată de elementul luciferic care se exprimă în diferențierea caracterelor popoarelor. În muzică se observă mai puțin că şi aici există ceva ce duce, într-o anumită măsură, la diferențiere, mai mult decât în arhitectură şi sculptură.

Dar tocmai într-un astfel de domeniu se vede că nu putem reuşi atât de uşor să formăm noțiuni pentru lumile spirituale, aşa cum ar dori unii oameni. Este corect să afirmi că elementul ahrimanic acționează în arhitectură şi sculptură iar elementul luciferic mai mult în muzică şi poezie. Totuşi trebuie spus că îndată ce ai de-a face cu noțiuni care sunt valabile şi în lumile superioare nu este atât de uşor să răspunzi când te întreabă cineva: În sculptură acționează mai mult Ahriman, sau Lucifer? Desigur, pe planul fizic poți da uşor un răspuns clar când cineva întreabă: Care este culoarea florii *Cichorie officinalis*? Vei spune că este albastră. Ai vrea să îți fie la fel de uşor şi în ceea ce priveşte lumile superioare. Dar aici nu poți da un răspuns la fel de categoric. Cel puțin un lucru este la fel de adevărat, cu toate că tot ce am spus mai înainte este corect. Pentru arhitectură este valabil în principal faptul că elementul ahrimanic furnizează impulsurile cele mai importante, dar în sculptură contraacțiunea luciferică poate fi la rândul ei atât de puternică încât să ducă la opere în care Lucifer domină mai mult decât Ahriman. Totuşi ceea ce a fost spus rămâne valabil, căci în lumea spirituală nu există doar facultatea de metamorfozare, ci se poate spune că totul este pretutindeni. Fiecare element spiritual caută în fond să pătrundă totul. Aşa încât o sculptură poate fi luciferică, deşi este clar că în sculptură predomină impulsul ahrimanic. Trebuie deci să spunem: În timp ce poezia este supusă în principal influenței luciferice, în muzică impulsul ahrimanic poate acționa atât de puternic încât pot exista muzici cu un caracter mai mult ahrimanic decât luciferic, cu toate că rămâne valabil că muzica se supune în primul rând unpulsului luciferic.

Pe linia de mijloc, între ahrimanic – în arhitectură şi sculptură – şi luciferic, în poezie şi muzică, se află pictura. Ea este, într-un fel, un domeniu neutru, dar nu aşa încât să te instalezi comod şi să-ți spui: Deci, eu pot picta liniştit, nici Lucifer şi nici Ahriman nu au vreo putere! – ci în sensul că tocmai această linie mediană este locul spre care se îndreaptă din ambele părți atacurile luciferice şi ahrimanice, şi în fiecare clipă trebuie să te aperi de ele; aşadar, în domeniul picturii poți să cazi, în sensul cel mai clar al cuvântului, sub stăpânirea uneia sau alteia dintre aceste influențe. Linia mediană este totdeauna cea în care, în sensul cel mai evident, trebuie să ții, prin voința şi fapta omenească, echilibrul armonic între polarități, între contrarii.

Când observi aceste domenii, aşa cum tocmai am făcut-o noi acum – s-ar putea face la fel de bine în alte domenii –, atunci dobândeşti unele noțiuni fără de care, bineînțeles, te poți descurca în planul fizic. Căci dacă vrei să rămâi cu totul superficial şi plat, te poți descurca desigur foarte bine pe planul fizic fără ca pentru asta să spui că muzica este luciferică iar arhitectura ahrimanică. Însă dacă vrei să o scoți la capăt fără aceste lucruri, atunci aici, pe planul fizic, poți să nu îți formezi nici un concept, nici o reprezentare care să întărească sufletul, încât el să poată trece Pragul lumii spirituale în mod optim şi să te ridici în domeniul spiritual propriu-zis, ci rămâi aici jos, în lumea fizic-senzorială. Dacă vrei realmente să treci Pragul, trebuie deci să dobândeşti noțiuni, impresii şi reprezentări pentru domeniul spiritual care sunt, e adevărat, stimulate de domeniul fizic, dar se ridică deasupra lui. Când apoi, cu un suflet întărit, treci Pragul lumii spirituale, înveți să cunoşti lumea în care are loc ceea ce a fost caracterizat ca dialog spiritual între ființe-gând. Cu sufletul întărit te adaptezi la o lume care se revelă prin entități alcătuite din substanță-gând şi care sunt mai vii, mai personale, mai individuale şi mult mai reale decât oamenii de pe pământ. Aşa cum omul în plan fizic este real în carne şi sânge, tot astfel aceste entități sunt reale în substanța-gând a lor. Şi trăiesti în această lume unde într-un anumit sens are loc un dialog de gânduri de la ființă la ființă, unde sufletul este obligat să aibă dialoguri de gânduri dacă vrea să intre în relație cu ființele-gând prezente în această lume. Am arătat acest lucru în cartea ***Pragul lumilor spirituale***. Aici poate fi completat sub multe aspecte. În această carte am căutat, cu toată responsabilitatea care se cere, să

evit o descriere sistematică şi mai curând să spun anumite lucruri sub formă de aforisme, care pot fi utile chiar dacă se cunoaşte deja ceea ce cuprind cărțile şi ciclurile anterioare.

Ca o ființă-gând trebuie să te găseşti în domeniul spiritual, despre care se poate spune: Aici cuvintele sunt fapte şi alte fapte trebuie să le urmeze. În timp ce în lumea fizică, ca om, prin mişcarea mânii tale realizezi faptele, gândurile care trăiesc în Cuvântul cosmic, în sensul caracterizat, sunt direct fapte. Ceea ce este rostit este şi făcut. Aşa este în lumea spirituală. În dialogul spiritual există concomitent ceea ce o ființă face alteia, ceea ce o ființă face referitor la lumea spirituală exterioară din jurul ei. Lucrul rostit este peste tot faptă. Astfel, trebuie să te ridici tu însuți în domeniul spiritului şi apoi te găseşti aici ca ființă-gând printre alte ființe-gând. Trebuie să te comporți cum se comportă şi celelalte ființe – dacă se poate folosi o platitudine –, adică să laşi cuvintele să devină pentru tine însuți fapte. Ce găseşti acolo? Nici pentru sinea ta proprie nu mai găseşti ceea ce ai jos în lumea fizică şi chiar şi în cea elementară. Această sine pe care omul o poartă prin lumea fizică şi elementară este o sumă de experiențe, alcătuită din impresii din lumea fizică şi din ceea ce provine din gândire, simțire şi voință, pe care sufletul o dezvoltă în planul fizic. Dar nici aceste impresii, nici gândirea, nici sentimentul, nici voirea, cum ne apar nouă în plan fizic, nu au însemnătate pentru lumea spirituală. De aceea în lumea spirituală găsim altceva pentru aşa-numita sine omenească a planului fizic şi a lumii elementare. Din tine însuți găseşti, ca să spun aşa, ceea ce este totdeauna prezent în adâncurile sufletului, dar pe care conştiența obişnuită a planului fizic nu o poate cunoaşte în omul însuşi. Găseşti cealaltă Sine a lui, ca o a doua entitate; a doua Sine a lui se află în lumea spirituală.

La sfârşitul acestor conferințe voi mai atrage atenție – aşa cum am făcut-o şi în ultimul capitol din Pragul lumilor spirituale – pentru cei care ar pretinde că în aceasta văd contradicții – asupra denumirilor folosite aici în raport cu terminologia pe care am folosit-o în ***Teosofia*** şi în ***Ştiința ocultă***.

Dar aici se poate spune: Omul trăieşte în corpul său fizic în lumea fizică. Când o părăseşte, când trăieşte în afara corpului fizic, el trăieşte în corpul său eteric şi are lumea elementară în jurul lui. Când iese din ea, el vietuieşte în corpul astral, domeniul spiritului. Alături de această vietuire interioară, de acest sentiment din corpul astral, el realizează în lumea spirituală întâlnirea cu cealaltă Sine, această Sine despre care vorbeşte Johannes Thomasius la sfârşitul dramei ***Păzitorul Pragului*** (33) şi care în ***Trezirea sufletelor*** stă tot timpul lângă prima sine a lui Johannes Thomasius şi provoacă trăirile respective. Despre această cealaltă Sine vom mai vorbi. Ea este ceea ce omul cunoaşte atunci când, în lumea spirituală, în interiorul corpului său astral, el învață să resimtă, să perceapă, să trăiască. Ea este ceea ce trece din viață pământească în viață pământească, din încarnare în încarnare. Ceea ce trece acolo din viață pământească în viață pământească se țese într-un mod atât de tainic între moarte şi naştere în ființa umană încât, în mod obişnuit, conştiența fizică nu poate să perceapă această cealaltă Sine, fiindcă această cealaltă Sine este chiar în lumea spirituală, deşi ea este legată în acelaşi timp cu ființa fizică a omului.

Cum acționează această cealaltă Sine? Tocmai s-a spus că ea ține de lumea spirituală din domeniul spiritual, că este o ființă-gând printre ființe-gând. La acestea, cuvintele sunt fapte iar ceea ce fac ele realizează prin ceea ce s-ar putea numi, într-un cuvânt, inspirație. A doua Sine acționează, inspirând, în natura omului. Ce inspiră ea deci? Inspiră ceea ce am numi karma noastră, destinul nostru. Şi aici avem procesul tainic: ceea ce noi vietuim ca tristețe, bucurie, tot ceea ce are loc în viața noastră este inspirat din lumea spirituală prin cealaltă Sine a noastră. Deci, dacă mergeți pe stradă şi survine ceva ce vi se pare o întâmplare, acest fapt este inspirat din lumea spirituală prin cealaltă Sine a dumneavoastră. Astfel, în lumea spirituală există ceva ca o inspirație, şi această inspirație se manifestă pe planul fizic provocând faptele care constituie destinul dumneavoastră în mic şi în mare. Destinul omului este inspirat din domeniul spiritual de către cealaltă Sine. Când sufletul clarvăzător pătrunde în acest domeniu al spiritului, el are experiența unei revelații în dialogul spiritual, despre care se poate spune: Cuvintele sunt fapte. Dar tot ceea ce are loc în lumea spirituală se imprimă în lumea fizică. Dacă observați o piatră, o plantă, un nor, un fulger, în spatele

tuturor acestora stau entitățiii şi activități spirituale. În spatele proceselor fizice ale destinului dumneavoastră stau entități, procese spirituale. Ce sunt aceste entități şi aceste procese spirituale? Sunt inspirațiile! Făptuiri dintr-un dialog spiritual din lumea spirituală. Cuvântul cosmic acționează ca inspirator al destinului omenesc. Momentul când îți întâlneşti Cealaltă Sine este un moment foarte important al cunoaşterii spirituale. Atunci încetezi să gândeşti că personalitatea umană există numai în limitele care i se atribuie în mod obişnuit. Îți extinzi sinea care cuprinde şi cealaltă Sine, o extinzi peste întregul tău destin. Şi aşa cum atunci când îți vezi degetul îți spui: El ține de eul meu de pe planul fizic, tot aşa îți spui: Depinde de mine când mă rănesc şi curge sânge sau când cad ş.a.m.d. Căci toate acestea sunt inspirate de cealaltă Sine.

Acum trebuie să abordăm modul cum întâlneşti cealaltă Sine când ai trecut Pragul în domeniul spiritului. Mereu trebuie să ai în fața sufletului faptul că nimic din ceea ce ai învățat, ai observat, ai trăit în lumea fizică şi chiar şi în lumea elementară, nimic din toate acestea nu poate corespunde caracteristicilor lumii spirituale în care gândurile sunt ființe vii. Dacă deci ai vrea să pătrunzi în domeniul spiritului înarmat numai cu ceea ce se poate învăța în lumea fizică şi elementară, te-ai afla în fața neantului. Ce se poate aduce deci în acest domeniu al spiritului? Să observăm clar acest lucru. Sufletul trebuie să se obişnuiască cu faptul că în acest domeniu spiritual el nu poate nici să perceapă, nici să gândească, nici să simtă, nici să vrea aşa cum o face în lumea fizică şi chiar în cea elementară. Pe acestea toate el trebuie să le lase în urmă. Dar el trebuie să îşi aducă aminte ceea ce a gândit, a simțit, a voit în lumea fizică. Aşa cum duci în anumite perioade de viață amintirile perioadelor anterioare, tot aşa trebuie să duci din planul fizic în domeniul spiritual ceea ce s-a întărit, s-a fortificat în suflet. Deci trebuie să pătrunzi în lumea spirituală cu un suflet care îşi aminteşte de lumea fizică. Şi apoi va trebui să suporți ceva anume, care poate fi descris astfel. Imaginați-vă că, la un moment dat al vieții pământeşti obişnuite, toate percepțiile dumneavoastră încetează. Nu mai puteți vedea si auzi, nu mai puteți gândi nimic nou, nu mai puteți simți şi voi. Întreg modul dumneavoastră de viață anterior ar înceta şi nu ați cunoaşte decât ceea ce ați putea să vă amintiți. Chiar aceasta este starea pe care o aveți când vă ridicați cu conştiența clarvăzătoare în lumea spirituală. Aici, în primul moment, nu este nimic nou pe care l-ați putea viețui. Percepeți doar că existența dumneavoastră constă în ce v-a rămas în amintirile pe care le aveți. Sufletul se viețuieşte spunând despre sine: Tu eşti acum doar ceea ce ai fost, existența ta constă doar în trecutul tău, prezentul şi viitorul nu au pentru început nici un sens pentru tine, ființa ta nu este decât trecutul tău. În anumite situații este uşor să spui asta. Dar a te vedea astfel, în starea de pură amintire, fără să poți viețui nici un prezent, să nu poți vorbi despre ființa ta decât ca despre ce a fost este o experiență extrem de importantă.

Când omul a trecut prin această experiență, când sufletul clarvăzător a reuşit să o străbată, numai atunci începe el să înțeleagă cu adevărat făptura al cărui nume este acum atât de des rostit: Lucifer. Căci sufletul omenesc care se ridică în domeniul spiritului resimte la un anumit moment: Tu nu eşti decât un „fost". Lucifer este, în ordinea lumii, o ființă care a ajuns să fie doar un astfel de „fost", doar un trecut, nu este decât ceea ce au dat epocile pământeşti trecute, ceea ce au adus sufletului său epocile cosmice trecute. Şi viața lui constă în a lupta cu trecutul său pentru a obține un prezent şi un viitor, în timp ce celelalte entități spirituale divine care urmează cursul normal al evoluției pământeşti l-au condamnat la trecut. Aşa apare Lucifer în fața privirii clarvăzătoare, păstrând în existența sa spiritual-divinul din obârşiile lumii, purtând în sufletul său toate splendorile lumii, şi condamnat să spună despre ele doar: Ele au fost în tine. Şi atunci începe lupta lui veşnică, aceea de a adăuga acestui trecut atât prezentul cât şi viitorul în ordinea lumii. Aici, viețuind asemănarea macrocosmică a lui Lucifer cu ființa microcosmică a sufletului omenesc, la Pragul dintre lumea elementară şi cea spirituală, viețuieşti întregul tragism al acestei făpturi a lui Lucifer. Şi începi să presimți ceva din marile taine cosmice care sălăşuiesc în sânul adâncurilor existenței, unde nu numai o ființă luptă cu o altă ființă, ci unde epoci, care devin ființe, luptă împotriva altor epoci. Atunci în fața sufletului începe să se înalțe o viziune a lumii de unde emană o profundă gravitate şi o profundă demnitate, şi din care presimți ceva ce s-ar putea numi suflul necesităților eterne (34) care sunt trăite în Miezul de noapte cosmic, când fulgere străluminează asupra existenței, în strălucirea cărora apare chipul unui Lucifer, dar care şi mor în cunoaştere şi, murind, se transformă

în semne de destin, aşa încât ele continuă să acţioneze sub forma karmei interioare tragice în sufletul omenesc. Însuşi sufletul omenesc, în timp ce se ridică în aceste lumi spirituale, trăieşte un moment în care nu este decât „fost", moment în care se află în faţa neantului, unde nu este decât un punct în Univers şi nu se vieţuieşte decât ca un punct.

Dar acest punct devine acum un spectator, spectator în faţa a altceva. Alte două lucruri există acolo, pe lângă care sufletul omenesc, devenit punctual, este un al treilea, care de fapt la început nu are nimic în sine, aşa cum punctul nu are nimic în el. Ceea ce el îşi aduce aminte în primul moment este ca o lume exterioară pe care o observi cu o privire retrospectivă şi despre care poţi să spui: Aceasta este ce ai fost, „fostul". Când, fără să ştii mai întâi nimic despre tine, stai lângă acestă existenţă a ta care este un „fost", care s-a ridicat dincolo de Prag în lumea spirituală şi i-a conferit fiinţialitate-gând, şi când apoi ai dobândit dispoziţia de pace sufletească, atunci ceea ce s-a ridicat în lumea spirituală drept ‚fost" al tău începe dialogul spiritual cu lumea fiinţelor-gânduri din lumea înconjurătoare. Ca un spectator obiectiv, care este însă oarecum punctual, le vezi pe celelalte două începând dialogul lor. Vezi trecutul propriu de gânduri şi fiinţialitatea-gând discutând. Ceea ce ai adus tu însuţi, din care ai construit gânduri, discută spiritual în Cuvântul cosmic cu fiinţialitatea-gând spirituală a domeniului spiritual. Prinzi ceea ce spune aici propriul tău trecut entităţilor spirituale care trăiesc în domeniul spiritului. Şi eşti mai întâi ca un nimic. Dar când asculţi discuţia trecutului cu entităţile spirituale ale domeniului spiritual te naşti ca un astfel de nimic. Treptat însă, tot ascultând, te umpli cu un nou conţinut. Acum te cunoşti şi te resimţi ca punct în timp ce asculţi discuţia dintre propriul trecut şi fiinţialitatea spirituală din domeniul spiritual. Şi cu cât aduni mai mult în tine din acest dialog spiritual dintre „fostul" tău şi viitor, cu atât mai mult tu însuţi *devii*, devii o fiinţă spirituală. Acesta este procesul prin care, în lumea spirituală, te afli înăuntrul unei triade. Un mădular al acestei triade este „fostul" tău pe care l-ai adus în lumea spirituală şi care a fost dobândit în felul în care se revelează ca spiritual în lumea sensibilă, iar apoi, dincolo de Prag, îl resimţi ca „fost". Al doilea mădular este întreaga ambianţă spirituală iar al treilea mădular eşti tu însuţi. Astfel apare triada în lumea spirituală şi, în interiorul acestei triade, din cauza opoziţiei care există între „fostul" tău şi fiinţialitatea spirituală din domeniul spiritual, se dezvoltă cel de al treilea, medianul, care nu este decât ca un punct şi care, ascultând discuţia dintre „fostul" tău şi lumea spirituală, devine tot mai plin şi mai plin, o fiinţă în curs de evoluţie în interiorul lumii spirituale. Aşa devii tu însuţi în constienţa clarvăzătoare din cadrul lumii spirituale.

Asta este ceea ce am căutat să vă descriu cu ajutorul cuvintelor care, bineînţeles, întrucât au fost împrumutate din limbajul lumii fizice, vor fi totdeauna limitate. Dar chiar prin cuvintele limbii planului fizic încercăm să caracterizăm aceste raporturi profunde şi sublime. Căci aceste raporturi sunt singurele în stare să îl facă pe om să cunoască adevărata sa fiinţă, pe care el, cum am spus, o aude în lumea spirituală de la celelalte două componente. Pătrunderea în această fiinţă adevărată a omului încercăm să o realizăm prin astfel de conferinţe ca cele din acest ciclu.

CONFERINŢA a VII-a

München, 30 august 1913

Am vorbit în cursul acestor conferinţe despre urcarea conştienţei clarvăzătoare în lumile în care entitatea adevărată a omului, care ţine întru totul de lumile spirituale, poate fi aprofundată şi cercetată. Şi chiar în ultimele zile am încercat să arăt că atunci când sufletul omului trece Pragul el trece mai întâi prin lumea elementară, intră în lumea spirituală, apoi acest suflet întâlneşte ceea ce poate fi numit cealaltă Sine a omului. Această înălţare ar mai putea fi caracterizată şi altfel.

Omul trăieşte mai întâi înăuntrul corpului său fizic în lumea fizic-senzorială. Când el se eliberează de corpul fizic, când iese din el, trăieşte mai întâi în corpul său eteric şi trăieşte în lumea elementară care formează atunci mediul său înconjurător. Pentru cei ce vor să găsească cu orice preţ contradicţii, mâine voi atrage atenţia asupra raportului dintre denumirile folosite aici şi cele din cartea mea ***Teosofia***. Când apoi omul se desprinde de corpul său eteric, el urcă în lumea spirituală

propriu-zisă; ea este ambianța sa, iar el se află în corpul astral. În corpul său astral, omul face experiența celeilalte Sine care trece din încarnare în încarnare şi despre care am putut spune că este trăită alăturându-se ca o a treia realitate celorlalte două. Te afli atunci ca un simplu punct în fața a ceea ce s-ar putea numi ființa „fostă", care, prin faptul că a fost adusă până aici, s-a transformat ea însăşi în spirit. Şi această ființă „fostă" începe acum un dialog în sfera în care ființele-gând vorbesc între ele spiritual. Începe atunci un dialog spiritual al trecutului propriu cu ambianța spirituală, dialog pe care tu, ca nou-născut în lumea spirituală, trebuie să-l asculți cu mare atenție, iar prin aceasta tu însuți te maturizezi şi creşti ca ființă-gând.

Desigur, sunt multe de observat în această înaintare în lumile spirituale. Pentru a înțelege mai bine, să luăm mai întâi cazul unei evoluții normale ideale în lumea spirituală, deci evoluția unui suflet pe care nu l-ar tulbura nimic. Poți spune deja că astfel de suflete sunt puține. Acesta este şi motivul pentru care m-am străduit să nu descriu drumul spiritual doar într-un mod general, ci să îl prezint şi într-un mod dramatic – cum s-a întâmplat – fiindcă fiecare suflet pleacă de la o anumită situație precisă, iar un progres normal ideal nu poate exista niciodată. Fiecare suflet îşi urmează drumul său spiritual individual. Firesc, acest lucru poate fi arătat doar dacă prezentăm cum are loc urcarea individuală la suflete ca Maria, Johannes Thomasius, Capesius, Strader. Pentru moment însă să lăsăm deoparte toate acestea. Să ne imaginăm ce ar însemna urcarea ideală a unui suflet, deci dacă el ar fi împlinit condițiile ideale pentru trecerea Pragului şi pentru urcarea în lumile spirituale. Când omul îşi întâlneşte în lumea spirituală cealaltă Sine a sa, pe care nu ar putea să o viețuiască ca pe propria sa fotografie, ceea ce în lumea fizic-senzorială şi în lumea elementară este subiectiv, ceea ce aici trăieşte în suflet ca subiectivitate abstractă, forțele sufleteşti – gândire, simțire, voință – despre care spunem că le avem în interior, pe toate acestea nu le mai are atunci în interior. Celui care întâlneşte în lumea spirituală cealaltă Sine, această gândire, simțire şi voință în lumea fizică îi apar obiectiv, sub forma unei trinități. Şi am încercat să prezint această trinitate, pe care o întâlneşti şi față de care trebuie să ai conştiența: Acestea trei sunt eu însumi, prin personajele Philia, Astrid şi Luna. Aceste personaje sunt absolut reale şi sunt tot atât de frecvente în lumea spirituală câte suflete umane sunt. Dacă le-ai cunoscut o dată, le recunoşti aşa cum recunoşti toate semințele de ovăz când ai cunoscut o sămânță de ovăz. Dar trebuie să ne fie foarte clar că ceea ce nu este în sufletul omenesc decât o umbră, o umbră palidă, devine – atunci când întâlneşti cealaltă Sine a ta – o trinitate vie, diferențiată clar în trei ființe. Tu însuți eşti Philia, Astrid şi Luna, dar acestea sunt în acelaşi timp ființe-gând independente.

Şi ceea ce trebuie să ai atunci în sufletul învigorat este conştiența că eşti unitatea acestor trei ființe. Trebuie să ai, de asemenea, conştiența că ceea ce se numeşte gândire, sentiment, voință este o maya; este umbra acestor trei ființe proiectată în suflet. Patologia sufletului ar putea consta fie în a nu te recunoaşte în lumea spirituală în aceste trei ființe, considerând că ele nu ar aparține aceluiaşi tot unitar, fie în a nu putea să-ți menții unitatea, ci a crede că o parte a sufletului tău este Luna, o altă parte este Astrid, şi o alta este Philia. Dar a-ți vedea cealaltă Sine în trinitatea sa completă cere o evoluție cu totul normală, ideală a sufletului, aşa cum cu greu o poate avea un suflet uman.

Dacă înțelegi ce poate avea loc, ceea ce poate deveni real, în adevăratul sens, trebuie să spui: Noi am remarcat deja că aceste ființe pe care le indicăm sub numele de Ahriman şi de Lucifer îşi proiectează impulsurile lor în lumea fizic-senzorială. Le-am găsit în cele mai diverse domenii ale lumii fizice. Dar atunci când sufletul omenesc păşeşte pe calea conştienței clarvăzătoare, el intră în contact cu Ahriman şi Lucifer într-un mod mult mai intens, mult mai energic. Când el iese din lumea fizică şi caută să pătrundă în lumile superioare, Ahriman şi Lucifer se apropie de acest suflet uman şi caută să-l influențeze. Pentru a înțelege acest lucru să avem în vedere anumite acțiuni ale lui Ahriman şi Lucifer în acest domeniu.

Sufletul omului este o ființă foarte complicată şi de aceea are în sine multe lucruri contradictorii pe care nu le stăpâneşte, care se ascund în profunzimile sufletului fără să aibă despre ele, în conştiența superioară, înțelegerea exactă. Am arătat deja că atunci când intri în lumea elementară este ca şi cum ți-ai băga capul într-un furnicar – ca să folosesc o imagine grotescă –, adică îți adânceşti

conştienţa în lumea elementară încât gândurile devin fiinţe vii care încep să manifeste o viaţă independentă iar conştienţa pătrunde în această viaţă. Iată, de fapt, ce se petrece cu sufletul clarvăzător: omul are totdeauna în sufletul său anumite părţi pe care, ca să spunem aşa, nu le stăpâneşte deplin şi pentru care are simţăminte speciale. Faţă de aceste lucruri de care este ataşat într-un mod foarte personal, Ahriman exercită o activitate cu totul deosebită. Există în sufletul omenesc părţi care, într-o anumită măsură, se pot izola de ansamblul acestui suflet. Şi pentru că omul nu este deloc stăpân pe aceste incluziuni, Ahriman se năpusteşte asupra lor. Şi prin activitatea lui Ahriman, care este nelegitimă prin faptul că îşi depăşeşte limitele ce i-au fost stabilite, apare tendinţa ca părţi din entitatea umană eterică, chiar şi din cea astrală, care au tendinţa de a se separa de restul vieţii sufleteşti să devină independente, să se lase modelate de Ahriman, care le dă atunci o formă umană. În fond, toate gândurile care sunt în noi au posibilitatea de a lua forma umană. Dacă omul se află în faţa acestor gânduri ca fiinţe-gând, dacă apoi Ahriman are prilejul să facă independentă o astfel de parte a sufletului omenesc, să-i dea formă umană, şi te trăieşti pe tine în lumea elementară, stai atunci în faţa acestei părţi devenită independentă a entităţii tale ca în faţa Dublului tău. Acesta este o parte a sufletului omenesc căruia Ahriman îi dă forma umană. Trebuie doar să îţi dai seama că atunci când păşeşti în lumea elementară, când eşti în afara corpului tău fizic, în toate raporturile se modifică ceva. Când eşti în corpul tău fizic nu poţi sta în faţa ta însăţi; când însă, cu corpul tău eteric pătrunzi în lumea elementară, poţi fi în acest corp eteric şi totuşi să îl vezi din afară, aşa cum vezi Dublul. Asta se înţelege prin Dublu. În fond, dacă vrem să ne exprimăm direct, el este o parte a însuşi corpului eteric. În timp ce reţii în tine o parte a acestuia, o altă parte se separă, devine obiectivă. Poţi să o vezi, este o parte a propriei noastre entităţi, căreia Ahriman i-a dat forma pe care o are el însusi. Căci Ahriman caută să includă totul în legile lumii fizice. În lumea fizică domnesc Spiritele formei şi ele împart această suveranitate cu Ahriman, încât el poate foarte bine să realizeze cu o parte a entităţii omeneşti ceea ce poate fi desemnat drept modelare a unei părţi a entităţii omeneşti ca Dublu.

Această întâlnire cu Dublul este un fenomen relativ elementar şi el poate apărea sub efectul unor impresii şi impulsuri subconştiente deosebite ale sufletului uman, poate apărea chiar dacă omul nu este clarvăzător. Se poate întâmpla ca un om oarecare să fie un intrigant şi să fi provocat necazuri multor oameni prin intrigile sale. Se poate ca într-o zi să fi ieşit din casă pentru a ţese nişte intrigi. Se întoarce acasă, intră în biroul său, poate că pe masă se află şi hârtii, lucruri cu ajutorul cărora a ţesut intrigile. Şi se poate atunci ca, deşi în conştienţa sa superioară este cinic, subconştientul lui să fie prins de aceste impulsuri ale intrigilor. El intră în birou, priveşte spre masă şi, ei da, se vede pe sine aşezat acolo. Este o întâlnire destul de neplăcută să intri pe propria-ţi uşă în cameră şi să te vezi pe tine însuţi aşezat la propriul birou. Dar astfel de lucruri ţin de ceva ce se întâmplă foarte frecvent şi cu atât mai uşor când au loc astfel de intrigi. Ceea ce întâlneşti aici este Dublul, pe care în ***Păzitorul Pragului*** şi în ***Trezirea sufletelor*** am căutat să-l prezint cu alte misiuni. Ştim că acest Dublu este vieţuit de Johannes Thomasius şi ţine de evoluţia sa proprie faptul că are această întâlnire cu Dublul (35) în locurile pe care le-am menţionat, deoarece, prin trăirile pe care le-a avut, Ahriman poate să-i modeleze o parte a sufletului, încât acestă parte să fie umplută substanţial, ca parte a corpului eteric, cu elemente sufleteşti egoiste. Aşa ceva are loc când sunt create condiţii ca cele de care am vorbit în cazul lui Johannes Thomasius. Puteţi urmări caracterul aparte al acestui Johannes Thomasius în cursul celor patru drame. Un anumit moment în evoluţia sufletului lui Johannes Thomasius (36) este indicat şi la sfârşitul dramei ***Păzitorul Pragului***. Un astfel de punct al evoluţiei poate interveni pentru orice suflet care caută drumul lumilor suprasensibile.

Să rezumăm ce se petrece cu Johannes Thomasius. În ***Poarta iniţierii*** îl vedem pe Johannes Thomasius vieţuind, să spunem, lumea superioară. Dar cum o vieţuieşte el? Dacă luăm doar această parte a dramei ***Poarta iniţierii*** şi îl observăm pe Johannes Thomasius, putem spune că el de fapt nu ajunge prea departe. El nu depăşeşte ceea ce putem numi vieţuiri sufleteşti imaginative, cu toate unilateralităţile şi erorile lor. Tot ce este descris aici sunt trăiri subiective, cu excepţia tablourilor ce nu aparţin acţiunii, ale prologului şi ale interludiului aflat înaintea tabloului opt. Însă restul sunt vieţuiri subiective ale lui Johannes Thomasius. Johannes nu depăşeşte acestă treaptă în ***Poarta iniţierii***. Faptul este destul de explicit prin aceea că el apare în toate scenele – ceea ce este o

dificultate pentru actor –, cu excepția celor două scene citate mai sus. Şi totul trebuie gândit că se petrece, în sufletul lui Johannes, ca o cunoaştere imaginativă. Chiar dacă la sfârşitul ***Porții inițierii***, în templu, Johannes rosteşte o seamă de cuvinte care teoretic au valoare obiectivă, poți spune că, în diverse temple, mulți oameni rostesc cuvinte pentru care nici pe departe nu sunt maturi, pentru care abia urmează să dobândească maturitate. Dar nu asta este hotărâtor, ci faptul că recunoaştem în întreaga reprezentație a dramei: Aici avem de-a face cu imaginațiuni subiective ale lui Johannes.

În ***Încercarea sufletului*** se merge mai departe, are loc un salt, prin faptul că Johannes ajunge la amintiri din vieți pământeşti anterioare, care nu sunt pură imaginațiune, în care totul trece în lumea obiectivă, în care avem de-a face cu fapte spirituale care există ca atare, desprinse din sufletul lui Johannes Thomasius. În ***Încercarea sufletului*** ieşim din subiectivitatea lui Johannes Thomasius şi intrăm în lumea obiectivă. Astfel putem considera că în primele două drame Johannes Thomasius se desprinde treptat de lăuntrul său şi pătrunde în lumea spirituală exterioară. Pentru că Johannes Thomasius traversează prima treaptă a inițierii propriu-zise în ***Încercarea sufletului***, tocmai de aceea Lucifer era atât de aproape să câştige în acțiunea de seducere (37) descrisă la sfârşitul acestei drame. Şi prin aceasta se vede încă o dată ce poate să întâmpine un suflet ca cel al lui Johannes Thomasius, lucru arătat în ***Păzitorul Pragului***.

În ***Păzitorul Pragului*** Johannes Thomasius este plasat în lumea spirituală obiectivă, unde, ce-i drept, preocupat de munca sa, el se trezeşte inițial mai mult subiectiv în fața lui Ahriman, de la care primeşte egoismul, pe care-l dezvoltă în opoziție cu ordinea divină a lumii. Apoi încep experiențele obiective în care domneşte Lucifer. Acolo nu mai avem de-a face cu simple trăiri subiective, ci cu descrierea lumii spirituale, separată de om, şi pe care o viețuieşti spiritual aşa cum viețuieşti în plan fizic lumea fizică exterioară. Abia în acest moment pătrunde, ca să spunem aşa, Johannes în lumea spirituală obiectivă. Din această cauză el poate încă să aducă în ea toate posibilitățile de eroare ale sufletului omenesc şi, înainte de toate, relația sa deosebită cu Theodora. Această relație nu trebuie să fie înțeleasă altfel decât a fost gândită. S-ar spune că Johannes pătrunde în această lume superioară cu toate impuritățile sinei sale inferioare, dar el este în fața lumii superioare. Şi pentru a desemna acest lucru într-un termen cu totul banal, aş spune că Johannes Thomasius s-a îndrăgostit de Theodora într-un mod ocult. În sentimentul său pentru Theodora, anumite impulsuri ale lumii fizice sunt duse mai sus, în lumea superioară. Trecând prin toate acestea, Johannes Thomasius ajunge la ceea ce este indicat la sfârşitul dramei ***Păzitorul Pragului***. El ajunge la experiența sinei obişnuite, care ține de lumea fizică şi de lumea elementară, cea pe care o duci cu tine când circuli în lume ca om, şi ajunge şi la experiența celeilalte Sine, pe care o întâlneşte când pătrunde în lumea spirituală. Astfel că, atât în tabloul nouă, cel al plimbării, cât şi în templu, în fața lui Hilarius, Johannes Thomasius atinge ceea ce se poate numi sentimentul interior atât al sinei proprii cât şi al celeilalte Sine. Se vede clar că Johannes încă n-a pus ordine în ceea ce priveşte armonia care trebuie să domnească între sinea obişnuită şi cealaltă Sine, el pendulează de la una la cealaltă. Când înțelegi că la sfârşitul dramei ***Păzitorul Pragului***, ca şi la începutul ***Trezirii sufletelor***, sufletul lui Johannes simte sinea obişnuită şi cealaltă Sine acționând în el una alături de cealaltă, întelegi că în acest suflet al lui Johannes multe lucruri pot fi, ca să spunem aşa, decojite. În primul rând este decojit Dublul prin Ahriman. Dar, într-o altă manieră, ar mai putea să se decojească şi altceva din el.

Accentuez că nu descriu aceste lucruri pentru a face un comentariu asupra dramelor; ci pentru a folosi ceea ce se află în drame, pentru a înfățişa raporturi spirituale şi entități spirituale reale. Când ții seama de karma umană, de ansamblul legilor destinului uman, trebuie să îți spui că în sufletul omenesc sunt multe lucruri din karmă achitate şi multe neachitate. În viața pământească deja scursă, el a comis multe greşeli care trebuie să fie compensate. Multe lucruri care nu sunt încă achitate, aflate în adâncul sufletului, rămân karmă necompensată. Toate sufletele au o astfel de karmă necompensată. Johannes Thomasius trebuie în mod deosebit să conştientizeze karma necompensată acolo unde entitatea sa interioară se împarte în sinea obişnuită şi cealaltă Sine. Şi tocmai aici se evidențiază foarte mult din partea de karmă necompensată, ceea ce de fapt poate constata cu uşurință fiecare suflet când, puțin câte puțin, înaintează spre clarvedere. Sufletul care o face se naşte – adică intră în existența fizică prin naştere – în aşa fel încât se viețuieşte inițial pe sine cu dispoziții

proprii tinereții. Nu găsești totdeauna suflete înclinate să fie un Krishnamurti (38). Trăiești în această lume așa cum fac firesc copiii, pentru avantajele lor, chiar dacă mai târziu devin clarvăzători. La un anumit moment – asta depinde de karmă – poate izbucni viziunea lumilor spirituale. Dar de fapt tocmai sufletul clarvăzător – și este important să fie așa –, dacă el este deosebit de elegiac ca dispoziție, are ceva tragic, ajunge să vadă apărând această viziune a propriei sale tinereți ca pe o entitate obiectivă (39). Apare o viziune a tinereții din care ai crescut, despre care spui: Ce-ar fi devenit această tinerețe, acum aproape străină, dacă n-ar fi fost adusă la clarvederea spirituală? În om are loc atunci realmente o sciziune. El viețuiește un fel de nouă naștere și își vede retrospectiv propria tinerețe ca o entitate străină. Dar în această tinerețe sunt multe lucruri despre care se spune că nu le va putea achita în această încarnare. O grea karmă rămâne înmormântată aici, care va trebui să fie compensată mai târziu, sau te strădui să o compensezi încă de acum. În sufletul lui Johannes sunt multe din această karmă necompensată.

Astfel de karmă necompensată, o viețuire precum aceea de a-ți privi tinerețea ca pe o altă ființă, este ceva ce se trăiește interior, Lucifer nu are acces la o astfel de experiență. El poate izola, poate lua o parte din substanța corpului eteric și să o însuflețească oarecum cu karma care nu a fost compensată. Din aceasta apare, sub influența lui Lucifer, o ființă-umbră, o ființă-umbră precum spiritul lui Johannes Thomasius tânăr. O astfel de ființă-umbră este o ființă reală; ea este aici, separată de Johannes Thomasius, dar are sarcini oribile, fiindcă de fapt contrazice ordinea generală a lumii. Această ființă-umbră ar trebui să fie înăuntrul lui Johannes și nu în afară. Acest fapt face să se nască sentimentul unui destin tragic al acestei ființe-umbră care trăiește, ca o parte a corpului eteric, afară, în lumea elementară și lumea spirituală. Este karma necompensată a lui Johannes Thomasius, devenită ființă-umbră independentă cu ajutorul lui Lucifer. Cel care face această experiență – foarte importantă și plină de semnificații – resimte, pentru că el știe că nu și-a achitat karma, că s-a încărcat cu un fel de datorie cosmică și a creat o ființă care nu ar fi trebuit să existe în afara lui ci în el însuși. În Trezirea sufletelor, cealaltă Philia îl face pe Johannes să conștientizeze că el a creat un astfel de copil sufletesc ce are în afară o existență, într-un anumit sens, nefondată. Este caracteristic faptul ca atunci când te ridici în lumile spirituale să întâlnești propria ta entitate, dar, în obiectivitatea spirituală, această entitate proprie îți poate apărea multiplicată. În cazul lui Johannes Thomasius avem de-a face cu o multiplicare vastă. O parte a ființei sale îi apare ca Dublul său, iar acum o altă parte a ființei sale – căci karma ține în întregime de ființa omului – îi apare sub forma spiritului lui Johannes Thomasius tânăr.

Apoi îl întâmpină și o a treia parte, fiindcă el nu este în stare să facă experiențele pe care le face Maria. Ea trece printr-o evoluție relativ normală. De fapt, în tabloul nouă, ei nu îi vin în ajutor Astrid și Luna împreună cu adevărata Philia, ci îi ies totdeauna în întâmpinare două făpturi sufletești. Este o evoluție relativ apropiată de cea normală. Ar fi fost absolut normal dacă Maria s-ar fi aflat în fața celor trei forțe ale sufletului și întreaga gândire, întreaga simțire și voire ar fi fost atât de obiectivate încât Maria să le resimtă ca o unitate. Dar o evoluție atât de normală este greu de conceput. Și insist: ceea ce am încercat să caracterizez sunt făpturi reale, așa încât situațiile sunt întru totul posibile. Un suflet ca cel spre care se îndreaptă Astrid și Luna – excluzând-o pe Philia, fiindcă ceea ce este sufletul conștienței și sufletul înțelegerii este dezvoltat de Maria într-un mod mai sistematic decât sufletul senzației –, un astfel de suflet parcurge deja o dezvoltare normală de grad superior. Dar la Johannes Thomasius avem de-a face cu o evoluție care se depărtează mult de cea normală. Avem la început apariția Dublului. În timp ce Johannes se îndreaptă spre cealaltă Sine, apare Dublul și Spiritul tinereții lui Johannes. Numărul celor ce țin de cealaltă Sine crește, dat fiind că cealaltă Sine este ca luminatorul acestor relații lăuntrice. Și fiindcă Johannes nu reușește să se apropie imediat de cealaltă Sine – dacă ar fi reușit asta, cele trei făpturi ale forțelor sufletești i-ar fi ieșit în întâmpinare, dar el trebuie să treacă prin multe încercări ce vin peste el pe drumul spre cealaltă Sine –, cel ce se apropie de el este și ceva mai apropiat de subiectivitate. Este cealaltă Philia. Celaltă Philia este într-un anumit sens chiar cealaltă Sine, dar cealaltă Sine care sălășluiește încă în adâncurile sufletului și nu s-a eliberat cu totul, este legată de ceva ce aici, în lumea fizică, este cel mai asemănător lumii spirituale, este legată de iubirea atotstăpânitoare și de ceva ce te poate ridica în lumile superioare fiindcă este în legătură cu această iubire. Pe drumul spre cealaltă Sine,

lui Johannes Thomasius îi iese în întâmpinare o a treia făptură, în ființa celeilalte Philia. Dacă unui suflet i-ar ieşi în întâmpinare toate cele trei făpturi sufleteşti, el nu s-ar mai lovi, să spunem aşa, de nici o piedică. Astfel întreaga ființă a omului se poate obiectiva, se poate proiecta afară în spațiu, se poate proiecta ca un întreg. Este ceea ce se va întâmpla la sfârşitul tabloului doi din ***Trezirea sufletelor***, la vederea celeilalte Philia.

V-am prezentat faptul că omul, în timp ce se familiarizează cu lumea elementară – şi anumite semne ale acestei familiarizări se păstrează şi când el se ridică în lumea spirituală –, trebuie să-şi însuşească capacitatea de metamorfozare, fiindcă în lumea spirituală totul este în transformare, fiindcă acolo nu există o formă rigidă, definitivă. Formă este numai în lumea fizică. În lumea elementară există mobilitate, capacitate de metamorfozare. Dar de acest lucru se leagă şi faptul că, totul fiind în continuă transformare, pot apărea confuzii atunci când îți iese în cale ceva de natura ființei. Totul este într-o transformare continuă. Dacă, să spunem aşa, nu te adaptezi imediat, ajungi să confunzi lucrurile. Este ceea ce i se întâmplă lui Johannes Thomasius când are la început în fața sa pe cealaltă Philia, iar apoi el ia Dublul drept cealaltă Philia. Astfel de confuzii pot să apară foarte uşor. E necesar să înțelegem bine că mai întâi trebuie să răzbatem la contemplarea adevărată a lumilor superioare şi că tocmai acolo pot apărea confuziile datorate acestei continue metemorfozări. Iar felul cum apar aceste confuzii este foarte important pentru mersul evoluției unui suflet. Vă aduceți aminte că Johannes Thomasius are de trei ori o experiență (40). Faptul acesta ține într-o anumită măsură de evoluția lui de până atunci. Cea dintâi este întâlnirea cu cealaltă Philia, a doua este cea a Dublului; a treia este iar întâlnirea cu cealaltă Philia. Avem aici un grup de trei experiențe. În lume avem de-a face mai ales cu triade, şi trebuie să le cercetăm, fiindcă triade există mereu. Faptul că Johannes o are de două ori în fața lui pe cealaltă Philia şi numai o singură dată Dublul, şi că el se înşeală o dată, asta ține de nivelul pe care l-a atins. Dar tot de ceea ce este el ține şi faptul că percepe acest aşa-zis copil sufletesc, Spiritul tânărului Johannes, care este creatura sa – evident, realizată cu ajutorul lui Lucifer – dar care este prezent acolo, în afară, în lume. Una din experiențele cele mai emoționante ale conştienței clarvăzătoare este tocmai faptul că în lumea spirituală găsim părți ale karmei necompensate, devenite independente cu ajutorul lui Lucifer, sub formă de ființe-umbră. Poți afla multe astfel de ființe-umbră provocate de Lucifer şi care, prin însăşi karma necompensată, sunt strămutate în lumea spirituală. Aceste experiențe privind ființe-umbră corespund nivelului de evoluție atins de suflet. Să presupunem că, în cazul lui Johannes, faptele s-ar produce altfel, că el ar face o dublă confuzie, că a avut două viziuni inexate şi una exactă, sau că a văzut de două ori Dublul şi numai o singură dată pe cealaltă Philia. Dar situația lui Johannes este de aşa natură încât el este încă prea adâncit în subiectivitate. În privința obiectivității, Maria este atât de înaintată, încât ei îi apar două forțe sufleteşti. Johannes trebuie să-şi învigoreze sufletul încât ceea ce i-a rămas încă destul de subiectiv să îi vină în întâmpinare: „urzirea vrăjită a propriei ființe". Ea se obiectivează. Cu aceste cuvinte, „urzirea vrăjită a propiei ființe", el îşi întăreşte sufletul. Şi în timp ce această urzire vrăjită a propriei ființe apare, se apropie de cealaltă Sine, Johannes stă față în față cu sine ca Dublu, ca Spiritul lui Johannes tânăr, ca cealaltă Philia. Alta ar fi dispoziția lui Johannes dacă el ar fi abordat altfel grupul celor trei, dacă, de pildă, ar fi comis două confuzii şi ar fi putut întâlni de două ori Dublul. Johannes ar fi fost un altul, dacă lucrurile nu s-ar fi petrecut ca în ***Trezirea sufletelor***, dacă Johannes nu ar fi văzut un singur Spirit al tinereții sale, ci multe în împărăția umbrelor. Puneți în locul lui Johannes Thomasius un Johannes care s-ar fi înşelat de două ori sau ar fi putut să vadă de două ori Dublul; atunci mulți astfel de copii sufleteşti ai lui Johannes ar fi trebuit să fie aici. Aceste lucruri ne duc adesea pe marginea tainelor profunde ale sufletului.

Tot ce v-am spus vă indică cât este de complicată calea sufletului clarvăzător către adevărata entitate a omului, vă arată că acest suflet omenesc este o ființă complicată. Te apropii puțin câte puțin de adevărata entitate a omului când, ridicându-te în lumea spirituală, tu însuți devii ființă-amintire, un „fost", când deci sufletul omenesc are conştienta: Acum tu nu eşti în prezent; tu nu ai nici viitor în față, eşti ceea ce ai fost, porți „fostul" tău în prezent. Creşti ca fiintă spirituală atât de mult încât această ființă care ai fost, pe care ai adus-o în lumea spirituală, pe care o resimți tu însuți spiritual, începe un dialog cu lumea spiritului care o înconjoară. Continui să creşti ascultând acest dialog al propriului tău trecut cu ființele-gând ale lumii spirituale. Dar când te afli astfel plasat în

această lume în care se află cealaltă Sine a ta, ai totdeauna un sentiment, o vieţuire pe care o poţi formula astfel: Acum eşti de fapt în lumea spirituală, poţi să îţi găseşti aici cealaltă Sine a ta ca o entitate spirituală, în timp ce te menţii în lumea spirituală înăuntrul corpului tău astral. Dar fiinţa ta adevărată, ceea ce eşti tu realmente, încă nu poţi găsi în această lume. Acel ceva din care, în lumea fizică, Eul tău este doar umbra, nu îl găseşti încă, deşi te-ai ridicat în lumea spirituală. Şi înveţi treptat să cunoşti că este nevoie încă de o experienţă importantă pentru a afla adevăratul Eu, adevărata entitate interioară care este învelită în această cealaltă Sine. Da, entitatea umană este complicată, ea sălăşluieşte adânc, adânc de tot în suflet. Pentru a ajunge realmente la acest adevărat Eu trebuie să străbaţi multe experienţe. Am prezentat deja multe din cele pe care trebuie să le străbată omul ca să ajungă la adevărata Sine care trăieşte în el. Pentru a atinge adevăratul Eu, el trebuie să treacă şi prin experienţa următoare.

Am subliniat că pătrunzi în lumea spirituală cu amintirea, că la început nu ai nici o impresie nouă, ci trebuie să laşi să vorbească ceea ce ai fost, că trebuie să asculţi, ca entitate redusă la un punct, dialogul care are loc între ceea ce ai fost tu însuţi şi mediul spiritual. Păstrezi această amintire. O păstrezi şi între moarte şi o nouă naştere. Ceea ce ai fost este prezent iniţial chiar în lumea spirituală. Amintirea existenţei sensibile reale dintre naştere şi moarte este clar prezentă înăuntrul sufletului şi dăinuie între moarte şi o nouă naştere. Dar dacă vrei, ca suflet clarvăzător, să înaintezi spre adevăratul Eu, atunci înveţi să recunoşti că este necesară o hotărâre, o faptă spirituală. Şi despre aceasta putem spune: Ea trebuie să fie hotărârea fermă a voinţei de a stinge în tine, de a uita ceea ce ai adus în lumea spirituală ca amintire a ta; printr-o hotărâre de voinţă trebuie să ştergi în tine amintirea a ceea ce ai fost, cu toate detaliile ei. Ajungi atunci la acel ceva ce poate lumina palid deja şi pentru trepte clarvăzătoare şi de cunoaştere anterioare. O informaţie privind ceea ce se trăieşte în lumea spirituală este adusă în tabloul trei din ***Trezirea sufletelor***, atunci când Strader se află în faţa prăpastiei existenţei sale. Dar modul cel mai corect de a sta în faţa abisului existenţei tale este să iei hotărârea, prin voinţă interioară liberă, printr-un act energetic de voinţă, să te stingi, să te uiţi. De fapt, toate aceste lucruri există în fond şi ca realitate în fiinţa omenească, dar omul nu ştie nimic despre asta. În fiecare noapte omul trebuie să se stingă în acest mod inconştient. Dar este cu totul altceva ca în deplină conştienţă să îţi supui Eul-amintire uitării, nimicirii, abisului, să stai realmente o clipă în lumea spirituală la marginea abisului existenţei ca neant în faţa neantului. Este experienţa cea mai cutremurătoare ce o poţi avea şi trebuie să te îndrepţi spre ea cu o mare încredere. Pentru a merge ca neant în faţa abisului trebuie să ai încredere că atunci eşti întâmpinat din Cosmos de adevăratul Eu. Şi aşa se întâmplă. Când, la marginea abisului existenţei, ai înfăptuit această stare de uitare, atunci ştii: tot ce ai vieţuit până acum este şters; tu însuţi ai şters; dar dintr-o lume pe care tu însuţi nu ai cunoscut-o până acum, dintr-o lume aş spune supraspirituală, îţi vine în întâmpinare adevăratul tău Eu, care era încă învăluit în cealaltă Sine. Abia acum, după ce te-ai stins complet, te întâlneşti cu adevăratul tău Eu, faţă de care eul din lumea fizică nu este decât imaginea-umbră, maya. Căci adevăratul Eu al omului aparţine lumii supraspirituale, iar omul trăieşte cu adevăratul său Eu – faţă de care eul din lumea fizică nu este decât o palidă imagine-umbră – în lumea supraspirituală. Astfel, drumul de înălţare în lumea supraspirituală este o vieţuire interioară, vieţuirea unei lumi cu totul noi la marginea abisului existenţei şi primirea adevăratului Eu din această lume supraspirituală, la marginea abisului existenţei. Această descriere am făcut-o ca o punte între consideraţiile de azi şi cele de mâine. Ea ar trebui într-un fel să ne preocupe în răstimpul dintre azi şi mâine dimineaţă, ca un element de legătură între consideraţiile de azi şi cele de mâine, care vor avea legătură cu cele spuse azi despre întâlnirea din faţa abisului existenţei.

CONFERINŢA a VIII-a

München, 31 august 1913

Într-un ciclu de conferinţe ca cel pe care îl încheiem acum întâlneşti cu uşurinţă gânduri care, aici sau dincolo, îţi îndreaptă atenţia spre ceea ce poate fi numit cultura prezentului. Şi în această cultură

am putut constata, în multe detalii, că intervin în mod deosebit forțele ahrimanice şi luciferice. Iar cel care, fără a fi prevenit, cu un simțământ firesc şi cu ajutorul înțelegerii proprii pentru cunoştințele ştiinței spiritului observă cultura prezentului va constata caracterul haotic şi confuzia care domnesc tocmai în această cultură a prezentului. Sunt ani deja de când a devenit pentru mine o obişnuință să insist cât se poate de puțin asupra uneia sau alteia din aceste laturi şi să folosesc mai curând laturile pozitive ale epocii noastre pentru a contribui la deschiderea sa către lumea spirituală. Totuşi, fără să ne îndepărtăm în mod esențial de acest obicei, este nevoie să insist, din nou, asupra faptului că această discreție pe care mi-am impus-o – cuvântul nu este folosit din lipsă de modestie – suscită multe neînțelegeri care se strecoară pe parcursul muncii noastre şi al efortului nostru. Din punctul nostru de vedere, ne vor fi necesare două lucruri. În primul rând o înțelegere obiectiv-corectă a faptului că, evident, evoluția, dezvoltarea lumii postatlanteene a antrenat cu o anumită necesitate, care este de înțeles, haosul, dezordinea, coborârea şi subordonarea culturii actuale a omenirii, în cercurile cele mai vaste, că deci nu este destul să critici, ci trebuie să ai o înțelegere obiectivă şi judicioasă. Pe de altă parte, atât timp cât ne situăm în punctele de vedere deschise prin ştiința spiritului, trebuie să deschizi ochii şi să vezi clar această confuzie şi acest haos al vieții spirituale actuale. Căci iar şi iar se face această experiență, şi anume, cu cele mai bune intenții, vin prieteni care ne spun că într-un loc sau altul s-a vorbit sau s-a făcut antroposofie; dar apoi trebuie să constați că aceste lucruri antroposofice sunt de un ordin inferior. Aşa cum am spus, nu mă voi abate de la obiceiul meu, dar aş vrea să citez, cel puțin cu titlu de exemplu, un fapt deosebit de ridicol înainte de a termina ciclul. Există actualmente unele persoane care îşi dau aere savante fără să înțeleagă cel mai mic lucru din ceva. Şi cel căruia îi lipseşte discernământul poate, dacă este cazul, să se lase usor înşelat de frumusetea discursurilor care se consideră „savante". Acest aspect trebuie să dispară din cercurile noastre şi trebuie să dobândim un discernământ clar si obiectiv. Atunci am putea aprecia mai bine raportul pe care îl au cu Mişcarea noastră anumite persoane şi anumite curente inferioare, şi le-am putea judeca mai corect decât am făcut-o până acum.

Astfel de curente se manifestă în multe împrejurări şi – nu pentru a critica sau avansa o obiecție oarecare în legătură cu adversarii Mişcării noastre, ci pentru a caracteriza obiectiv, aşa cum am spus – vreau să menționez doar un lucru. La un editor din Berlin (41) apare de pildă o ediție a lucrării *Nunta chimică a lui Christian Rosenkreutz* şi alte opere ale lui Christian Rosenkreutz. Fireşte, mulți dintre prietenii noştri, ca şi alte persoane care se interesează de curentele oculte, îşi vor procura această nouă ediție de opere care au fost totdeauna greu de găsit. Dar chiar această lucrare, *Nunta chimică a lui Christian Rosencreutz*, cuprinde o introducere care, ca gen de abordare ridicolă – prefer să nu explic mai mult calificativul –, depăşeşte tot ce se poate imagina. Nu v-aş citi decât câteva rânduri din această prefață, nu mă angajez mai mult, voi citi doar câteva rânduri din pagina a doua. „Când abordezi ştiințele oculte – aşa citeşti aici – cu mijloace critice şi exacte" – acestea sunt cuvinte care pot să seducă pe mulți oameni – „vei vedea uşor că, pornind de aici, nu poți lua contact cu cei doi poli numiți mai sus". Nu vreau să mă opresc la termenul de „poli" folosiți de autorul respectiv, fiindcă asta nu-i decât... prefer să nu precizez. „Aici se potriveşte deosebit de bine recent formulata noțiune de «*alomatică*», sub a cărei oblăduire poți stăpâni uşor toate dificultăiile ce provin din cele două părți." Alomatica, iată ceva ce impune multora. „Alomatica este teoria, ştiința şi filosofia despre celălalt (de la grecescul *allos* = celălalt, în opoziție cu *autos* = sine). Alomatica ne învață despre nimicnicia şi nonexistența Eului. Totul există şi provine din non-Eu, deci din afară, de sus, de jos, pe scurt – de la altul." Şi se continuă în acelaşi mod savant. Acest savantlâc cu care sunt pregătiți oamenii pentru *Nunta chimică a lui Christian Rosencreutz* – nu spun asta din duşmănie, ci în virtutea unei logici obiective – este la fel cu a crea, în loc de xenologie şi de alomatică, o parologie sau o paromatică. Căci exact cu aceeaşi logică de care se slujeşte acest personaj extravagant pentru a reduce lumea la Eu şi non-Eu poți să explici lumea printr-o pară şi tot ce nu este această pară, adică „altul" acestei pere. Şi poți folosi exact aceleaşi cuvinte şi aceleaşi concepte pentru a explica întreaga lume pornind de la pară şi non-pară. În viziunea acestui domn, lumii nu i-ar fi luat nimic dacă, în loc de a o explica prin Eu şi Altceva, ai explica-o printr-o parologie şi paromatică, printr-o teorie a perei şi a altceva decât para... Şi acest lucru este prezentat ca o muncă savantă, şi împrumutând tot felul de comparații din embriologie pentru a fi crezut; faptul vorbeşte aproape la fel ca multe lucrări aşa-zis savante, pe care le consideri serioase şi care adesea – fie spus

asta fără duşmănie, ci cu deplină fraternitate – sunt considerate de către prietenii noştri lucrări de valoare, în timp ce ele provin doar din precaritatea epocii noastre. Asta arată că nu se discerne destul ceea ce are o valoare interioară şi ceea ce se află la nivelul literatului din exemplul citat. De aceea poți chiar să spui, cu toată obiectivitatea, că dacă un astfel de om este unul din cei care au inventat sau au reprodus povestea iezuită stupidă (42), atunci îți poți face o idee despre valoarea adversarilor care s-au ridicat din toate părțile împotriva noastră în ultimul timp. Este vorba înainte de toate să găseşti un raport just cu ceea ce, din toate colțurile lumii, are îndrăzneala să apară azi chiar pe terenul ocultismului şi căruia mulți oameni îi acordă aceeaşi importanță precum unei ştiințe a spiritului profundă şi onestă. Când vrei să recunoşti sincer ştiința spiritului trebuie să ai față de mulți dintre aceşti domni sentimentul că cel mai bine este să îi ignori, decât să îi cultivi şi să foloseşti tot ce produc ei. Sfatul pe care ar trebui să îl dai ar fi: în loc să îşi piardă tunpul cu aceste scrieri, mai curând s-ar face utili omenirii ocupându-se de alte lucruri, de pildă de lucrări de traforaj. Asta ar sluji mai mult omenirii decât o asemenea harababură de prostii. Este nevoie să vezi aceste lucruri în toată obiectivitatea şi să te obişnuieşti să apreciezi la justa valoare tot ceea ce constituie cultură a prezentului, cu toate componentele sale. Cu gânduri şi sentimente corecte față de aceste lucruri şi față de aceşti oameni am putea ajunge la finiş. Trebuie să ne fie clar că aceste fenomene actuale sunt explicabile, căci noi vedem extinzându-se în dezvoltarea culturală a omenirii forțe ahrimanice şi luciferice.

Aşa cum din epocă în epocă totul se schimbă în impulsurile care conduc evoluția omenirii – am arătat adesea acest lucru –, tot astfel se schimbă şi influențele ahrimanice şi cele luciferice. Epoca noastră este într-un anumit fel o repetare răsturnată a civilizației egipteano-caldeene, dar, prin însuşi acest fapt, forțele luciferice şi ahrimanice joacă în cultura exterioară luată în general şi un alt rol decât în epoca egipteano-caldeeană. În epoca egipteano-caldeeană sufletul omenesc putea să vadă ceea ce se întâmplă şi să spună: Influențele ahrimanice vin dintr-o direcție, cele luciferice din cealaltă direcție. În cultura egipteană acestea se puteau deosebi încă bine exterior. În epoca de cultură greco-latină, se poate spune că Lucifer şi Ahriman se întâlneau în fața sufletului omenesc şi acolo țineau cumpăna balanței. Cel a cărui privire se poate adânci mai profund în temeliile culturii greco-latine va putea deja să observe ce înseamnă să ții cumpăna între Lucifer şi Ahriman. În epoca noastră însă şi acest lucru s-a schimbat. În lumea exterioară, Lucifer şi Ahriman au făcut într-un fel un pact: ei şi-au legat impulsurile lor în lumea exterioară, le-au înnodat înainte ca ele să atingă sufletul uman, astfel încât în cultura noastră, acolo unde în timpurile vechi erau firele separate ale impulsurilor ahrimanice şi luciferice, ai acum nodul, ghemul. Şi îi este deosebit de greu omului să descâlcească acest nod, să se regăsească în acest ghemotoc de fire amestecate. Peste tot în curentul culturii noastre găsim amestecate pestriț aceste fire luciferice şi ahrimanice şi nu vei avea o viziune sănătoasă a condițiilor civilizației noastre înainte să fi sesizat clar că în multe curente agitatoare, în foarte multe idei abstracte şi organizări exterioare ce au loc acum şi vor exista în viitor, se înnoadă firele amestecate ale impulsurilor ahrimanice şi luciferice. Atenție la ghemotocul pestriț de luciferic şi ahrimanic; asta este necesar să observi vigilent. Şi nimeni nu se află mai mult în situația de a se confrunta cu elementul luciferic şi cu cel ahrimanic decât acela care încearcă să meargă pe calea cunoaşterii spirituale, să îşi înarmeze sufletul cu forțe clarvăzătoare, încât ființa omului – pe care însă nu o poate afla cu conştiența lui obişnuită – să i se dezvăluie în realitatea ei şi să devină obiect al adevăratei ştiințe a spiritului. Or, el trebuie să țină cont – asta reiese din descrierile precedente – că de îndată ce intră în lumile superioare are de trecut cumva un Prag. Prin faptul că este un om pământesc şi că are sufletul clarvăzător, el trebuie să treacă şi să re-treacă acest Prag şi să ştie totdeauna să se descurce într-un mod corespunzător atât în lumea spirituală de dincolo de Prag cât şi în lumea fizică, din partea aceasta a Pragului. În conferințele şi în ciclul nostru de drame s-a prezentat o trăire importantă, viețuirea Pragului, ceea ce se numeşte întâlnirea cu Păzitorul Pragului.

Poți foarte bine să urci în lumile spirituale – am mai menționat acest lucru –, să vezi şi să resimți acolo multe lucruri, fără să faci experiența întâlnirii cu Păzitorul, pe de o parte cutremurătoare, dar, pe de altă parte, extrem de importantă şi semnificativă. Este de o importanță extremă să fi avut o dată această întâlnire cu Păzitorul Pragului pentru a obține o viziune clară şi obiectivă a lumilor spirituale. În cartea mea ***Pragul lumilor spirituale*** am prezentat tot ceea ce se referă la această

întâlnire, în măsura în care a fost posibil să o fac într-o lucrare care tratează aceste lucruri în mod aforistic. În cursul acestor conferințe am putut adăuga multe lucruri. Aş vrea să nu prezint aici decât un detaliu caracteristic al acestui Păzitor al Pragului; dacă ar trebui să precizez toate detaliile, ar trebui să fac un ciclu lung de conferințe. Aş vrea să subliniez că atunci când îşi părăseşte corpul fizic, acest corp în jurul căruia se află lumea fizică, omul intră mai întâi în lumea elementară; şi când are în jurul său această lume elementară, el trăieşte în corpul eteric, aşa cum în lumea fizică trăieşte în corpul fizic. Apoi, când, devenit clarvăzător, iese din corpul eteric, el trăieşte în corpul astral şi are în jurul lui lumea spirituală. Şi noi am făcut observația că omul poate să iasă şi din corpul său astral şi să fie în adevăratul său Eu. El are atunci în jurul său lumea supraspirituală. Când omul pătrunde în aceste lumi, el ajunge în final la ceea ce are mereu în profunzimile sufletului său, la adevăratul său Eu, în timp ce în lumea spirituală ajunge deja la acel mod în care se revelează în ea adevăratul Eu, cealaltă Sine, şi anume învăluită de Ființa-gând. Noi toți, cei care ne mişcăm în planul fizic, avem în noi această cealaltă Sine, numai că conştiența obişnuită nu poate să ştie nimic despre ea şi nu face experiența entității acestei celeilalte Sine, a acestui adevărat Eu, decât când ajunge în lumea spirituală şi supraspirituală. Dar noi purtăm întotdeauna în noi acest adevărat Eu, ca însoțitorul nostru permanent. Când însă îl întâlneşti la Pragul lumii spirituale, acest adevărat Eu se poate înveşmânta cu toate slăbiciunile noastre, cu toate insuficiențele noastre, cu toate dorințele care ne țin legați prin întreaga noastră ființă de lumea fizic-sensibilă, sau cel puțin de lumea elementară.

Aşa ne întâlnim adevăratul nostru Eu la Pragul lumii spirituale. ***Teosofia*** abstractă poate spune foarte uşor: Această cealaltă Sine, acest adevărat Eu suntem noi înşine. Față de realitate, acest mod de a spune „suntem noi înşine" nu are mare importanță. Noi toți ne preumblăm, desigur, ca cealaltă Sine a noastră prin lumile spirituale, dar suntem cu totul altceva. În timp ce suntem cu conştiența noastră în lumea fizică, cealaltă Sine este cu totul altceva, ne este străină, este o entitate pe care o găsim ca fiind mult mai străină decât ne este un alt om din planul pământesc. Căci această cealaltă Sine, acest adevărat Eu se îmbracă cu slăbiciunile noastre, cu tot ceea ce ar trebui să părăsim şi nu vrem, pentru că omul fizic care suntem ține din obişnuință la toate acestea când vrea să treacă Pragul. Noi întâlnim, de fapt, la acest Prag al lumii spirituale o ființă spirituală care se deosebeşte de toate celelalte ființe spirituale pe care le putem întâlni în lumile suprasensibile. Toate celelalte ființe spirituale apar mai mult sau mai puțin cu învelişuri, care sunt mai adaptate propriei lor ființe decât în cazul învelişurilor Păzitorului Pragului. El se înveşmântează cu ceea ce ne provoacă nu numai griji, necazuri, ci, adesea, oroare şi dezgust. Se îmbracă cu slăbiciunile noastre, de care ne cutremurăm cu groază că nu ne putem despărți sau, mai mult, în fața cărora roşim, murim de ruşine, fiindcă contemplăm ceea ce suntem şi cu care se înveşmântează Păzitorul Pragului. Este deci o întâlnire cu tine însuți, dar, în realitate, întâlnirea cu o altă entitate.

De altminteri, nici nu treci atât de uşor prin fața Păzitorului Pragului. Poți să spui: În ce priveşte o concepție adevărată, corectă despre lumea spirituală, este uşor să o dobândeşti. A avea nişte impresii despre lumea spirituală nu este de fapt deosebit de greu, în special în zilele noastre. Dar a pătrunde în lumea spirituală şi a o vedea în adevărul ei, asta cere – chiar dacă întâlnirea cu Păzitorul Pragului nu îți este rezervată decât pentru mai târziu –, asta cere să fii bine pregătit pentru ca atunci când vei avea această întâlnire să o poți trăi într-un mod corect. Majoritatea oamenilor, sau cel puțin un foarte mare număr, ajung, ca să spunem aşa, până la Păzitorul Pragului. Dar este vorba ca întotdeauna să ajungi la Păzitorul Pragului ştiind. Noi stăm în fiecare noapte în fața lui, dar inconştienți. Iar acest Păzitor al Pragului, nelăsându-ne să-l vedem, este de fapt un foarte mare binefăcător, fiindcă oamenii nu l-ar suporta. A face să urce în conştiență ceea ce viețuim inconştient în fiecare noapte, asta înseamnă întâlnirea cu Păzitorul Pragului. De obicei oamenii înaintează până la granița unde stă Păzitorul. Dar, într-un astfel de moment, în suflet se produce ceva cu totul deosebit. Sufletul trăieşte acest moment între conştiență şi inconştiență într-o stare crepusculară, sufletul nu îl lasă să urce la conştiență. El vrea să se vadă pe sine la graniță aşa cum este el, aşa cum este el legat de lumea fizică, cu slăbiciunile şi cu defectele lui. Dar sufletul nu poate suporta asta şi, chiar înainte ca totul să poată ajunge la conştiență, el îşi amorțeşte, ca să spunem aşa, conştiența, sub efectul ororii pe care o viețuieşte. Iar aceste momente în care sufletul îşi amorțeşte conştiența sunt cele mai potrivite puncte de atac pentru ființele ahrimanice. De fapt, noi ajungem la Păzitorul

Pragului după ce sentimentul nostru de sine s-a dezvoltat cu deosebită forță. Acest sentiment de sine trebuie să îl întărim când ne ridicăm în lumea spirituală, dar atunci se întăresc şi toate tendințele, obişnuințele, slăbiciunile şi prejudecățile care, altfel, în lumea exterioară, sunt reținute în limitele lor prin educație, deprinderi, cultură exterioară. La Pragul lumii spirituale apar, din interiorul ființei noastre, impulsurile luciferice şi, în timp ce omul are tendința să amețească, Lucifer şi Ahriman se unesc imediat, urmarea fiind că omului îi este oprită intrarea în lumea spirituală. Dacă omul caută cu un suflet sănătos cunoştințele ştiinței spiritului şi nu caută experiențe spirituale cu o aviditate maladivă, nimic cu adevărat rău nu poate avea loc la această graniță. Când studiezi ceea ce conține o adevărată, autentică ştiință a spiritului, nu se întâmplă nimic altceva decât că, într-un anumit mod, Lucifer şi Ahriman îşi țin reciproc echilibrul la Pragul lumii spirituale, iar omul nu poate intra cu sufletul său în lumea spirituală. Dacă însă există o aviditate deosebită de a intra în lumea spirituală, atunci are loc ceea ce s-ar putea numi o „ciugulire" din lumea spirituală. Iar ceea ce ai „ciugulit" este densificat de Ahriman şi atunci în conştiența omului vrea să pătrundă ceva ce totuşi nu reuşeşte să pătrundă. Omul trăieşte atunci ceea ce el a „ciugulit" din lumea spirituală sub o formă densificată, care îi apare cu totul asemănătoare impresiilor fizice. Pe scurt, el are halucinații, iluzii, crede că se află în fața unei lumi spirituale, pentru că a înaintat forțat până la Păzitorul Pragului, dar nu l-a depăşit, ci a fost respins cu lăcomia sa. Ceea ce el a „ciugulit" acolo se condensează în ceea ce poate să conțină adevărate imagini din lumea spirituală, dar esențialul lipseşte, adică o concepție clară despre adevărul şi valoarea a ceea ce sufletul său vede.

Pentru a reuşi să treacă în mod corect de Păzitorul Pragului este absolut necesar ca omul să fi dezvoltat în mod corespunzător cunoaşterea de sine (43), o cunoaştere adevărată, fără rezerve. A nu vrea să pătrunzi în lumea spirituală dacă, în această încarnare, karma îți permite asta, înseamnă să nu îți împlineşti datoria față de evoluția normală. A-ți spune vreodată, fiindcă tu crezi că te-ai putea înşela: „Nu vreau să intru în lumea spirituală" – asta este cu totul greşit. Trebuie să ne străduim cât putem de intens să intrăm în lumile spirituale. Dar pe de altă parte trebuie să ştim clar că nu avem dreptul să dăm înapoi de frică față de ceea ce omul este cel mai înclinat să se teamă: față de o sinceră, adevărată cunoaştere de sine. Cu privire la aceasta sunt multe trăiri. Nimic nu este mai greu pentru om în viață decât să se cunoască pe sine. Adesea poți auzi multe lucruri bizare cu privire la acest subiect. Poți, de pildă, să întâlneşti oameni care, în conştiența lor superficială, pretind mereu că ei fac una sau alta din pur devotament şi că nu vor nimic pentru ei înşişi. Dar când îi cunoşti, se dovedeşte că aceşti oameni îşi imaginează acest lucru, dar că în subconştientul lor sunt egoişti şi de fapt vor ceea ce li se potriveşte eului lor. O, poți chiar să vezi oameni care, am putea spune, din conştiența lor superioară țin discursuri, rostesc cuvinte, scriu opere în care, în câteva pagini doar apar de optsprezece-douăzeci şi cinci de ori cuvintele „iubire", „toleranță" şi altele asemănătoare, fără ca în faptele adevărate ale sufletului lor să se afle cât de puțin din acestea. Nimic nu este mai uşor decât să te iluzionezi asupra ta însăți, dacă nu veghezi constant printr-o cunoaştere de sine temeinică şi cinstită. Dar această cunoaştere de sine este grea, grea, dacă trebuie practicată direct. Se întâmplă chiar ca oamenii să se închidă în fața acestei cunoaşteri de sine, încât decât să recunoască ce sunt actualmente, preferă să mărturisească că ei au fost maimuțe în evoluția lunară; atât de mare este orbirea în fața obligației unei temeinice cunoaşteri de sine. Un bun exercițiu pentru mulți dintre cei care aspiră la domeniul spiritual ar fi să îşi spună din când în când, de pildă: Vreau să-mi recapitulez ultimele trei sau patru săptămâni, ori mai bine luni, şi vreau să pun în fața ochilor mei faptele importante la care am luat parte. În primul rând vreau să fac sistematic abstracție de tot ceea ce mi s-ar fi putut întâmpla ca nedreptate. Vreau să nu mă scuz şi să nu arunc vina asupra altora. Nu mă voi opri la ideea că altul ar fi vinovat şi nu eu. Dacă gândeşti ce uşor înclină omul, în fiecare ceas, să îl facă pe altul răspunzător – şi nu pe sine – pentru ceea ce nu i-a reuşit, îți poți da seaina cât de bine este să faci o astfel de retrospectivă asupra vieții, prin care, când ți s-a întâmplat o nedreptate, tu, cu bună ştiință, elimini gândul acestei nedreptăți şi nu laşi să transpară gândul critic că altul ar fi putut să fie vinovat. Să încercați acest exercițiu şi veți vedea că dobândiți lăuntric un cu totul alt raport față de lumea spirituală. Practici de acest gen schimbă multe în dispozițiile reale ale sufletului. Că este greu să intri, să spunem aşa, fără primejdie în lumile superioare când cauți drumul către sufletul clarvăzător – am spus şi am repetat acest lucru – asta arată că este necesar să nu fii suprimat atunci când trebuie să îți bagi capul în muşuroiul de furnici. Un sentiment de sine

întărit este indispensabil, un sentiment de sine pe care în lumea fizică nu ai dreptul să îl dezvolţi, dacă vrei să nu devii un egoist perfect. Dar dacă vrei să te menţii în lumile superioare, dacă vrei să trăieşti aici şi să ai aici vieţuiri, trebuie să intri în ele cu un puternic sentiment de sine. Dar când te întorci în lumea simţurilor trebuie să ai şi facultatea de a respinge acest sentiment de sine, pentru a nu fi aici un egoist perfect. Astfel, deci, în celelalte lumi trebuie să ai un foarte puternic sentiment de sine. Aceasta este un fel de a afirma că omul, când vrea să trăiască în lumile superioare, are nevoie de un sentiment de sine întărit. Dar, în plus, este nevoie, am zice, de polul opus al afirmaţiei făcute – că trebuie să ai în lumile spirituale sentimentul de sine întărit –, este nevoie de polul opus al acestei afirmaţii, şi anume că în lumea fizică spiritul trebuie să se consume într-un anumit fel în ceea ce în lumea fizică, în sensul cel mai larg, numim iubire, capacitate de iubire, capacitate de empatie, capacitatea de a suferi şi a te bucura împreună cu celălalt.

Cel care este clarvăzător în lumile superioare ştie că este just ceea ce rosteşte Maria în ***Trezirea sufletelor*** (44), că de fapt, în comparaţie cu experienţele şi trăirile din lumile superioare, conştienţa senzorială obişnuită pe care o are omul pe plan fizic este un fel de somn, iar intrarea în lumile superioare este o trezire. Este întru totul corect şi adevărat că în lumea fizică oamenii dorm în ceea ce priveşte lumile spirituale, dar ei nu simt asta pentru că dorm continuu. Dacă deci ceea ce vieţuieşte sufletul clarvăzător în lumile spirituale este o trezire într-un sentiment de sine învigorat, când el trece Pragul de cealaltă parte, în lumea fizică, trezirea de sine în lumea fizică se manifestă în iubire, în acea iubire care este caracterizată într-una din primele conferinţe. A trebuit să spun: Iubirea, iubirea de dragul însuşirilor şi caracterului fiinţei iubite este iubire protejată împotriva influenţelor luciferice şi ahrimanice, este iubirea care, în lumea senzorială, poate rămâne sub influenţa puterilor progresiste ale existenţei. Cum stau lucrurile cu această iubire se vede indeosebi în experienţele conştienţei clarvăzătoare. Egoismul pe care îl cultivi în lumea fizică şi faţă de care se practică atât de puţin bucuros cunoaşterea de sine se relevă când îl duci în lumile spirituale. Nimic nu este atât de supărător, atât de amar vieţuit ca rezultatele absenţei iubirii şi ale uscăciunii inimii pe care le-ai cultivat în lumea fizică. Când ajungi în lumea spirituală datorită sufletului clarvăzător, te simţi profund tulburat prin toată lipsa de iubire, prin egoismul dezvoltat în lumea fizică. Căci atunci când treci Pragul lumii spirituale, acolo se află nu numai egoismul deschis, ci şi egoismul care bântuie atroce în străfundul sufletului. Şi în timp ce visezi că eşti altruist, dezinteresat, se întâmplă că cel care arată un egoism exterior şi mărturiseşte liniştit că vrea să aibă una sau alta este de fapt mult mai puţin egoist decât cei care, în numele abstracţiunilor antroposofice, se laudă cu abnegaţia lor şi clamează continuu că trebuie să iubeşti şi să fii tolerant. Lipsa de iubire pe care o duci în lumile superioare, absenţa compasiunii se metamorfozează aici în chipuri hâde, adesea înspăimântătoare, pe care le vieţuieşti când intri în lumile spirituale. Aceste chipuri sunt într-adevăr tulburătoare, respingătoare pentru suflet.

Şi atunci intervine unul dintre acele momente atât de importante care trebuie avute în vedere când se vorbeşte despre cunoştinţe şi experienţe avute în lumile superioare. Când, intrând în lumile superioare, omul se află într-o sferă atât de respingătoare, ar fi cel mai bine pentru el să facă faţă cu curaj şi să-şi mărturisească: Da, tu eşti cel care aduci tot acest egoism în lumea spirituală. A recunoaşte deschis, liber şi loial propriul egoism este cel mai bun lucru pe care îl ai de făcut. Dar sufletul omului are în genere tendinţa, chiar înainte de a conştientiza aceste orori, să sape, să zicem aşa – cum fac caii – în dreapta şi în stânga, şi să înlăture aceste neajunsuri. În momentul în care el se străduie să suprime rezultatele egosimului, Lucifer şi Ahriman se joacă cu sufletul omenesc. Asociindu-se, ei îl conduc foarte uşor în domeniul care le este propriu, unde îi prezintă tot felul de lumi spirituale pe care omul le ia drept lumi adevărate şi fondate după ordinea cosmică. Poţi spune că dezvoltarea adevăratei iubiri, a compasiunii sincere, nobile, este totdeauna o bună pregătire pentru sufletul care vrea să se ridice prin clarvedere în lumile spirituale. Cel care reflectează la greutatea de a ajunge la o reală compasiune şi la o adevărată capacitate de a iubi va vedea că acesta nu este un lucru lipsit de însemnătate.

Am caracterizat astfel ceva ce este legat de trecerea Pragului lumii spirituale. Când descrii această relaţie a omului cu lumea spirituală trebuie să îţi dai clar seama că o adevărată, o reală cunoaştere a

ființei umane nu poate fi obținută decât astfel. Numai aceste descrieri îți permit să înveți ce este într-adevăr omul și numai așa poți obține înțelegerea a ceea ce îl plasează pe om într-un mod firesc, deși ușor modificat față de lumile superioare, în fața lumilor spirituale, îndeosebi în timpul pe care îl petrece între moarte și o nouă naștere. Iar aici trebuie să indic în câteva cuvinte ceea ce am explicat și în ultimul capitol din ***Pragul lumilor spirituale***.

Știm deja din descrierile exterioare cuprinse în ***Teosofia*** și în ***Știința ocultă*** că omul, trecând prin poarta morții, își depune corpul său fizic, apoi, pentru un timp, care nu poate dura decât câteva zile, își păstrează încă corpul eteric. Apoi îl depune și pe acesta. Se poate spune: Când omul a părăsit acest corp eteric, el este încă în corpul astral. Cu acest corp astral, sufletul merge, ca să spunem așa, mai departe. Corpul eteric este depus; el are un destin care depinde de această lume în care este adus și care este lumea elementară. Iar în această lume elementară domnește, așa cum am explicat, transformarea; aici totul este în continuă transformare. Astfel, fără ca sufletul uman să fie acolo, corpul eteric este predat lumii elementare și, despărțit de sufletul uman, suportă aici, în lumea elementară, destinul său de metamorfozări. În acești ani – pentru unii o perioadă mai mare, pentru alții una mai mică – omul trăiește în corpul astral și în ceea ce, din punctul de vedere al conștienței clarvăzătoare, poate fi numită lumea elementară. Dar o tendință foarte precisă a sufletului apare la lumină în perioada ce urmează imediat morții. În lumea fizică nu ești dotat să-ți vezi continuu propriul ficat, splina, stomacul; nu poți. Nu poți privi în corpul tău. Pe planul fizic oamenii nu au obișnuință să-și îndrepte ochii spre propriul lor corp; dimpotrivă, ei văd ce este în jurul lor. Altfel este când omul a trecut prin poarta morții și trăiește în ceea ce cartea mea ***Teosofia*** numește lumea sufletelor. Acolo omul are, prin însăși natura sa, tendința să-și îndrepte privirea mai ales asupra destinului propriului său corp eteric. Transformările pe care le suportă corpul eteric în lumea elementară sunt ceva ce, într-o anumită măsură, în tot timpul Kamalocăi, constituie mediul, lumea exterioară a sufletului. Vezi în acest timp cum lumea elementară primește corpul nostru eteric. Ai fost „soi bun" pe plan fizic, vezi atunci cum acest corp eteric se împacă cu legile lumii elementare. Ai fost „soi rău", vezi în ce măsură propriul corp eteric se potrivește cu legile lumii elementare, vezi că acest corp eteric, pe care l-ai părăsit, dar asupra căruia îți îndrepți privirea, este respins peste tot. Experiențele Kamalokăi constau în a ne face să vedem, pe baza destinului metamorfozabil al corpului eteric, ceea ce am fost.

Nu poți să reproșezi antroposofiei că spune aceste lucruri. Căci Aristotel, chiar și alții, au spus și ne-au învățat și mai multe (45). Ei ne-au învățat, de pildă, că viziunea retrospectivă a propriului destin durează o veșnicie, încât, dacă trăiești pe pământ poate 80 sau 90 de ani, trebuie apoi să te uiți o veșnicie în urmă să vezi ceea ce s-a întâmplat în corpul tău eteric. Adevărul este ceea ce ne învață antoprosofia, anume că această privire retrospectivă asupra corpului eteric și a destinului său durează 20 sau 30 de ani. Acesta este ambianța sufletului. Mediul înconjurător în lumea elementară este format în principal din astfel de entități care sunt de același fel cu propriul corp eteric al omului, în principal cu corpul eteric al omului în sine. Dacă vrei să descrii plastic acest lucru, ajungi exact la ceea ce am prezentat în ***Teosofia*** ca fiind trecerea sufletului prin lumea sufletelor.

Pentru a deserie corect lumile spirituale, nu poți să rămâi la conceptele pedante de care te slujești în lumea fizică, ci trebuie să știi clar că, în timpul Kamalocăi, întreaga ambianță depinde de dispoziția sufletului, depinde de faptul că ceea ce trebuie să zugrăvești ca lume elementară se modifică în lume sufletească prin aceea că în această lume elementară vezi în principal eteritate ce se dizolvă. Această eteritate care se dizolvă poate fi descrisă treptat, așa cum a fost descrisă în lucrarea mea ***Teosofia***.

Vine apoi timpul, între moarte și o nouă naștere, în care, așa cum am vorbit, intervine ceva ce trebuie adus artificial cu sine de către conștiența clarvăzătoare, în sensul a ceea ce am discutat. Când a lepădat corpul său eteric, omul trăiește deci în corpul său astral; dar vine un timp în care acest corp astral se separă și el de adevăratul Eu în care continua să trăiască. Dar această despărțire se face într-un mod aparte. Ea nu constă în a lepăda corpul astral așa cum un șarpe își leapădă pielea; acest corp astral se desprinde dilatându-se în toate părțile, devine tot mai vast și mai vast, și apoi se

integrează întregii sfere. El devine astfel tot mai subtil şi este absorbit de întregul mediu înconjurător. La început eşti, aşa zicând, în centrul propriului tău mediu spiritual. Din toate părțile, corpul astral se desprinde şi este absorbit de pretutindeni, încât lumea pe care o ai în jurul tău după moarte, acum, când corpul astral s-a desprins, constă din lumea spirituală, din ceea ce a fost absorbit acolo din propriul corp astral. Vezi deci corpul astral plecând. Firesc, el devine tot mai neclar, fiindcă devine tot mai mare şi mai mare. Te simți în acest corp astral aşa cum am descris în multe conferințe (46) şi totuşi desprins de el. Aceste lucruri sunt extrem de greu de descris. Pentru a vă da o imagine despre asta, gândiți-vă că aveți în fața dumneavoastră un roi de țânțari. Văzut doar din afară, el pare să fie o pată neagră. Dacă țânțarii se dispersează, nu mai vedeți nimic. Tot aşa stau lucrurile cu corpul astral. Când este absorbit de sfera cosmică, el devine tot mai puțin clar, îl vezi împrăştiindu-se în lume până ce se pierde. O dată cu corpul astral se pierde şi ce există totdeauna când treci prin poarta morții, ceea ce poate fi numit „fostul" tău, ceea ce ai fost, legătura cu toate experiențele trăite pe pământ în corpul fizic şi eteric. Am spune, vezi propria ta entitate dizolvându-se în lumea spirituală. Este ca şi cum ai căuta artificial să descoperi adevăratul Eu în lumea spirituală. Această impresie cutremurătoare, importantă, pe care o poți avea pe drumul conştienței clarvăzătoare vine, bineînțeles, în modul pe care tocmai l-am descris, iar o adevărată uitare intervine cu atât mai curând cu cât sufletul se dovedeşte mai puțin puternic, mai puțin ferm după moarte. Sufletele lipsite de egoism, altruiste, care adesea, în viața din lumea simțurilor sunt considerate slabe, sunt de fapt suflete puternice după moarte; ele pot contempla mult timp în stare de amintire ceea ce au adus din existența fizică în lumea spirituală. Aşa-numiții puternici, egoiştii, dimpotrivă, sunt slabii lumii spirituale. Propria lor astralitate dispare foarte curând când se dizvolvă treptat, sferic, în lumea spirituală.

Şi vine atunci momentul în care se şterge tot ce îți poți aminti. Amintirile revin apoi, dar transformate. Tot ce dispăruse revine; totul se adună iar, dar în aşa fel încât arată cum trebuie să devină, ca urmare a ceea ce a dispărut, pentru ca noua viață să se construiască karmic, corespunzător vechilor vieți pământeşti. Din infinit revine, către un punct central, ceea ce trebuie să rezulte, ceea ce trebuie să revină din uitare şi să vină în conştiența noastră pentru ca să ne plăsmuim noua viață conform karmei. Astfel, un fel de uitare, o experiență pură în adevăratul Eu are loc cam la mijlocul perioadei dintre moarte şi o nouă naştere.

Majoritatea sufletelor oamenilor nu sunt încă pregătite şi trăiesc această uitare într-un fel de somn spiritual. Dar cei care sunt pregătiți trăiesc în timpul acestui moment de uitare, al trecerii de la amintirea vieților trecute la pregătirea vieții următoare, trăiesc ceea ce în ***Trezirea sufletelor*** este numit Miezul de noapte al lumilor, în care poți să te adânceşti profund în necesitățile existenței. Acest tablou al Miezului de noapte al lumilor este de fapt legat de cele mai adânci taine ale existenței omeneşti. Putem spune deci că însăşi taina omului, ceea ce este adevărata sa entitate, în care el trăieşte între moarte şi o nouă naştere, şi pe care conştiența obişnuită nu o poate niciodată înțelege, se dezvăluie sufletului clarvăzător. Această experiență a absorbirii propriei sale astralități de către lumea spirituală înconjurătoare, această lume pe care am descris-o de această dată din punctul de vedere al conştienței clarvăzătoare, poate fi descrisă cu precizie treptat, aşa cum s-a făcut în cărțile mele ***Teosofia*** şi ***Ştiința ocultă***, drept lumea propriu-zisă a spiritelor. Aveți aici perfecta corespondentă a expresiilor folosite aici cu cele care au fost folosite în ***Teosofia*** şi ***Ştiința ocultă***.

Putem spune deci că atât în acest ciclu de conferinte, cât şi în ciclul dramelor am vorbit despre esența lumii şi despre entitatea omului care participă la această lume. Când ne angajăm în astfel de abordări, se poate adăuga şi că va fi necesar să continuăm cu propriul suflet astfel de drumuri ca cele indicate aici. Căci dacă încercați să pătrundeți tot mai adânc în Trezirea sufletelor veți vedea că vi se vor revela multe taine ale existenței; multe taine vi se vor limpezi şi veți spune: Într-adevăr, aceste lucruri sunt prezentate aici pentru a dezvălui şi a revela aceste taine. Vă fac atenți, de pildă, să încercați să aprofundați meditativ ceea ce am spus în Trezirea sufletelor privitor la Ahriman, ca stăpân al morții în lume. Acest lucru este reprezentat explicit pornind din tabloul trei, dar este indicat deja când Strader, adresându-se şefului de birou, rosteşte cuvintele: „Se va intâmpla ce trebuie să se întâmple" (47), cuvinte prin care şeful de birou aude un murmur al lumii spirituale,

datorită cărora el începe drumul disciplinei sale spirituale. Acest lucru este mai mult sau mai puțin clar prezentat. Dar, începând cu tabloul trei, vedem că, treptat, într-un mod tot mai clar, se apropie dispozițiile, forțele care pregătesc moatea lui Strader. Nu vei înțelege de ce în tabloul patru, care este hotărâtor, apare Theodora şi spune ce vrea să facă pentru Strader în lumea spiritelor dacă nu ai un sentiment neclar – cum este firesc în acest loc – care te face să te aştepți la ceva. Nu vei resimți corect ceea ce spune Benedictus, în acelaşi tablou, privitor la o diminuare a viziunii sale, dacă nu resimți cum acestei viziuni i se adaugă forțele morții care sunt foarte aproape de Strader. Nu vei avea o imagine justă a tabloului doi, în care Benedictus şi Strader discută, scenă simplă dar foarte semnificativă, dacă viziunea lui Strader, cu presentimentul că ceea ce el consumă pentru înviorarea sufletului se întoarce uneori într-un mod distrugător împotriva propriului suflet, dacă această viziune nu o pui în raport cu ceea ce spune Benedictus cu privire la o slăbire a clarvederii sale, încât simți că se apropie ceva nedefinit. Dispoziția apropiatei morți a lui Strader planează asupra întregii evoluții a celorlalte personaje din dramă, începând cun tabloul trei. Şi dacă legați aceasta de ceea ce a fost spus despre Ahriman, domnul morții, veți aprofunda tot mai mult cunoaşterea tainelor spirituale, mai ales dacă observați cum Ahriman intră în joc în toată atmosfera dramei, care este sub influența impulsurilor morții lui Strader.

Pe de altă parte, s-ar putea să ai o înțelegere justă a ultimei întâlniri deosebit de importante dintre Benedictus şi Strader – întâlnire care are loc la sfârşit –, ca şi a ultimului monolog al lui Benedictus, dacă ai în vedere intervenția justificată şi nejustificată a lui Ahriman în lumea sufletelor şi în Cuvântul sferelor cosmice. Ceea ce este cu adevărat important este să nu laşi doar să defileze toate aceste noțiuni prin fața sufletului, ci să te adânceşti tot mai mult şi mai mult în ele. Nu pentru a critica, ci pentru a prezenta fapte obiective sunt obligat să spun: Multe simptome arată că, în ultimii trei sau patru ani, lucrări tipărite sau cicluri de conferințe n-au fost citite astfel încât să înțelegi ceea ce s-a intenționat şi s-a spus, mai mult sau mai puțin, cu claritate. Acest lucru nu este gândit în sensul unui reproş, departe de mine acest gând. Dacă o spun este pentru că aproape anual, la sfârşitul ciclului de conferințe de la München, din cauza a tot ce se leagă de el, astfel de gânduri pot apărea în suflet, amintindu-ne locul unde se află în prezent Mişcarea noastră antroposofică. Este necesar să gândim care trebuie să fie locul acestei Mişcări în angrenajul haotic al aşa-numitei culturi a prezentului. Poți dezvolta gânduri clare, treze, privitor la acest subiect numai dacă înainte de orice ai în vedere că în mod cert cultura noastră se va ofili şi se va epuiza dacă nu primeşte această împrospătare care vine din izvoarele unui ocultism serios, adevărat, autentic. Dar, pe de altă parte, acest ciclu de conferințe, care a făcut poate să se recunoască necesitatea de a te întoarce spre ştiința spiritului, aduce şi altceva fiecăruia dintre noi. Este ceea ce putem numi sentimentul responsabilității.

Multe lucruri legate de simțirea acestei responsabilități şi de ceea ce vezi când priveşti modul în care se impune Mişcarea noastră, atât de necesară, atât de indispensabilă – chiar cu laturile ei mai umbroase sau cu greşelile ei – se imprimă profund în adâncurile sufletului. Toate aceste lucruri legate de felul în care ar trebui să se prezinte Mişcarea noastră – şi care astăzi, din motive lesne de înțeles, cu greu se poate realiza –, lucruri care într-adevăr nu pot fi exprimate în cuvinte, pe care cel ce le poartă în suflet şi le resimte din plin mai bine nu le rosteşte, fiindcă, astfel resimțite, responsabilitatea apasă greu asupra sufletului, fiindcă astfel resimțite apar într-o lumină deplorabilă, sunt viețuite în acest fel când vezi apărând din atâtea părți tot felul de ocultisme şi atât de puțin sentimentul de responsabilitate. Căci dacă, în interesul mersului evoluției omenirii, ai vrea pe de o parte să vezi înflorind înțelepciunea antroposofică drept ceea ce poate fi produs mai frumos, mai măreț actualmente şi într-un viitor apropiat, pe de altă parte ai saluta cu bucurie, ca ceea ce este mai frumos, mai mulțumitor, mai glorios, această trezire a sentimentului de responsabilitate în fiecare suflet care a ajuns la ştiința spiritului. Şi, mai mult încă, ai vrea să te poți bucura văzând apărând acest sentiment al responsabilității.

Ai aprecia cu bucurie această Mişcare a noastră dacă ai putea vedea totodată peste tot în revărsarea ei acest sentiment de responsabilitate ca un frumos ecou. Cel care resimte acest sentiment de responsabilitate l-ar duce oarecum mai uşor dacă ar putea percepe multiplicarea acestui ecou al

sentimentului de responsabilitate. Desigur, sunt multe lucruri față de care încă trebuie să te dărui plin de speranță, de aşteptare a viitorului, şi să trăieşti în credința, în încrederea că, prin propria sa valoare, ceea ce este just şi adevărat va cuprinde sufletul omenesc şi că într-adevăr se va întâmpla ceea ce de fapt trebuie să se întâmple. La sfârşitul acestui ciclu de conferințe poți foarte uşor să resimți asta. Căci ai vrea, de fapt, să pui în fiecare suflet ceea ce ar putea să trezească şi să aprindă căldură pentru acțiunea noastră, dar şi acest sentiment de responsabilitate. Şi cea mai frumoasă pecetluire a efortului nostru spiritual-ştiințific ar fi dacă cu toții am putea simți, atunci când spațial nu suntem împreună, că ne uneşte pe toți într-o comunitate spirituală adevărată, autentică, ca cea mai frumoasă legătură, aceeaşi dispoziție existentă în sufletele noastre, plămădită din căldură pentru cauza noastră, din iubire şi dăruire pentru cauza noastră, şi totodată din sentimentul de responsabilitate pentru cauza noastră.

Fie acesta salutul meu de despărțire pentru sufletele dumneavoastră pentru timpul în care vom fi iar despărțiți, după ce am fost o vreme împreună spațial. Fie ca adevărul vieții spirituale să se poată întipări tot mai mult în sufletele noastre şi să arate că, dacă nu suntem împreună în spațiu, suntem totuşi împreună prin faptul că în noi trăieşte adevărata căldură care poate izbucni în suflet dintr-o viețuire plină de iubire a adevărului nostru, împreună cu sentimentul sincer şi adevărat de responsabilitate – sau cel puțin cu strădania pentru acest sentiment de responsabilitate, pentru această cauză sfântă şi atât de necesară lumii. Dacă îl vom resimți puternic, atunci vom rămâne totdeauna uniți în spirit. Căci dacă, datorită karmei noastre, suntem reuniți în spațiu, sau dacă, prin karma noastră, suntem risipiți un anumit timp în vederea împlinirii diferitelor noastre activități de viață, suntem totuşi sigur împreună dacă suntem uniți în căldura şi sentimentul de responsabilitate al sufletelor noastre. Dacă vom fi astfel, atunci cu toții putem avea speranța, încrederea şi siguranța în cauza noastră. Fiindcă ea se va insera în cultura şi dezvoltarea spirituală a omenirii aşa încât să putem resimți această cauză a noastră precum murmurul care, din lumea spirituală, răsună cald în toate sufletele. Se va întâmpla ceea ce trebuie să se întâmple. Şi să încercăm ca, față de această comunitatea noastră spirituală, să devenim capabili, în măsura în care ține de noi, ca prin noi să se realizeze ceea ce urmează să se întâmple, ceea ce trebuie să se întâmple.

NOTE

Conferințele de față, care au avut loc la München cu ocazia festivității din anul 1913, Rudolf Steiner a trebuit, dat fiind numărul mare de oaspeți veniți din țară şi din străinătate, să le țină de două ori în aceeaşi zi, dimineață şi seara. Festivitatea a avut loc în sala princiară Café Luitpold. De asemenea, şi reprezentațiile celor două drame-misterii ***Păzitorul Pragului*** şi ***Trezirea sufletelor*** de la Volkstheater au trebuit să aibă loc de două ori. Titlul inițial al dramei-misteriu prezentată în premieră în anul 1913 mai purta în fila de program şi denumirea „Trezirea Mariei şi a lui Thomasius" (sau „Acel dincolo de Prag").

Rudolf Steiner, pe baza traducerii Mariei Steiner von Sivers, a alcătuit scenariul - până la tabloul cinci al actului trei - pentru drama lui Edouard Schuré *Păzitoarea sufletelor*. [Le Théatre de l'âme: I *Les enfants de Lucifer* (Drame antique), II *La soeur gardienne* (Drame moderne)], prevăzută şi ea inițial pentru a fi prezentată în premieră - precum şi *Drama sfântă de la Eleusis* în 1907 şi *Copiii lui Lucifer* în 1909; manuscrisul acestei adaptări există, de asemenea începuseră şi repetițiile.

Asupra conferințelor ținute de Rudolf Steiner pe parcursul manifestărilor şi a reprezentațiilor scenice, care au avut loc sub conducerea sa în timpul acestor festivități, ne dă lămuriri tabelul cu datări.

Se ştie că pentru anul 1914 era planificată reprezentația unei a cincea drame-misteriu. Pentru ciclul de conferințe de la München ***Cu privire la auzul ocult şi citirea ocultă*** (ce urma să aibă loc între 18 şi 27 august) invitațiile fuseseră deja expediate. Izbucnirea primului război mondial a pus capăt

brusc festivității müncheneze. Ulterior, la cererea membrilor, au avut loc între 3 şi 6 octombrie la Dornach patru conferințe despre ***Citirea ocultă şi auzul ocult***, care nu constituie însă un „înlocuitor pentru ceea ce se intenționase a se face la München" (GA 156).

În iarna lui 1922, Rudolf Steiner a anunțat pentru vara următoare reprezentarea celor patru drame-misterii la Goetheanum, Dornach, ce fusese construit special în vederea reprezentării acestor drame. În noaptea de Anul Nou 1922–1923 construcția a fost cuprinsă însă de flăcări.

Pentru studiul acestor conferințe, operele de bază ale lui Rudolf Steiner, menționate de-a lungul ciclului chiar de el însuşi, constituie premisa unei înțelegeri depline a celor expuse. Pentru dramele-misterii, în afara ciclurilor de conferințe ținute la München cu ocazia premierelor (vezi tabloul cu datări), a se compara şi cele trei conferințe ținute în Basel şi Berlin ***Privitor la dramele-misterii „Poarta inițierii" şi „Încercarea sufletului"***, Dornach, şi ***Schițe, fragmente, paralipomena la cele patru drame-misterii***, GA 44.

Baza textului: S-a stenografiat de fiecare dată *cea de a doua conferință, ținută seara*. Stenograma originală, precum şi transcrierea acesteia în clar-text nu mai există. Nu se cunoaşte numele stenografului. Forma textului îşi are obârşia în prima publicare, în Editura filosofică-antroposofică, Berlin, 1914, sub forma ciclului XXIX, realizat cu ajutorul Mariei Steiner. O a doua apariție a ciclurilor a fost realizată sub îngrijirea lui Adolf Arenson, în anul 1930. Prima ediție sub formă de carte a apărut în 1955, scoasă de Edwin Frobose; reeditări în 1960 şi 1969; revizuire în 1982.

Pentru ediția a V-a din 1982 s-au lărgit explicațiile şi în ceea ce priveşte cuprinsul şi notele.

1 Edouard Schuré, 1841–1929, *Marii inițiați* (Les grands initiés). Traducere autorizată de Marie Steiner, cu un cuvânt introductiv la prima, a doua şi a treia ediție germană de Rudolf Steiner, München, 1955.

2 Controversele cu Societatea teosofică, care, prin scrisoarea preşedintelui Annie Besant din 7 martie 1913, a dus la excluderea Secțiunii germane. Rudolf Steiner, conducătorul acestei Secțiuni, a dezvoltat şi a răspândit în cadrul ei ştiința spiritului, în sensul antroposofiei, începând cu anul 1902. Compară aici ***Cursul vieții mele*** (1923–1925), GA 28, cap. XXX şi urm.; conferința din 15 iunie 1923, Dornach – din ciclul ***Istoria şi condițiile mişcării antroposofice în raport cu Societatea antroposofică***, GA 258, precum şi *Comunicări pentru membrii Societății antroposofice*, editată de M. Scholl, Köln, aprilie 1913, nr. I, partea a doua.

3 Edouard Schuré, într-o scrisoare mai lungă din 1 martie 1913, a comunicat domnului Charles Blech, preşedintele Societății teosofice din Franța, ieşirea sa din Societate, care îi conferise în anul 1907 calitatea de membru de onoare.

4 Eugen Lévy, *Dra Annie Besant şi criza din Societatea teosofică*, Berlin, 1913.

5 Baroana Emmy von Gumppenberg, *Scrisoare deschisă către Dr. Hübbe-Schleiden, ca răspuns la lucrarea sa Mesajul păcii*. Thekla von Reden, *Dr. Hübbe-Schleiden – Privire imparțială asupra Denk-Schrift (Memorie)*.

6 Dr. Carl Unger, *Împotriva pirateriei literare! O imputare a Dlui Dr. Hübbe-Schleiden*. Elise Wolfram, *Trucul stelei în Est*. Kurt Walther, *Slujeşte adevărului! O considerație critică*, 1913.

7 Sophie Stinde şi baroana Pauline von Kalckreuth, conducătoare ale ramurii din München, au fost, începând din 1907, în principal răspunzătoare de organizarea manifestărilor festive. Vezi

alocuțiunea şi cuvintele comemorative ale lui Rudolf Steiner la moartea Sophiei von Stinde (17 noiembrie 1922), din ***Morții noştri*** (1906–1924), GA 261.

8 Hermann Linde, Fritz Hass, Hans Volkert: Pictori münchenezi, care la congresul Societății teosofice din 1907 din München (vezi ***Figurile peceților oculte şi ale coloanelor***, GA 284/285) au lucrat pentru decorarea spațiilor în care au avut loc festivitățile şi pentru decoruri. Vezi discursul şi cuvintele comemorative ale lui Rudolf Steiner la moartea lui Hermann Linde, 29 iunie 1923, din ***Morții noştri***, GA 261.

9 von Eckardtstein, 1871–1930. Din 1909 Rudolf Steiner i-a încredințat coordonarea acțiunii de confecționare a costumelor; ea a lucrat şi ca actriță: Lucifer (1913) şi Dionysos în *Drama sfântă de la Eleusis*. La Dornach, unde Marie Steiner a invitat-o după moartea lui Rudolf Steiner, ea a creat toate costumele pentru dramele-misterii şi a murit în 1930, după ce a mai prezentat costumele pentru primul spectacol public al scenelor de inițiere egipteană.

10 Acest prim spectacol în domeniul artei euritmiei a avut loc la 28 august l 913, pentru participanții la manifestările festive din sala de concerte.

11 Din 19 până în 23 august au avut loc două reprezentații cu ***Păzitorul Pragului*** şi două cu ***Trezirea sufletelor***. Vezi Rudolf Steiner Patru drame-misterii (1910–1913), GA 14.

12 S-a păstrat o încercare din 1913. Vezi ***Schițe, fragmente, paralipomena la cele patru drame-misterii***, GA 44, pp. 448–452.

13 ***Trezirea sufletelor***, tabloul şase.

14 ***Trezirea sufletelor***, tabloul doi.

15 Tabloul trei. În carte nu este indicată în mod special apariția tăcută a lui Ahriman.

16 Rudolf Steiner, ***Pragul lumii spirituale***. Expuneri aforistice (1913), GA 17.

17 ***Trezirea sufletelor***, tabloul patru.

18 Cuvinte ale lui Mefisto în „Pivnița lui Auerbach", partea I din *Faustul* lui Goethe.

19 Vezi şi ***Încercarea sufletului***, tabloul treisprezece.

20 Imposibil de verificat, datorită stării în care se află copia.

21 Arthur Schopenhauer, 1788–1860. *Lumea ca voință şi reprezentare*, unde în prima carte, paragraf 1, scrie textual: „Lumea este reprezentarea mea: este un adevăr ce este valabil în raport cu orice ființă vie şi cunoscătoare, cu toate că omul este singurul ce îl poate ridica în conştiența reflectată abstractă: când o face cu adevărat, a intervenit luciditatea filosofică. Atunci lui îi este clar că nu cunoaşte un soare sau un pământ, ci de fiecare dată un ochi care vede un soare, o mână care simte un pământ; că lumea ce îl înconjoară există aici doar ca reprezentare...".

22 Immanuel Kant,1724–1804. În *Critica rațiunii pure*, în secțiunea a 3-a, capitolul 4, spune: „Şi astfel realul nu conține altceva decât pur posibilul. O sută de taleri reali nu fac mai mult decât o sută de taleri posibili".

23 Maria: „Înainte ca şi Lucifer să iasă la luptă...", ***Păzitorul pragului***, tabloul şapte.

24 Rudolf Steiner ***Ştiinţa spirituală în rezumat*** (1910), GA 13; ***Cum se dobândesc cunoştinţele despre lumile superioare?*** (1904), GA 10.

25 ***Trezirea sufletelor***, tabloul patru.

Păzitorul:
Şi ai despre mine o imagine iluzorie,
Dacă iluzia dorinţei se uneşte cu privirea
Iar pacea spiritului nu s-a înstăpânit
În fiinţa ta, drept trup al sufletului.

26 Ferdinand Reinecke: ***Păzitorul pragului***, tablourile unu şi opt. ***Trezirea sufletelor***, tabloul doisprezece, unde în indicaţia de scenă se spune: Sufletul lui Ferdinand Reinecke este figura concepută conform unei copii a lui Ahriman.

27 Maurice Maeterlinck, 1862–1949, poet şi scriitor belgian. *Despre moarte*, în germană de Friederich von Oppeln-Bronikowski, Jena, 1913.

28 Cuvinte ale lui Felix Balde din ***Trezirea sufletelor***, tablourile trei şi treisprezece.

29 În după-amiaza aceleiaşi zile – ziua de naştere a lui Goethe – a avut loc prima reprezentaţie de euritmie. Deoarece Rudolf Steiner, ca introducere la această nouă artă, se foloseşte de asemenea de basmele pe care le povesteşte doamna Balde, şi discursul inaugural din această după-amiază începe cu cel cuprins în acest volum.

30 Vezi de exemplu, Berlin, 20 ianuarie 1910, *Ştiinţa spiritului şi limba*, în ***Capacitatea de exprimare a omului***, Dornach, 1979; Stuttgart, 30 decembrie 1910, în ***Istorie ocultă***, GA 126; Haga, 22 martie 1913, în ***Ce importanţă are dezvoltarea ocultă a omului pentru învelişurile sale – corp fizic, corp eteric, corp astral – şi pentru Sinea sa?***, GA 145.

31 *într-un mod necorespunzător sarcinii lui*: Corectură a editorului; anterior era „cum este specific misiunii sale" ; compară conferinţa a II-a.

32 Vezi ***Misiunea diferitelor suflete ale popoarelor, în legătură cu mitologia nord-germană***, (Kristiania, 1910), GA 121.

33 ***Păzitorul pragului***, tablourile nouă şi zece.

34 Vezi ***Trezirea sufletelor***, tabloul şase.

35 ***Încercarea sufletului***, tabloul cinci; ***Păzitorul pragului***, tablourile trei şi opt; ***Trezirea sufletelor***, tabloul opt.

36 ***Păzitorul pragului***, tablourile nouă şi zece.

37 ***Încercarea sufletului***, tabloul doisprezece.

38 Rudolf Steiner se referă aici la aşteptata reapariţie a lui Christos, idee răspândită la acea vreme de Annie Besant şi Leadbeater, al cărui purtător l-au desemnat pe tânărul indian Krishnamurti. Acesta s-a distanţat mai târziu de rolul ce i-a fost rezervat.

39 Vezi şi conferinţa ţinută la Dornach, 5 ianuarie 1924, ciclul ***Lăcaşe de misterii ale Evului Mediu***, GA 233a.

40 în ***Trezirea sufletelor***, tablourile doi, patru şi zece.

41 *Nunta chimică a lui Christian Rosenkreutz*. Anul 1459; introducere şi redactare de dr. med. Ferdinand Maack, Berlin, 1913.

42 Ferdinand Maack, 1861–1930, doctor şi scriitor. În cartea *Mort de două ori!*, Leipzig, 1912, în capitolul doi, „Şcoala superioară teosofică pentru ştiinţă spirituală", Rudolf Steiner este numit învăţăcel iezuit.

43 Vezi cartea lui Rudolf Steiner apărută în 1912 la München ***Un drum spre cunoaşterea de sine a omului***, în opt meditaţii, GA 16.

44 ***Trezirea sufletelor***, tabloul doi.

45 Vezi Franz Brentano, *Aristotel şi concepţia sa despre lume*, Leipzig, 1911, capitolul „Un Dincoace ca pregătire pentru un Dincolo, în stare să atotfericească şi să răsplătească pe fiecare", în special p. 146; în acest context, Brentano face trimitere şi la ideea lui Nietzsche despre veşnica reîntoarcere a aceluiaşi lucru (din *Aşa grăit-a Zarathustra*, cartea a IV-a). Vezi şi Vincenz Knauer, *Linii fundamentale ale psihologiei aristotelotomiste*, Viena, 1885, capitolul XVII: „Separarea de trup şi de suflet".

46 Vezi ***Cercetări oculte privind viaţa dintre moarte şi o nouă naştere*** (conferinţe ţinute din 1912 până în 1913 în diferite oraşe), GA 140.

47 ***Trezirea sufletelor***, tablourile unu şi paisprezece.

CUVINTE INTRODUCTIVE ROSTITE DE RUDOLF STEINER LA MÜNCHEN (28 AUGUST 1913), CU OCAZIA PRIMEI REPREZENTANŢII DE EURITMIE*

*Din ***Apariţia şi dezvoltarea euritmiei***, GA 277a.

Odată, când profesorul Capesius venea la doamna Felicia, el spunea că întotdeauna basmele şi povestirile şi tot ceea ce mai ajungea să povestească buna doamnă Balde îl făceau să simtă o mare înviorare.

Doamna Balde este o persoană sinceră şi ca urmare ea îi vorbea direct, aşa cum gândea, şi anume astfel: Da, într-adevăr, întotdeauna îmi face mare bucurie să văd că ceea ce pot eu să vă povestesc are darul să vă înviorеze, însă felul în care dumneavoastră ascultaţi nu este cel corespunzător, şi asta îmi provoacă mari dificultăţi! După cum am spus, ea era o persoană sinceră, care spunea fără ocol ceea ce îi stătea pe inimă.

CAPESIUS: Da, dar eu ascult cu toată puterea mea de înţelegere!

FELICIA: Chiar despre asta este vorba, că nu aveţi absolut deloc această putere de înţelegere cu care ar trebui într-adevăr să ascultaţi. CAPESIUS: Bine, dar ce îi lipseşte felului meu de a asculta?

FELICIA: Cred că nu mă veţi înţelege câtuşi de puţin corect!

CAPESIUS: Aş vrea însă cu cea mai mare bucurie s-o pot face.

FELICIA: Ştiţi, dacă m-aţi asculta aşa cum trebuie, corpul dumneavoastră eteric ar dansa, însă el nu dansează!

CAPESIUS: Şi de ce oare ar trebui să danseze corpul meu eteric? Şi în ce mod pot face eu acest lucru?

FELICIA: Da, vedeţi dumneavoastră, mai întâi ar trebui să înţelegeţi felul în care ajung de fapt eu la toate basmele pe care vi le povestesc.

Atunci bunul profesor Capesius a fost puţin stingherit şi a spus: De atâtea ori mi-aţi repetat că dumneavoastră primiţi basmele din lumea spirituală şi... de fapt nici nu îndrăznesc să rostesc ceea ce aş dori să spun acum. Nu pot să înţeleg de ce aceste entităţi, ce vi se confesează, trebuie să vorbească chiar limba celor ce le ascultă şi care după aceea repovestesc cele ce-au auzit.

FELICIA: Tocmai aceasta este problema! Aici, chiar în acest punct, trebuie să fiţi mai perspicace. Entităţile nu povestesc în nici o limbă, ci ele se mişcă. Şi ceea ce este la ele mişcare, exact acest lucru trebuie înţeles.

CAPESIUS: Cum faceti asta?

FELICIA: Da, vedeţi dumneavoastră, aici trebuie să înţelegi arta de a lăsa pentru un timp inima să urce în cap. Obţii atunci o senzaţie aparte despre acele mişcări pe care le fac silfele, prinţii şi zânele din poveşti. Şi ceea ce simţi în felul acesta intră apoi ca nişte curenţi în laringe: atunci poţi povesti. Şi dacă aţi asculta aşa cum trebuie, atunci şi corpul eteric al dumneavoastră ar putea dansa după cele ce auziţi. Dar, pentru că dumneavoastră nu puteţi face acest lucru, de aceea nici nu puteţi înţelege totul, şi multe din cele ce vă spun eu vă scapă.

Toate aceste mărturisiri ale doamnei Balde către Capesius le-am adunat acum şi am încercat sistematic – cel puţin aşa am făcut noi – să cristalizăm cumva aceste mişcări, aceste dansuri de silfe, gnomi şi chiar şi de îngeri, într-un fel de limbaj al mişcării.

Într-un mod absolut minunat, în multe discuţii cu doamna Felicia, s-a arătat că poţi dansa – putem folosi deja acest cuvânt –, poţi dansa un limbaj intim, un limbaj de expresie. Pe scurt, este posibil un dans al exprimării, o artă a mişcării, oarecum, pe care ne-am permis s-o numim arta euritmiei: un fel de limbaj prin intermediul mişcării, un limbaj care poate sta într-o relaţie foarte frumoasă cu evenimentele ce se desfăşoară în lumea spirituală. Căci doamna Felicia, atunci când făcea ca inima ei să radieze în creier, putea de fapt, chiar dacă inconştient, să arunce o privire în lumea Spiritelor mişcării. Şi acolo recepta ea basmele ei.

Și ar fi foarte bine, iubiţii mei prieteni, dacă s-ar mai putea veni, pe deasupra, şi cu această înţelegere, care îi lipseşte lui Capesius, dacă în cadrul comunicărilor din lumea spirituală – ca şi la comunicările de genul celor pe care le făcea doamna Felicia –, întotdeauna, pe lângă liniştea desăvârşită a corpului fizic, ai putea face ca şi corpul tău eteric să danseze. Pentru aceasta trebuie mai întâi să te deprinzi puţin cu jocul mişcărilor, care stau într-o anumită armonie cu mişcările care sunt expresia sunetelor cosmice, a cuvintelor cosmice. Ceea ce am putut constata acolo, în discuţiile cu doamna Felicia, urmează să stea la baza artei euritmiei noastre.

Trebuie făcut o dată începutul în ceea ce priveşte această artă, aflată la un domeniu de graniţă, care de aceea este atât de importanţă. Prin intermediul dansului putem avea, să zicem aşa, elementul cel mai obişnuit din cele obişnuite, acela aflat cel mai aproape de impulsurile şi pasiunile omeneşti; putem însă încorpora şi elementul dionisiac în evoluţia omenirii.

Vom face în faţa dumneavoastră o mică probă. Trebuie să fiţi atenţi atât asupra a ceea ce trebuie înţeles din mişcarea însăşi cât şi asupra a ceea ce, în mişcarea avută în vedere aici, se poate traduce,

imitând cuvintele şi gândurile omeneşti, prin aceasta învățând din ce în ce mai mult să ascultăm şi ceea ce se exprimă într-o astfel de limbă. Țineți seama totuşi că avem de-a face cu ceva aflat la început. În primul rând, observați voirea, ceea ce se află îndărătul a ceea ce urmăriți aici, din care noi credem că se poate dezvolta în timp ceva mult mai important decât este acum. Țineți cont, de asemenea, şi că în spatele acestei euritmii stă o triplă voire.

În primul rând, un element estetic, un element ce ar putea fi desemnat ca element al frumosului. Frumosul este o expresie nemijlocită a ceea ce în lumile spirituale se petrece în mişcare. Mişcările amplificate ale lumilor superioare sunt aşadar un element artistic.

Împreună cu acesta însă, ca al doilea element, trebuie să se afle totodată şi un element pedagogico-didactic. Sufletul omenesc, în unirea lui cu partea trupească, va ajunge la o dezvoltare care, împreună cu lumile de care aparține, este adecvată vocalismelor şi consonantismelor ce se revarsă în cosmos sub forma Cuvântului cosmic. Iar aceasta se converteşte în mişcare vizibilă a trupului fizic. Astfel, atunci când începuturile noastre vor ajunge cândva la o mai mare desăvârşire, vom realiza prin aceasta cu totul altceva decât prin gimnastica obişnuită sau prin exercițiile de acest gen care se fac în prezent şi care se bazează doar pe legi fiziologice.

În al treilea rând, elementul igienic. Când trupul omenesc se adaptează lumii mişcărilor, iar în didactică se toarnă motricitatea cea mai sănătoasă a omului, se ajunge să se poată acționa într-un mod sănătos şi asupra organismului şi a structurii lui sufleteşti. Căci multe lucruri din lumea exterioară care nu sunt igienice provin din faptul că există prea puțină armonie între ceea ce face corpul fizic, adaptat lumii exterioare, şi ceea ce pretinde de fapt corpul eteric, prin mobilitatea lui, de la corpul fizic. Această neadecvare noi am vrea să o eliminăm printr-o capacitate de mişcare a corpului fizic care să corespundă corpului eteric.

Astfel, ar fi frumos dacă în special tineretul nostru – până la şaizeci, şaptezeci de ani – şi-ar dobândi înțelegerea pentru această euritmie, care ar putea coborî lumea spirituală pe planul fizic mereu într-un alt mod. Dacă tineretul nostru se va obişnui treptat să aibă înțelegere pentru această artă a exprimării, atunci printre noi vor exista din ce în ce mai mulți oameni cărora doamna Balde să le poată spune: „Dumneavoastră nu mă mai ascultați atât de rău, dumneavoastră mă înțelegeți deja mai bine". Ea este o femeie sinceră, şi pentru a nu fi nevoită, din sinceritate, să determine doar o judecată negativă din partea noastră, pentru ca să o putem întâmpina cu înțelegere, să încercăm şi noi să ne însuşim înțelegerea pentru faptele pe care ea le observă în lumea basmelor şi pentru ceea ce ea poate converti în cuvinte, prin faptul că inima ei este în stare să urce în cap.